

MIDDLE EAST JOURNAL OF REFUGEE STUDIES

Cilt/Volume: 8 • Sayı/Number: 1 • Bahar/Spring 2023

ISSN: 2149-4398 • eISSN: 2458-8962

Middle East Journal of Refugee Studies uluslararası ve hakemli bir dergidir.
Yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına / yazarlarına aittir.

Middle East Journal of Refugee Studies is the official peer-reviewed, international journal of the International Refugee Rights Association. Authors bear responsibility for the content of their published articles.

**Uluslararası Mülteci Hakları Derneği Adına
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
/Owner and Chief Executive Officer
Av. Abdullah Resul Demir

Genel Yayın Yönetmeni/Executive Editor
Süleyman Kurt

Baş Editor/Editor-in-Chief
Prof. Dr. Orhan Kocak

Editörler/Editors

Hasan Basri Bülbül
Zehra Özküçük
Fatma Kurt
Mehmet Talha Güvençer
Muhammed Murat Yılmaz
Sena Yumurtacı

Danışma/Hakem Kurulu/Editorial Advisory Board

Prof. Dr. Yusuf Adıgüzel (Sakarya Üniversitesi)
Prof. Dr. İsmail Barış (Üsküdar Üniversitesi)
Doç. Dr. Osman Akgül (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatih Kucur (İstanbul Üniversitesi/Cerrahpaşa)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ali Bolat (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Dr. Büşra Kızık (Keele Üniversitesi)
Dr. Ersin Bayra (Medipol Üniversitesi)
Dr. Naziye Dirikgil (Sakarya Üniversitesi)

Redaktör/Galley Proof

Ceren Kaya

Tasarım ve Uygulama/Graphic Design
Bilimon Medya ve İletişim Anonim Şirketi

Yayın Türü/Type of Publication

Uluslararası Süreli Yayın/International Periodical

Yayın Dili/Language of Publication

Türkçe ve İngilizce/Turkish and English

Yayın Periyodu/Publishing Period

Altı ayda bir Haziran ve Aralık aylarında yayımlanır/Biannual (June&December)

Baskı ve Cilt/Press

Bilimon Medya ve İletişim Anonim Şirketi

Adres: Yenişehir Mah. Mustafa Akyol sk. Arwen Merlin A Blok No: 7AA

Pendik / İstanbul

İletişim/Correspondence

Uluslararası Mülteci Hakları Derneği

Ali Kuşçu Mah. Büyük Karaman Cad. Taylasan Sok. Toprak Apt. K: 1 Fatih İstanbul

Telefon: +90 (212) 531-2025 **Web:** <http://mejrs.com/> **Elektronik posta:** admin@mejrs.com

Editörden

İlk sayısını Haziran 2016 ‘da yayınlamış olduğumuz dergimiz, o günden bugüne göç ve göçe dair olan meseleler etrafında hem akademik düzlemde hem sahada okunabilir bir fayda sağlamak için yolculuğunu sürdürmektedir. Ancak hepimizin de bildiği gibi marifet iltifata tabidir. Dolayısı ile bu yolculuğumuzu, yürüyüşümüzü sürdürebilmek açısından sizlerin katkısı, eleştirisi ve iltifatı bizler için her zaman temel motivasyon kaynağı olmuştur ve olmaya devam edecektir. Biz de bu noktada bu yolculuğumuzun bugüne ulaşmasında bize katkı sağlayan herkese yürekten teşekkürü bir borç biliriz.

Bugün gelmiş olduğumuz noktada göç ve göçe dair meseleler artık hem ülkemizin hem de dünyanın en önemli konularından birisi olarak önümüzde durmaktadır. Bununla birlikte tabii ki göçün sebep ve sonuçları gittikçe de daha büyük oranda günlük yaşamımızın, siyasetin ve akademinin gündemine gelmekte ve önümüzde duran sorunlara yönelik çözüm arayışları da buna paralel olarak her geçen gün dahada artmaktadır. Biz de bu noktada bundan sonraki yolculuğumuza devam ederken, dergimizin Haziran 2023 sayısı itibariyle, göç ve göçe dair değişen meseleleri daha sistematik halde inceleyerek literatüre derinleşmiş katkılar sunmayı hedeflemekteyiz. Hedefimizi gerçekleştirmemize yardımcı olacak olan önümüzdeki sayılara ait konu başlıklarını bu sayımızda heyecan ve mutlulukla sizlerle paylaşıyoruz. Elbette ki sayılarımız sadece bu dosya konularından oluşmayacak ve bu noktada bizimle farklı çalışmalarını paylaşmak isteyen araştırmacılarımızın da bizlerle olmalarını umut ederken, biz de destekçileri olmaya devam edeceğiz.

Yeni dönemimizde daha güçlü ve gür bir ses çıkarmak amacıyla sizi dergimize katkı vermeye ve bizimle yoldaş olmaya çağırırmaktayız. Elbette akademik kaygılar ve makale endüstrisinin bize dayattığı olumsuz şartların farkındayız. Ancak şikâyet ettiğimiz şeye tabii olmak yerine elimizi taşın altına koyup bir alternatif üretme çabamızın da sizlerin nezdinde karşılık bulacağından eminiz. Bu düşüncelerle yeni sayımızı sizlerin beğenisine sunuyoruz.

Selamlar

İçindekiler / Table of Contents

MAKALELER / ARTICLES

Göç Sağlığına Disiplinlerarası Bir Bakış / A Multidisciplinary Perspective on Migration Health.....07

Celil Akdoğan

Göç Öncesi, Göç Etmeye Karar Verme Aşaması ve Göç Yolculuğu Sürecinde Yaşanan Mülteci Deneyimleri: Düzce'de Bulunan Iraklı, Suriyeli ve Afgan Örneği (2021-2022) / Refugee Experiences Before Migration, During The Decision To Migrate And During The Migration Journey: Iraqi, Syrian and Afghan Sample in Düzce (2021-2022).....25

Fatma Kızılelmas

Alev Erkilet

Ortadoğulu ve Afrikalı Öğrencilere Yönelik Sosyal Bağlamsal Değişkenler, Kalıpyargı İçerikleri ve Temas Koşullarının Sosyal Mesafeye Etkisi / The Effect of Social Contextual Variables, Stereotype Contents and Contact Conditions on Social Distance for Middle Eastern and African Students.....45

Şeydanur Tezcan Özer

Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler İçin Konut ve Mülk İadesine İlişkin İlkeler.....67

Rıdvan Akın

Ömer Kayrıcı

Yazarlara Notlar / Instructions for Authors.....81

Gelecek Sayılar / Future Issues.....90

GÖÇ SAĞLIĞINA DİSİPLİNERARASI BİR BAKIŞ

Celil Akdoğan¹

Özet

Menşe ülkelerinde yaşanan çeşitli problemlerden dolayı her sene binlerce kişi göç etmektedir. Özü itibari ile plansız bir şekilde gelişen bu göç hareketleri, göçün kaynağındaki sebepler zorunlu olsun olmasın, tüm göçmenlerin göç öncesinde, göç süresince ve göç sonrasında çeşitli sağlık problemleri ile karşı karşıya kalmalarına sebep olmaktadır. Bu problemler, kimi zaman göç sürecindeki doğal etkenlerden kaynaklı iken kimi zaman da ev sahibi devletin yerel düzenlemelerinden veya sosyal, ekonomik ve kültürel yapısından kaynaklanmaktadır. Yaşanan bu problemleri en aza indirmek amacı ile uluslararası düzenlemelerde çeşitli hükümlere yer verilmişse de araştırmalar göçmenlerin sırf insan olmaları hasebi ile hak ettikleri sağlık hakkına ulaşmada çeşitli engellerle karşılaştıklarını göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı özellikle göçmen sağlığı olarak da bilinen göç sağlığını hem sosyolojik hem de hukuki bağlamda öz bir şekilde ortaya koymaktır. Bu kapsamda çalışmada ilk olarak sağlık kavramından ve sağlık hakkından bahsedilecek, sağlık kavramına ilişkin klasikleşmiş “fiziksel sağlık” çıkarımının doğru olmadığı, asıl olarak sağlık kavramından ne anlaşılması gerektiği üzerine durulacaktır. Çalışmanın devamında sağlık hakkı göç bağlamında değerlendirilecektir. Sonrasında göçmenlerin hem toplum hem de ilgili devlet tarafından maruz kaldıkları ötekileştirme politikaları ve bu politikaların sonuçları kısaca zikredilecektir. Son olarak ise göçmenlerin sağlık hakkının çeşitli uluslararası düzenlemelerde nasıl kaleme alındığı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, göç sağlığı, göçmen, sağlık hakkı, uluslararası insan hakları hukuku

¹ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Kamu Hukuku ABD, Arş. Gör.

ORCID No: 0000-0003-3619-5041

Başvuru Tarihi: 15 Mayıs 2023

Kabul Tarihi: 15 Haziran 2023

Copyright © 2020 • Uluslararası Mülteci Hakları Derneği • <http://mejrs.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

Bahar 2023 • 8(1) • 7-23

A MULTIDISCIPLINARY PERSPECTIVE ON MIGRATION HEALTH

Celil Akdaoğmuş²

Abstract

Thousands of people migrate every year due to various problems in their countries of origin. These unplanned migration movements essentially lead immigrants to encounter various health problems before, during, and after migration. While these problems are sometimes caused by natural factors in the migration process, at times they arise from the local regulations of the destination country or the social, economic, and cultural structure of the destination country. Despite various provisions included in international regulations to minimize these problems, research shows that immigrants face various obstacles in accessing the health rights they deserve simply because they are human.

The aim of this study is to provide a concise sociological and legal overview of immigration health, also known as immigrant health. In this context, the study will firstly address the concept of health and the right to health, emphasizing that the conventional interpretation of “physical health” in relation to the concept of health is incorrect and clarifying what should be understood from the concept of health. The study will then explore the right to health in the context of migration, discussing the contributions immigrants make to their host countries through various data. Subsequently, it will briefly address the marginalization policies imposed on immigrants by both society and the relevant state, as well as the outcomes of these policies. Finally, the focus will be on how the right to health of immigrants is enshrined in various international regulations.

Keywords: Migration, immigration health, immigrant, right to health, international human rights law

² Istanbul University Faculty of Law, Department of Public International Law, Assoc. Assist, ORCID No: 0000-0003-3619-5041

Giriş

Göçmenler yeryüzündeki en dezavantajlı ve ötekileştirilmiş insanlar arasındadır. Göç için temel motivasyon genellikle daha iyi bir yaşam arayışı olsa da göçmenler genellikle fiziksel, zihinsel ve sosyal refahlarına yönelik derin ve sistematik zorluklar yaşamaktadırlar. Ekseriyetle ailelerinden ayrılarak, alışılmadık sosyal ve kültürel normlar, dil engelleri, ağır yaşam standartları, sömürüye açık hale getiren çalışma koşulları ve sağlıkla ilgili hizmetlere erişimde ayrımcılıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göçmenler, uluslararası insan haklarının spesifik olarak korumak için tasarlandığı türden dezavantajlı gruplardır. Küresel hareketlilikteki artış ve göçün hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumların sağlıkları üzerindeki etkileri göz önüne alındığında, literatürde göç edenlerin yani göçmenlerin sağlığı anlamında kullanılan göç sağlığının yasal parametrelerini tanımlamak önem kazanmaktadır. (International Organization for Migration, 2015, p. 1)

Dünya Sağlık Örgütü Anayasası, Her Türlü Irkçılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme gibi uluslararası insan hakları belgeleri, ırk, din, siyasi düşünce, ekonomik veya sosyal durum ve göçmenlik statüsü ne olursa olsun her bireyin ulaşılabilir en yüksek sağlık standardına sahip olmasını temel bir insan hakkı olarak tanımaktadır. Bir suçla itham edilen bir göçmenin adil yargılanma hakkından mahrum bırakılmaması gerektiği gibi, hasta olan göçmenlerin sağlık hakkı da reddedilmemelidir. Bununla beraber sağlık hakkı tıbbi bakımla sınırlı değildir; aynı zamanda güvenli suya, yeterli sanitasyona ve sağlığın diğer temel belirleyicilerine erişimi de kapsamaktadır.

Ulaşılabilir en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkının ulusal ve uluslararası boyutları vardır. Tüm göçmenlerin haklarını koruyan kapsamlı tek bir uluslararası belge olmasa da birçok uluslararası belgenin, sağlık hakları da dahil olmak üzere, göçmenlerin hakları açısından önemli etkileri vardır. Bu belgeler, insan hakları hukuku, iş hukuku, mülteci hukuku ve uluslararası insancıl hukuk gibi farklı alanlara yayılmışlardır. İnsan hakları hukuku bu korumanın merkezinde yer almaktadır. İlgili normların bilgisi, bu tür düzenlemelerin uygulanmasına yönelik gerekli bir ilk adımdır.

Sağlık hakkından neyin anlaşıldığı sağlık hakkının kapsamının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Zira sağlık hakkı dendiğinde her ne kadar ekseriyetle fiziksel sağlık akla gelse de bu anlayış sağlık hakkının kapsamını kabul edilemez bir şekilde daraltmaktadır. Sağlık hakkı dendiğinde fiziksel sağlığın yanında zihinsel ve psikolojik sağlığın da akla gelmesi gerekmektedir. (International Organization for Migration, 2006, p. 3) Diğer taraftan menşe ülkelerini terk edip ev sahibi ülkelere ulaşan göçmenlerin sağlık durumlarının ev sahibi devlete çok fazla olumlu ya da olumsuz yansımalarının olduğu da bir gerçektir. Göçmenlerin bireysel becerilerini insanlığın hizmetine sunmasından vatandaşların vergi yükünün azaltılmasına kadar ikamet ettikleri ülkelere birçok faydaları olabilmektedir. Fakat bu durum, göçmenlerin sağlık haklarından gerektiği gibi yararlanmaları ile doğru orantılıdır. Zira fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlığı yerinde olan bir göçmenin topluma daha hızlı entegre olduğu, yeni hayat şartlarını daha hızlı benimsediği ve üretmeye daha hızlı odaklandığı tecrübe edilmektedir.

Göçmenlerin sağlık hakkına odaklanan bu çalışma göçmenlerin sağlık hakkını, bir diğer deyişle göç sağlığını hem sosyolojik hem de hukuki bir bakış açısıyla ele almaktadır. Devletlerin göçmenlerin sağlık hakkına saygı duymasını teşvik eden çalışma bir taraftan sağlık hakkının asıl kapsamını ortaya koyarken diğer taraftan bu hakkın göçmenler özelinde değerlendirmesine yer vermektedir. Göç sağlığının önündeki bazı engellere de kısaca değinen çalışma, göç sağlığını güvence altına alan uluslararası düzenlemelere de kısa bir giriş mahiyetindedir.

1. Sağlık Kavramı ve Sağlık Hakkı

Halk arasında çoğunlukla hastalığın veya sakatlığın olmaması anlamlarında kullanılan sağlık kavramı, özünde bunlardan fazlasını barındırmaktadır. Türkçe’de “sağlıklı bir vücutta sağlıklı bir zihin” anlamına gelen Latince bir deyim olan *mens sana in corpore sano*, sağlık kavramının özünde sadece fiziksel hususları değil aynı zamanda zihinsel ve psikolojik hususları da barındırdığına işaret etmektedir. Bu anlayış fiziksel sağlık ile zihinsel ve psikolojik sağlık arasında bir bağ kurmakta ve Türkçe’de de kullanılan “sağlam kafa sağlam vücutta bulunur” atasözü ile benzer bir anlam taşımaktadır. Sağlığa bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşım hem zihinsel hem de psikolojik, fiziksel ve sosyal sağlığı dikkate almayı gerektirmektedir. Bu yaklaşım, sağlığın belirleyicilerinin sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel koşulların yanı sıra biyolojik ve genetik özellikleri de içerdiğini kabul eder. Bütüncül bir yaklaşım, kaliteli, etkili ve kapsayıcı bir sağlık sistemini de gerektirir. Bu sistem, savunmasız gruplar da dahil olmak üzere hizmet verdiği nüfusun sağlığının belirleyicisi olacağından önleyici, iyileştirici ve palyatif çabaları da içermelidir. (Nolte et al., 2005, p. 106)

Uzun yıllar boyunca sadece fiziksel hususlara ilişkin olduğu kabul edilen sağlık kavramı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile asıl manasını elde etmiştir. 22 Temmuz 1946’da Türkiye’nin de aralarında bulunduğu 61 devlet temsilcisi tarafından imzalanan DSÖ Anayasası’nın giriş bölümünde sağlık, yalnızca hastalığın veya sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir esenlik hali olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, biri negatif (hastalığın ve sakatlığın olmayışı) biri de pozitif (tam bir esenlik hali) olarak formülleştirilen iki kavramın entegrasyonuna odaklanmaktadır. Buna göre tanım, hastalık ve esenlik gibi kavramların birbirinden kolay bir şekilde ayrılmayacağını, bu iki kavramın birbirleri ile bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. DSÖ Anayasası’nın Giriş Bölümü’nde yer alan kapsamlı sağlık tanımı izlenecek yolu açıkça göstermektedir. Buna göre devletler bir taraftan zihinsel, fiziksel ve sosyal sağlığı dikkate alırken, diğer taraftan önleyici ve iyileştirici sağlık çabalarına yoğunlaşmalıdırlar. Zira sağlık hakkı, ilgili devlete mevcut kaynaklarını ve halkının sağlık ihtiyaçlarını dikkate alarak, sağlıkla ilgili bir dizi hizmet verme yükümlülüğü getirmektedir. (Toebe, 1999, p. 45) Bu yükümlülükler güvenli ve içilebilir su, yeterli miktarda güvenli gıda, beslenme ve barınma, üreme sağlığı, sağlıkla ilgili eğitim ve bilgilere erişim, göçmenler de dahil olmak üzere nüfusun ulusal ve uluslararası düzeylerde sağlıkla ilgili tüm karar alma süreçlerine katılımını sağlama örnek olarak verilebilir. (Leary, 1994, p. 30)

Sağlık hakkı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun (BMGK) 16 Aralık 1966 tarih ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilen, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren ve Türkiye’nin de taraf olduğu Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin

(ESKHİUS) 12'nci maddesinde “Herkesin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardından yararlanma hakkı” olarak ifade edilmiştir.(Türkiye Büyük Millet Meclisi, 2003) Belirtmek gerekir ki hem bu Sözleşme’de hem de İnsan Hakları Evrensel Beyanname (İHEB) ve Kişisel ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’de sağlık hakkıyla bağlantılı olup hiçbir şekilde askıya alınamayacak yaşam hakkı, işkence yasağı, ayrımcılık yasağı, bilgiye erişim hakkı gibi bir dizi hak ve yasağa yer verilmektedir.(UN Committee on Economic Social and Cultural Rights, 2000, para. 56) Aynı düzenlemelerde sağlık hakkı ile bağlantılı olup kamu sağlığı gerekçesi ile belirli zamanlarda askıya alınabilecek veya sınırlandırılacak toplanma hakkı ve örgütlenme hakkı gibi başka haklar da vardır. Bununla birlikte kamu sağlığı devletin ülkesinde bulunanların sağlığına yönelik sadece ciddi bir tehdidin olduğu durumlarda söz konusu hakların askıya alınması veya sınırlandırılması için bir gerekçe olabilir. Ayrıca söz konusu askıya alma veya sınırlandırma özellikle hastalanmayı veya yaralanmayı önlemeyi veya hasta ve yaralılara bakım sağlamayı amaçlamalıdır. (UN Economic and Social Council, 1984, para. 25) Askıya alma veya sınırlamaların meşru amaçlara hizmet etmesi gerektiği, insan hakları belgelerindeki sınırlama hükümlerinin anlaşılması için uluslararası kabul görmüş standartlar haline gelen Siracusa İlkeleri’nde belirtilmektedir. BM tarafından kabul edilen Siracusa İlkeleri bağlayıcı olmasa da, uluslararası mahkemeler nezdindeki savunmalarda kullanılmış ve genel olarak insan hakları sözleşmelerindeki sınırlama hükümlerinin anlaşılmasında anahtar olarak kabul edilmiştir. Bu ilkelere göre hakları askıya almayı veya sınırlamayı amaçlayan eylemler kanunla öngörülmeli, daha az müdahaleci ve kısıtlayıcı yollarla ulaşılamayacak meşru bir hedefe sahip olmalı, mevcut en iyi bilimsel kanıtlara dayanmalı, belli bir zamanla sınırlandırılmalı ve incelemeye tabi olmalıdır. (UN Economic and Social Council, 1984, para. 23)

Yukarıda belirtildiği üzere ilgili sözleşmelerde sağlık hakkı ile bağlantılı olup askıya alma veya sınırlandırmaya tabi tutulamayacak bir dizi hak vardır ve ayrımcılık yasağı bunlardan bir tanesidir. Bu çalışmada yabancıların da vatandaşlar gibi sağlık hakkına ulaşma haklarının olduğu üzerinde durulacağından ayrımcılık yasağı farklı bir önem kazanmaktadır. Zira evrensel haklar fikrinin doğasında bulunan ayrımcılık yasağı sadece bağımsız bir insan hakkı değildir, aynı zamanda sağlık hakkı gibi tüm hakların kurucu bir unsurudur. Ayrımcılık yasağına atıfta bulunan uluslararası hükümler çoğunlukla söz konusu belgelerde belirtilen hak ve özgürlüklerin tanınması veya kullanılmasında yapılan herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlamayı yasaklamakla sınırlıdır. (UN General Assembly, 1948, art. 2; 1951, art. 3; 1966, art. 2, 1989, art. 2; 1990, art. 1) Bununla beraber bu yasak göç eden (belirli) kişilerin özel ihtiyaçlarını karşılamak için farklılaştırılmış muamele ve önlemlerin alınmasını engellemez. Farklılaştırılmış muamele ve önlemler aslında sadece haklı değil, aynı zamanda gerekli olabilir. Bununla birlikte ayrımcılık yasağı, muameledeki herhangi bir farklılığın, toplum içindeki bir dengesizliği düzeltmeye yönelik nesnel ve makul kriterlere dayanmasını gerektirmektedir. Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi’nin (ESKHK) sağlıkla ilgili 14 sayılı Genel Yorum’una göre, sağlık hizmetlerine erişimde ve sağlığın altında yatan belirleyici unsurlarda olduğu kadar, bunların elde edilmesinde kullanılan araçlar ve yetkilerde ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, mülk, doğum, fiziksel veya zihinsel engellilik, sağlık durumu, medeni, siyasi, sosyal veya diğer statüler

sebebi ile farklı muamelede bulunulmaması gerekmektedir. (UN Committee on Economic Social and Cultural Rights, 2000a, para. 18)

2. Göç Bağlamında Sağlık Hakkı

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerine göre 2022 yılı itibari ile 101,1 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Çeşitli şekillerde göçe zorlanan bu insanlar her ne kadar çoğu devlet tarafından yük olarak görülse de onlar, her şeyden önce, devletlerin korumakla yükümlü olduğu devredilemez haklara sahip insanlardır. İlgili insan hakları hukuku belgelerine taraf olan devletler, herhangi bir fayda veya karşılık beklemezsiniz göçmenlere sağlık hakkını tanımak zorundadırlar. Bununla beraber göç sağlığının ele alınması, hem göçmenler hem de menşee devlet ve ev sahibi devletler için göçün faydalarının en üst düzeye çıkarılması adına önemlidir. Zira hasta insanların yoksullaşma olasılığı daha yüksektir ya da yoksullar hastalık ve sakatlığa karşı daha savunmasızdır. Sağlık, yoksulların yoksulluktan kaçmak için ihtiyaç duyduğu yetenekleri gün yüzüne çıkartmalarının merkezinde yer alır. Başka bir deyişle iyi sağlık, sadece gelişimin bir sonucu değil, aynı zamanda gelişmeye ulaşmanın bir yoludur. Sağlık hakkının yoksullukla mücadelede ve kalkınmayı sağlamada hayati bir rolü vardır. Sağlık hakkı, daha adil bir dünya için verilen mücadelenin merkezinde yer alır. (Hunt, 2005, p. 3) Sağlıkla ilgili birçok etki de dahil olmak üzere göçle ilgili çeşitli ekonomik ve sosyal faktörler, kalıcı ikamet veya vatandaşlık elde edildikten uzun süre sonra da devam edebilir. (Landman and Cruickshank, 2001, p. 649) Ayrıca, sağlığın bazı biyolojik ve genetik belirleyicileri mevcut problemlerin nesiller boyunca yayılmasıyla da sonuçlanabilir. (Sharareh and Carina, 2007, p. 28) Bu bağlamda, göçün sağlık üzerindeki etkilerini ve sonuçlarını izlemek ve incelemek, ikamet ve vatandaşlığın ötesine geçen bir odaklanma gerektirir.

Sağlık bağlamında, ev sahibi ülkede başarılı entegrasyon, diğerlerinin yanı sıra, göç sağlığı'nın kapsamlı bir şekilde yorumlanmasını gerektirmektedir. Entegrasyon, sağlıklı koşullarda çalışan ve yaşayan göçmenleri içeren bütüncül bir sağlık yaklaşımında önleyici ve iyileştirici çabaları teşvik etmelidir. Göç eden kişilerin refahı ve sağlık haklarının gerçekleştirilmesi ve etkilenen toplulukların sağlığı ve refahı için sağlık hizmetleri, malzemeleri ve tesisleri sağlanmalıdır.

Araştırmalar, rapor edilen meslek hastalıklarının ve kazaların büyük bir kısmının göçmenler arasında meydana geldiğini gösterdiğinden, göçmenler arasında iş sağlığı ve güvenliğine ciddi bir önem verilmesi gerekmektedir. Düşük vasıflı göçmenler ve düzensiz göçmenler, kötü denetim ile yüksek riskli işlerde çalıştıklarından bunların iş kazası mağduru olma riskleri daha yüksektir. Bu durum özellikle madencilik, inşaat, ağır imalat ve tarımda çalışan göçmenler için geçerlidir. (Human Rights Watch, 2009, p. 20) Örneğin tarım sektöründe, pestisitlere ve diğer kimyasal ürünlere uzun süreli ve korumasız maruz kalma, yüksek oranda depresyon, baş ağrısı, nörolojik bozukluklar ve kadınlarda düşükle sonuçlanabilmektedir. (Bollini and Siem, 1995, p. 825) Bilhassa düzensiz göçmenlerin çalışma izinleri olmadan çalışmaları ve bu sebeple işverenlerin iş güvenliğine önem vermemeleri neticesinde bu has-

talıkların çalışan düzensiz göçmenlerde ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir.

Belirtmek gerekir ki göç, kendi başına sağlık için bir risk faktörü değildir. Ancak göç sürecinin, bireysel veya toplu olarak, göç eden kişilerin maruz kaldıkları koşullara bağlı olarak fiziksel ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açması daha olasıdır. (International Organization for Migration, 2004, p. 3) Bu süreçte menşe, geçiş ve varış yerindeki sağlık ortamı ile göçmenlerin yolculuğun durumunu etkileyen farklı hareketlilik modelleri göçmenlerin sağlığını etkileyen unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin ev sahibi ülkedeki yaşam ve çalışma koşulları, fiziksel ve psiko-sosyal ortamlar dahil olmak üzere sosyo-ekonomik koşulları, uzun süreli hastalık ve kronik hastalık oranlarıyla doğrudan ilişkilidir. Ev sahibi toplumun kültür ve diline aşinalık da göç eden kişilerin sağlıklarını ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını etkileyen bir faktördür. Kültürel engeller, hastalığa farklı bakış açılarını ve sağlık hizmeti sağlayıcıları ile hastalar arasındaki ilişkiyi de içermektedir. (International Organization for Migration, 2007, p. 35) Ayrıca, aileden ayrılma, bazı hastalıkların sosyal olarak damgalanması ve kişinin yasal statüsü gibi faktörler, kişinin sağlık durumunu olumsuz etkileyebilmekte ve riskli davranışların artmasına neden olabilmektedir. (Harris, 1999, p. 64)

Göçmenlerin bir ülkeye girmek için genel kabul görmüş hakları yoktur. Bununla birlikte, devletler, göçmenlerin ülkelerine giriş taleplerini ayrımcılık yasağı da dahil olmak üzere ancak uluslararası hukuk ve insan haklarına uygun bir şekilde reddedebilirler. Devletlerin, kendi topraklarına girmek veya burada ikamet etmek isteyen kişilere, bunu yapmak için nesnel ve makul bir temel olmadıkça, yalnızca sağlık durumlarından dolayı farklı muamelede bulunmalarını gerektirmektedir. Pek çok devlet, kamu sağlığı gerekçesi ile böyle bir farklılaştırmayı meşrulaştırmaktadır. Nitekim, belirli hastalık veya rahatsızlıklara sahip (zihinsel, psiko-sosyal veya bilişsel bozukluklar gibi) göçmenlerin ülkeye girişini veya ikametini engellemek amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmaktadır. (International Law Commission, 2006, para. 261) Elbette kamu sağlığının korunması adına devletlerin vize başvuru formlarındaki sağlıkla ilgili sorulardan sınırlardaki görevliler tarafından yapılan tıbbi muayenelere ve zorunlu testlere kadar çeşitli tedbirler almaları mümkündür. Fakat bu tedbirlerin doğrudan göçmenlerin ülkeye girişini ve ikametini engellemeye yönelik olduğu durumlar uluslararası hukuk ve insan hakları ile bağdaşmayacaktır.

Uluslararası insan hakları hukukuna uymak için, sağlık durumuna dayalı giriş ve ikamet kısıtlamaları, göçmenlerin geçmiş yaşam tecrübeleri, aile birleşim talepleri, geldikleri devletteki sağlık imkanları gibi hususlar üzerinden bireysel olarak uygulanmalıdır. Bu husus kişinin kişisel durumu göz önüne alınmaksızın yapılan toplu değerlendirme, teşhis veya taramalar kamu sağlığı amacına hizmet etmeyecektir. (Asar, 2016, s. 30) Böyle bir durum uygulamada keyfi olacaktır. Bu tür işlemler ayrıca her müdahale için temel bir ön koşul olarak özgür ve bilgilendirilmiş rıza ilkesini ihlal edebilmekte ve başvuru sahibini danışmanlık veya tedavi olasılığından mahrum bırakabilmektedir.

Ayrıca, devletlerin kendi topraklarına kimleri kabul edeceklerini belirlemede sahip oldukları takdir yetkisi gerekçe gösterilerek sağlık durumu veya engelliliğe dayalı olarak ayrımcılık yapılması, ayrımcılık yasağının yanında bazı diğer hak ve ilkelerin de ihlali anlamına gele-

cektir. Örneğin, ayrımcılığa maruz kalan göçmen bir çocuk ise Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer verilen “çocuğun yüksek yararı” ilkesi de ihlal edilmiş olacaktır. (UN General Assembly, 1989, art. 18) Ya da söz konusu göçmenin menşe ülkesinde işkence ve kötü muameleye maruz kalması muhtemel ise yapılan ayrımcılık, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 3’üncü maddesinde kaleme alınan işkence ve kötü muamele yasağının ihlali ile sonuçlanacaktır.

Belirtmek gerekir ki göçmenlerin idari gözetim altına alınmaları göç sürecinde sık sık karşılaşılan bir durumdur. Göçmenler bir devletin vatandaşları gibi yalnızca ceza gerektiren suçlarla bağlantılı olarak tutulmakla kalmamakta, aynı zamanda o devletin göç düzenlemelerini ihlal ettikleri için de sık sık alıkonulmaktadır. (Slama et al., 2009, p. 204) Alıkonulma bir bireyin hareket özgürlüğünün hükümet yetkilileri tarafından genellikle zorunlu hapsedme yoluyla kısıtlanması anlamında kullanılmaktadır ve bu, iki şekilde mümkündür: İşlenen suçtan dolayı bir cezaya mahkum edilmek sureti ile alıkonulma ve sınır dışı etme gibi planlanan başka bir idari önlemin uygulanması amacıyla gerçekleştirilen alıkonulma. Alıkonulmanın bu ikinci şekli “idari gözetim” olarak adlandırılmaktadır. Göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları geri gönderme merkezlerinin ekseriyetinin küçük ve kalabalık olması sebebiyle buralarda hijyen kurallarına yeteri kadar riayet edildiğini söylemek de mümkün değildir. Bu durum sık sık sağlık problemleri yaşanmasına sebep olmaktadır. Göçmenlerin idari gözetim altına alınmaları elbette mümkündür, ancak bu tür uygulamalar hem ulusal hem de uluslararası hukuka uygun olmalı ve yalnızca başvurulacak son çare olarak, mümkün olan en kısa süre için kullanılmalıdır. (Human Rights Council, 2009, p. 67) Aksi bir durum hem idari gözetime hem de sağlık hakkına ilişkin uluslararası düzenlemelerin ihlali anlamına gelecektir. Zira idari gözetim, yasallığını belirleyecek olan uluslararası insan hakları hukuku hükümlerine tabidir. (Vohra, 2007, p. 50)

Devletler, her türlü idari gözetimi kademeli olarak kaldırma çabasında olmalı, bu mümkün olmadığında ise özgürlüklerinden yoksun bırakılan göçmenlerin insan haklarına saygı gösterilmesini sağlayacak önlemler almalıdırlar. (Economic and Social Council, 2005, para. 15-17) Göçmenlerin düzensiz statüleri nedeniyle gözüaltına alınması, hiçbir koşulda cezalandırıcı nitelikte olmamalıdır. Göçmenlerin idari gözetim altında tutuldukları geri gönderme merkezlerinde sağlık hakları da dahil olmak üzere insan haklarını ihlal etmeyen koşullarda tutulmalarını sağlamaya yardımcı olacak uluslararası standartlar uygulanmalıdır. Bu standartlara uyulması, en azından, olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabilecek uzun süreli ve süresiz idari gözetimleri önleyebilecektir. Zira idari gözetim altında tutulan göçmenler sıklıkla zihinsel travmalara maruz kalmaktadırlar.

Göçmenlerin menşe ülkelerine dönüşü, ikamet edilen ülkeye kıyasla hastalık ihtimalinin daha yüksek olduğu bir bölgeye dönüş anlamına gelebilmektedir. Örneğin, menşe ülkelerinde tedavilerine devam edemeyen, yaşamlarını tehdit eden tıbbi durumları olan göçmenler, ölümü hızlandırma ve dolayısıyla insanlık dışı muameleye neden olma riskini göze alarak geri gönderilmemelidirler. Aslında, sağlık durumu, bir yabancıyı sınır dışı etmeye yönelik

takdir yetkisini sınırlamak için bir kriter olarak görülmüştür. İnsan Hakları Komitesi Genel Yorumu No. 31'e göre, devletlerin bir kişiyi telafi edilemez zarar görme riski altında olacağı veya aynı durumla karşı karşıya kalacağı başka bir ülkeye nakledileceği bir devlete sınır dışı etmeleri yasaktır. (Human Rights Committee, 2004, para. 12)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de içtihatlarında göç ve sağlık hakkı arasındaki bağlantıdan hareket etmektedir. Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3'üncü maddesinde öngörülen işkenceye veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye karşı korumayı, sınır dışı edilmenin sınır dışı edilen kişinin sağlığını ciddi şekilde etkilediği durumlar için geçerli olarak yorumlamıştır. Mahkeme, belirli bir ülkeye sınır dışı edilmenin ilgili göçmenin sağlığı üzerindeki etkilerini dikkate almıştır. (ECtHR, 1999) *Paposhvili v. Belçika* başvurusunda tüberküloz, hepatit C ve kronik lenfositik lösemi (KLL) hastalığı sebebi ile ülkeye girişine izin verilmeyen başvurusunun işkence ve kötü muameleye maruz kalmama hakkının ihlal edildiğini belirten mahkeme başvurusunun sağlık durumu ve menşe ülkesinde uygun tedavinin varlığı ile ilgili bilgiler ışığında karşılaştığı riskin değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (ECtHR, 2016, para. 138 and 222) *N. v. Birleşik Krallık* başvurusunda ise mahkeme ağır bir fiziksel veya ruhsal hastalığı olan bir göçmenin ülkeye girişine izin verilmemesi neticesinde göçmenin bu hastalığın iyileştirilmesi için olanakların, sözleşmeciler devletlerinden daha düşük olduğu bir ülkeye gitmek zorunda kaldığı bazı durumlarda işkence ve kötü muamele yasağının ihlal edilmiş olacağına hükmetmiştir. (ECtHR, 2008, para. 42) Bu sebeple sınır dışı etmenin yasallığını belirlemek için menşe ülkede tedavinin mevcudiyeti ve fiziksel ve ekonomik erişilebilirliği ile aile veya diğer desteğin varlığı gibi faktörlerin vaka bazında değerlendirilmesi gerekmektedir.

3. Göç, Ötekileştirme ve Sağlık Eşitsizlikleri

“Biz” ve “onlar” arasında mesafe koyan bir süreç olan ötekileştirme sürecinde “öteki” olarak nitelendirilen göçmenler, bu süreci marjinalleştirme, güçsüzleştirme ve sosyal dışlanma süreci olarak yaşamaktadırlar. (Grove and Zwi, 2006, p. 1938) Viruell Fuentes, “ötekileştirmenin” göçmenlerin ve onların soyundan gelenlerin sağlığını etkileyen önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedir. (Fuentes, 2007, p. 1527) Fuentes, ötekileştirmenin ırkçılığın farklı bir çeşidi olduğunu ve bu haliyle göçmenlerin açık veya örtülü olarak ırkçılığa maruz kaldıklarını belirtmektedir. Bu da stres, korku ve önyargıya sebep olmakta ve güvenli çalışma ve barınma gibi sağlığa giden yakın yolları etkilemektedir. Sonuç olarak, göçmenlerin işsiz kalması, düşük ücretli işlerde çalışması, düşük statülü mahallelerde yaşaması ve yerli halktan daha kötü sağlık durumlarını yaşamaları daha olası hale gelmektedir. (Hjern, 2012, p. 255)

Tüm göçmenler ötekileştirme sürecinin kurbanı olsa da, zorunlu göçmenlerin gönüllü göçmenlere kıyasen bu durumu deneyimleme olasılıkları daha yüksektir. Grove ve Zwi, zorunlu göçmenlerin ev sahibi ülkelerde ötekileştirildiklerini ve sistematik olarak toplumdan ayrı tutulduklarını vurgulamaktadırlar. (Grove and Zwi, 2006, p. 136) Zorunlu göçmenler genellikle sağlık hizmetlerine erişimin sınırlı olduğu ve sağlık sorunlarına maruz kalmanın kuvvetle muhtemel olduğu ülkelere kaçmaktadırlar. Fakat, hem göç sürecinde hem de ev sahibi ülkelerde çoğu zaman yine aynı problemi yaşamaktadırlar. Zira zorunlu göçmenlerin

yolculuğunun her aşamasına -ayrılış öncesi, seyahat, varış ve dönüş- sağlık tehlikeleri eşlik etmektedir. Onların varmayı hedefledikleri ülkeye yolculukları genellikle tehlikeli bir şekilde uzamakta ve süregelen bir belirsizlik, endişe, güvensizlik, aileden ayrılma, sömürü, yiyecek ve barınak eksikliği, cinsel istismar, şiddet, yaralanma ve hatta ölüm korkusuyla birleşmektedir. (Gostin and Roberts, 2015, p. 2125) Göç yolculuğunun başında başlayan bu problemler ev sahibi ülkelerdeki ötekileştirme süreciyle daha da şiddetlenmekte ve bu durum göçmen sağlığı üzerinde derin etkiler bırakmaktadır.

Göçmenler nadiren yeni toplum için beceri ve kapasite taşıyıcıları olarak algılanmaktadır. Onlar daha çok kamu sağlığına yönelik bir tehdit ve bulaşıcı hastalık taşıyıcıları olarak görülmektedirler. Bu da göçmenlerin korunması yerine göçmenlerden korunmaya odaklanılmasına yol açmaktadır. Bu durum artırılmış sınır kontrolü, kısıtlanmış vizeler, tarama, caydırma, gözaltı vb. gibi karmaşık güvenlik önlemlerine açıkça yansımaktadır. (Grove and Zwi, 2006, p. 1939) Göçmenler hoş karşılanırsa bile, gizli ötekileştirme politikaları sebebi ile, ülkelerine geri gönderilme korkusu ve güvenlikle ilgili endişeleri yaşamaya devam etmektedir. Ampirik kanıtlar, göç öncesinde, sırasında ve sonrasında devam eden şiddetli stres dönemlerinin, depresyon ve travma sonrası stres bozuklukları dahil olmak üzere akıl hastalıklarının gelişmesine yol açtığını göstermektedir. Ayrıca, ötekileştirme sürecinden kaynaklanan hastalığa karşı savunmasızlık, belirli göçmen gruplarını diğerlerinden daha fazla risk altına sokan arka plan özellikleriyle daha da artabilmektedir. (International Organization for Migration, World Health Organization and Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 2013, p. 12)

4. Göçü Yöneten Uluslararası Kurallarının Dağılımı

Daha önce de belirtildiği gibi, uluslararası düzeyde göç sürecini düzenleyen veya aslında tüm göçmenlerin haklarını koruyan kapsamlı tek bir düzenleme yoktur. Aksine göçü düzenleyen kurallar, uluslararası hukukun farklı dallarında yayılmış bir dizi belgede bulunmaktadır. Göçmenleri koruyan normlar ve kaynaklar için uluslararası insan hakları hukuku temel alınabilir. Uluslararası insan hakları hukuku, kişinin uyruğu veya statüsü ile ilgili ayrımcılık yasağı uyarınca herkes için geçerlidir. Sonuç olarak göçmenler de, göçmenlere ilişkin herhangi bir spesifik düzenleme olmasa da, insan hakları belgelerinin hükümleri tarafından korunmaktadır. Bu noktada İHEB, uluslararası insan hakları hukukunun mihenk taşı olarak kabul edilebilir. Sembolik bir öneme sahip olan İHEB'nin maddelerinin birçoğu zamanla uluslararası teamül hukukunun bir parçası haline gelmesine rağmen, Beyanname'nin kendisi bağlayıcı değildir. Zira bu bir uluslararası sözleşme değil BMGK'nin bir kararıdır. (International Organization for Migration, 2015, p. 45) Beyannamenin 25'inci maddesinde "*Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.*" hükmüne yer verilerek sağlık hakkının önemi vurgulanmıştır. Beyanname'de belirtilen bu tür korumalar ilerleyen zamanlarda Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (UN General Assembly, 1979), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (UN General Assembly, 1989),

ülke içinde yerinden edilme durumlarını dikkate alan Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler (UN General Assembly, 1998) gibi özel haklara ve özel birey kategorilerine ilişkin çeşitli belgelerle daha da detaylandırılmıştır. İnsan hakları, özellikle Afrika, Amerika ve Avrupa bölgelerinde bölgesel bağlayıcı ve bağlayıcı olmayan belgelere de konu olmuştur. (International Organization for Migration, 2015, p. 22)

5. Göçmenlerin Sağlık Hakkını Taniyan Uluslararası Belgeler

Sağlık hakkı, korumayı vatandaşlara olduğu kadar vatandaş olmayanlara da genişleten çok sayıda uluslararası belgede temel bir insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere bu belgelerden İHEB'nin 25'inci maddesinde herkes için sağlık hakkından bahsedilmiştir. Bu düzenleme, sağlık hakkının ele alındığı düzenlemelerin mihenk taşıdır.

Sağlık hakkı ESKHIUS'de de konu olmuştur.(UN General Assembly, 1966b, art. 12) İki fıkra halinde kaleme alınan maddenin ikinci fıkrasında sağlık hakkından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin önemli hükümlere yer verilmiştir. (Uçar Akbulut ve Akbulut, 2006, s. 265) Bu hükümlerde bir taraftan sağlık hakkına ilişkin alınacak tedbirlerin asıl amaçlarının ne olacağı belirtilirken diğer taraftan taraf devletlerin bu hakkın hayata geçirilmesi adına almaları gereken tedbirler zikredilmiştir. Buna göre taraf devletler ölü doğum ve çocuk ölümleri oranlarının düşürülmesini ve çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesini sağlamak, çevresel ve sımai sağlık şartlarını her yönüyle iyileştirmek, salgın, yöresel, mesleki ve diğer hastalıkları önlemek, bunları tedavi ve kontrol etmek, hastalık durumunda herkese tıbbi hizmet ve tıbbi bakım sağlayacak koşulları oluşturmakla görevlidirler.

ESKHIUS'nin ilgili hükmünün göçmenlerin sağlık hakkını da dolaylı bir şekilde kapsadığını ve bu hakka ilişkin kısmi de olsa pratikte hayata geçirilen hükümler içerdiğini söylemek mümkündür. Zira sözleşmede vatandaş, yabancı, göçmen vb. bir ayırım kullanılmamış, herkesin ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel standarda sahip olma hakkının olduğu ifade edilmiştir. Fakat Sözleşme, hükümlerin ihlaline karşı etkili bir şikayet mekanizması getirmediğinden bu hakkın ihlali durumunda yeteri kadar denetlemenin yapılabildiğini söylemek güçtür. Zira Sözleşme, herhangi bir yargılama usulü öngörmemiştir. Yalnızca rapor yöntemini benimseyen Sözleşme, bireysel veya devletler arası şikayetlere dayalı bir mekanizmayı kapsamamaktadır. (Gülmez, 2004, s. 232) ESKHK'nin, Sözleşme'nin 16'ncı maddesi kapsamında taraf devletler tarafından sunulan raporları inceleme görevini yürütmek üzere 1985 yılında BM bünyesinde kurulduğu belirtilmelidir. Komite, taraf devletlerin rapor sunma yükümlülüklerine yardımcı olmak adına Sözleşme maddelerine ilişkin genel yorumlarda bulunmaktadır. Komite'nin 2000 yılında yaptığı 14 numaralı yorum, 12'nci madde ile ilgilidir. (UN Committee on Economic Social and Cultural Rights, 2000b) Burada maddenin taraf devletlere yüklediği sorumluluklara ilişkin hususlara yer verilmiştir. Buna göre taraf devletler çocuk ve anne sağlığının korunması, çevresel ve endüstriyel hijyenin sağlanması, salgın, endemik, mesleki ve diğer hastalıkların önlenmesi, tedavisi ve kontrollerin geliştirilmesi gibi sorumluluklar yüklenmişlerdir.

Komite, erişilebilir en yüksek sağlık standardının hem bireyin biyolojik ve sosyo-ekonomik

ön koşullarına hem de bir devletin mevcut kaynaklarına bağlı olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple, 12'nci maddeyi uygulayacak kaynaklara sahip taraf devletler, söz konusu maddeyi uygulamak için gerekli adımları atmaktan yasal olarak kaçınmayacaklardır. Bununla birlikte, kaynakları yetersiz olan devletler, sağlık hakkının tam olarak uygulanmasına yönelik somut adımlar atma ve bu hakkın ayrımcılık yapılmaksızın kullanılacağını garanti etme ve sağlık hakkını aşamalı olarak gerçekleştirme yükümlülüğü altındadır. Devletler bunu yaparken de göçmenler dahil olmak üzere herkesin sağlık hizmetlerine eşit erişimini reddetmekten veya sınırlamaktan kaçınmalıdırlar. (UN Committee on Economic Social and Cultural Rights, 2000b, para. 33-34) Zira durumları ne olursa olsun, taraf devletlerin temel yükümlülüklerinden biri, göçmenler de dahil olmak üzere savunmasız ve ötekileştirilmiş gruplar için ayrımcı olmayan bir temelde temel sağlık hizmetlerine erişim hakkını sağlamaktır. (Hathaway, 2005, p. 507-514)

Sağlık hakkı, Her Türlü Irkçılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 5'inci maddesinde de tanınmaktadır. İlgili maddeye göre Sözleşme'nin 2'nci maddesinde sayılan temel yükümlülükler uygun olarak, taraf devletler her şekliyle ırk ayrımcılığını yasaklamak ve ortadan kaldırmak ve ırk, renk ya da ulusal veya etnik köken ayrımı yapmaksızın sağlık, tedavi, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlerden yararlanmada herkesin kanun önünde eşitlik hakkını garanti altına almak yükümlülüğünü üstlenmektedirler. Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, vatandaş olmayanlara karşı ayrımcılığa ilişkin genel tavsiyesinde taraf devletlerin özellikle eğitim, barınma, istihdam ve sağlık alanlarında vatandaş olmayanların önündeki engelleri kaldırmaları ve bunların fiziksel ve zihinsel sağlık ile önleyici tedbirlere erişimlerini reddetmekten veya sınırlamaktan kaçınmaları gerektiğini ifade etmektedir. (Committee on the Elimination of Racial Discrimination, 2005, para. 29, 36)

Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'nin (GAHDS) 43'üncü ve 45'inci maddeleri, düzenli göçmen işçiler ve aile üyeleri için taraf devletin vatandaşlarına sunduğu sosyal ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda eşit muamele hakkı öngörmektedir. (International Steering Committee for the Campaign for Ratification of the Migrants Rights Convention, 2009, para. 7) Ayrıca, GAHDS'nin 28'inci maddesi, kalışları veya istihdamları düzenli olsun ya da olmasın, tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine acil tıbbi tedavi hakkını tanımaktadır. Sözleşme, yalnızca gerekli acil tıbbi tedaviyi kabul ederken, erken teşhis ve tıbbi takip gibi koruyucu tıbbi tedaviye ve palyatif sağlık hizmetlerine erişimi garanti etmemektedir. (International Organization for Migration, 2007, p. 10) Acil tıbbi tedaviden ne anlaşılması gerektiği net olmamakla beraber genel olarak şu hususların acil tıbbi tedavi kapsamına alınması gerektiği kabul edilmektedir: Sürekli olsa bile acil veya başka bir şekilde gerekli olan ayakta tedavi ve hastane bakımı, önleyici veya bireysel ve toplu sağlığı koruyan tıbbi programlar, doğum, kamu sağlığı için gerekli olduğu kabul edilen aşilar, bulaşıcı hastalıkların teşhisi, tedavisi ve önlenmesi. (Schoukens and Pieters, 2004, p. 12) Sözleşmenin 81'inci maddesinin birinci fıkrasında sözleşmede yer alan hiçbir hususun, göçmen işçiler ve aile fertleri için bir taraf devletin kanun ve uygulamalarından veya taraf devletin bağlı olduğu herhangi bir iki taraflı veya çok taraflı anlaşmadan doğan daha avantajlı haklara hanel getirmeyeceği ifade edilmiştir.

Yaşadığı Ülkenin Uyuğunda Olmayan Kişilerin İnsan Hakları Bildirisi de göçmenlerin sağlık haklarına değinmektedir. (UN General Assembly, 1985) Bildirgenin 8'inci maddesinde devletin toprağında yasal olarak ikamet eden yabancıların, 4'üncü maddedeki yükümlülüklerine tabi olarak ve ulusal hukukun öngördüğü şekilde güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarından, sağlık koruması, tıbbi bakım ve sosyal güvenlik haklarından yararlanacakları belirtilmiştir. Madde metninde sadece yasal olarak ikamet eden yabancıardan bahsedilmek sureti ile geçerli ikametleri olmayan yabancılar koruma dışında bırakılmıştır. Bununla birlikte söz konusu 8'inci maddenin yasal statüsüne bakılmaksızın tüm kişilere ekonomik ve sosyal haklar tanıyan ESKHIUS'nin yorumunun yerini alamayacağı, sağlık hakkının kesinlikle vatandaşların yegane ayrıcalığı olmadığı kabul edilmektedir. (The Lancet, 2007, p. 827-828)

Göçmenlerin sağlık hakkının ele alındığı bir diğer belge ise Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler'dir. (International Organization for Migration, 2015, p. 30) Belgedeki 18'inci ilkede ülke içinde yerinden olmuş bütün kişilerin yeterli yaşam düzeyi hakkına sahip oldukları, yetkili makamların, koşullar ne olursa olsun, ayırım gözetmeksizin ülke içinde yerinden olmuş kişilere en azından temel gıda ve içilebilir su, temel barınak ve konut, uygun kıyafet ve temel tıbbi yardım ve sıhhi temizlik temin etmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Belgedeki 19'uncu ilkede sağlık hakkı biraz daha ayrıntılı düzenlenmiştir. Buna göre ülke içinde yerinden olmuş tüm yaralılar ve hastalarla engellilere mümkün olan en kapsamlı şekilde ve en az gecikmeyle, tıbbi gerekçeler dışında hiçbir ayırım gözetmeksizin, ihtiyaç duydukları tıbbi bakım ve ilginin sağlanması elzemdir. Kadınların, üreme sağlığı gibi kadın sağlığı bakım ve hizmetleri ve cinsel ve diğer biçimlerde kötü muamele mağdurlarına uygun danışmanlık hizmetlerine ulaşmaları da dahil, sağlık gereksinimlerine özel bir itina gösterilmesi gerektiği de 19'uncu maddede kaleme alınmıştır. (Phuong, 2004, p. 143-145)

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 24'üncü maddesi, çocuğa mümkün olan en yüksek sağlık standardından yararlanma ve hastalıkların tedavisi ve sağlığına kavuşması için tesislere sahip olma hakkını tanıır. Madde, her çocuğun ilgili tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almayı taraf devletlerin görevleri arasında saymıştır. 24'üncü madde sözleşmenin 2'nci maddesiyle beraber değerlendirildiğinde çocukların kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statülerin bu haklara ulaşmanın engellenmesi için geçerli bir neden olamayacağı anlaşılmaktadır. Taraf devletler, vatandaşı olan çocuklara sağladığı hizmetleri refakatiz çocuklara da sağlamakla yükümlüdür. (Committee on the Rights of the Child, 2005, para. 75) Taraf devletler ayrıca, yetersiz gıda ve hastalıkların çocuklar üzerindeki ciddi sonuçlarını gözönüne alarak, sözleşme kapsamında güvence altına alınan hakların ciddi şekilde ihlal edilmesi risklerini değerlendirerek, geri gönderme yasağını da dikkate almalıdırlar.

Sözleşmenin 39'uncu maddesi, devletlere her türlü ihmal, sömürtü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya maruz kalan ya da silahlı çatışma mağduru olan çocuklara rehabilitasyon hizmeti sağlama görevi vermektedir. Ayrıca herhangi bir alıkonulma durumunda gözetli sırasında uygun tıbbi tedavi

ve psikolojik danışmanlık da dahil olmak üzere, gözaltı koşulları çocuğun yüksek yararına göre düzenlenmelidir. (Committee on the Rights of the Child, 2007, para. 13) Sözleşmenin 22'nci maddesi taraf devletlerin göçmen çocuklar da dahil olmak üzere her çocuğun sağlık ve sağlık hizmetlerini karşılamak için UNICEF, DSÖ, BMMYK ve diğer kuruluşlar tarafından sunulan yardımı kabul etmesini de gerektirmektedir. (Committee on the Rights of the Child, 2005, para. 75)

Sonuç

İster düzenli ister düzensiz durumda olsunlar, ister uzun ister kısa süreli kalma niyetinde olsunlar, göçmenler kendi başına sağlık için bir risk faktörü değildir. Bununla birlikte, bireysel veya toplu olarak göç süreci, göç eden kişilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlık sorunlarına açık hale gelmesine neden olabilmektedir. Gerçekten de göçmenler ve ev sahibi toplumlar arasındaki sağlık durumundaki ve koruyucu, tedavi edici ve palyatif sağlık hizmetlerine erişimdeki eşitsizlikler çeşitli araştırmalarda açıkça görülmektedir.

Sağlık hakkının pratikte daha geniş bir şekilde uygulanmasından hem göçmenler hem de vatandaşlar büyük fayda elde edeceklerdir. Zira sağlık hakkı disiplinlerarası bir yaklaşım gerektiren bir kavramdır. Tıp, halk sağlığı ve insan hakları pek çok ortak zemine sahiptir. Her alan, bir dereceye kadar, sağlığın ve kaliteli tıbbi bakımın altında yatan belirleyicilerin önemini vurgulamakta, sağlık sektörünün ötesine bakmakta, ayrımcılık ve dezavantajlı durumlara karşı mücadele etmekte, kültürel çeşitliliğe saygı gösterilmesini talep etmekte ve halkın bilgilendirilmesine ve eğitimine önem vermektedir. Araştırma bulgularının giderek daha fazla gösterdiği gibi, sağlık hakkı da dahil olmak üzere tüm göçmenlerin insan haklarının korunması, göçün kalkınma ve verimlilik üzerindeki etkisini arttırmaktadır.

Temel bir insan hakkı olan sağlık hakkının, önemine binaen, devletlerin sınırsız takdir yetkisine bırakılması mümkün değildir. Bu nedenle sağlık hakkına ilişkin müdahalelerde ulusal ve bölgesel düzeylerde hesap verebilirlik mekanizmaları esastır. Uluslararası düzeyde ise devletlerin göçmenlerle ilgili olarak taraf oldukları çeşitli insan hakları sözleşmelerinin uygulanması hakkında rapor vermeleri esastır. Bazı anlaşmalarda yer alan bireysel şikayet mekanizmaları veya soruşturma prosedürleri de önemlidir. Herkesin mümkün olan en yüksek fiziksel, zihinsel ve psikolojik sağlık standardından yararlanma hakkı konusunda özel raporlar da kayda değer bir rol oynamaktadırlar.

Unutulmamalıdır ki göçmenler, her şeyden önce, devletlerin korumakla yükümlü olduğu devredilemez haklara sahip insanlardır. Sağlık hakkı da bu haklardan biridir. Tüm göç süreci boyunca bu hakka saygı gösterilmesi, korunması ve yerine getirilmesi çok elzemdir. Herkes için sağlık hakkının korunması ve yerine getirilmesinde ve bu hakka saygı gösterilmesinde birincil sorumluluk devletlere ait olduğundan, uluslararası kuruluşların katılımı yalnızca tali niteliktedir. Uluslararası kuruluşlar, yalnızca devletlerin sağlık hakkını tam olarak uygulamadığı durumlarda sağlık hakkıyla ilgili yardım tedbirlerine dahil olabileceklerdir. Asıl sorumluluk devletlere ait olacaktır.

Kaynakça

- Asar, Aydoğan. (2006). *Yabancılar Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bollini, P. and Siem, H. (1995). No real progress towards equity: health of migrants and ethnic minorities on the eve of the year 2000. *Social Science and Medicine*, 819-828.
- Committee on the Rights of the Child. (2005). *General Comment No. 6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside Their Country of Origin*. UN General Assembly.
- Committee on the Rights of the Child. (2007). *General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*. UN General Assembly.
- Economic and Social Council. (2005). *Specific Groups and Individuals Migrant Workers*. UN General Assembly.
- ECtHR. (1999). *Andric v. Sweden, App. No.: 45917/99, Judgement of 23 February 1999*.
- ECtHR. (2008). *N. v. United Kingdom, App. No.: 26565/05, Judgement of 27 May 2008*.
- ECtHR. (2016). *Paposhvili v. Belgium, App. No.: 41738/10, Judgement of 13 December 2016*.
- Fuente, E. (2007). Beyond Acculturation: Immigration, Discrimination, and Health Research Among Mexicans in the United States. *Social Science & Medicine*, 1524-35.
- Gostin, L. and Roberts, A. (2015). Forced Migration, The Human Face of a Health Crisis. *JAMA*, 2125-2126.
- Goldring, L. (2003). Re-thinking Remittances: Social and Political Dimensions of Individual and Collective Remittances. *CERLAC Working Paper Series*, 799-840.
- Grove, N. and Zwi, A. (2006). Our Health and Theirs: Forced Migration, Othering, and Public Health. *Social Science & Medicine*, 1931-1942.
- Gülmez, M. (2004). *Birleşmiş Milletler Sisteminde İnsan Haklarının Korunması*. Türkiye Barolar Birliği.
- Harris, K. (1999). The Health Status and Risk Behavior of Adolescents in Immigrant Families. *Children of Immigrants: Health, Adjustment, and Public Assistance*, 286-347.
- Hathaway, J. (2005). *The Rights of Refugees under International Law*. Cambridge University Press.
- Hjern, A. (2012). Migration and public health Health in Sweden: The National Public Health Report 2012. Chapter 13. *Scandinavian Journal of Public Health*, 255-267.
- Human Rights Committee. (2004). *General comment No. 31*. UN General Assembly .
- Human Rights Council. (2009). *Report of the Working Group on Arbitrary Detention*. UN General Assembly .
- Human Rights Watch. (2009). *Are You Happy to Cheat Us? Exploitation of Migrant Construction Workers in Russia*. Human Rights Watch.
- Hunt, P. (2005). Attainable Standard of Health. *British Medical Association, Ethical Globalization Initiative, and Essex University Human Rights Centre*, 1-3.
- International Law Commission. (2006). *Expulsion of Aliens*. UN General Assembly .
- International Organization for Migration. (2004). *Migrant Health for the Benefit of All*.

International Organization for Migration.

International Organization for Migration. (2005). *Mainstreaming Migration into Development Policy Agendas*. International Organization for Migration

International Organization for Migration. (2007). *Migration and the Right to Health: A Review of European Community Law and Council of Europe Instruments*. International Migration Law Series .

International Organization for Migration. (2015). *Migration and the Right to Health: A Review of International Law*. International Organization for Migration.

International Organization for Migration. (2006). *Migration Health Annual Report 2006*. International Organization for Migration.

International Organization for Migration et al. (2013). *International Migration, Health and Human Rights*. International Organization for Migration.

International Steering Committee for the Campaign for Ratification of the Migrants Rights Convention. (2009). *Guide on Ratification: International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. International Steering Committee for the Campaign for Ratification of the Migrants Rights Convention.

Landman, J. and Cruickshank, JK. (2001). A review of ethnicity, health and nutrition-related diseases in relation to migration in the United Kingdom. *Public Health Nutrition*, 647-657.

Leary, V. (1994). "The Development of the Right to Health". *Health and Human Rights*, 24-56.

Nolte, E. t al. (2005). The Impact of Health Care on Population Health. *Issues in Public Health*, 106-26.

Phuong, C. (2004). The International Protection of Internally Displaced Persons. *Cambridge University Press*, 1-296.

Schoukens, P. and Pieters, D. (2004). *Exploratory Report on the Access to Social Protection for Illegal Labour Migrants*. Council of Europe.

Sharareh, A. and Carina, W. (2007). The Health of Female Iranian Immigrants in Sweden: A Qualitative Six-year Follow-up Study. *Health Care for Women International*, 339-359.

Slama, S. et al. (2009). The Right to Health in Prisons: Implications in a Borderless World. *Swiss Human Rights Book*, 185-212.

The Lancet. (2007). Vulnerable Migrants have a Right to Health. *The Lancet*, 827-828.

Toebes, B. (1999). *The Right to Health as a Human Right in International Law*. Antwerp/ Groningen/ Oxford: INTERSENTIA.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2003). *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Onaylanması Hakkında Karar*. Resmi Gazete.

Uçar Akbulut, S. ve Akbulut, E. (2006). BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin 12. Maddesi Çerçevesinde Sağlık Hakkı ve İdarenin Sorumluluğu. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 261-79.

UN Committee on Economic Social and Cultural Rights. (2000a.) *General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12)*. The Office of the High Commissioner for Human Rights .

UN Committee on Economic Social and Cultural Rights. (2000b). *General Comment No. 14: The Right to the Highest Attainable Standard of Health (Art. 12)*. The Office of the High Commissioner for Human Rights.

UN Economic and Social Council. (1984). *The Siracusa Principles on the Limitation and Derogation Provisions in the International Covenant on Civil and Political Rights*. UN Commission on Human Rights.

UN General Assembly. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. UN General Assembly.

UN General Assembly. (1951). *Convention relating to the Status of Refugees*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1966a). *International Covenant on Civil and Political Rights*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1966b). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1979). *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women New York*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1985). *Declaration on the Human Rights of Individuals Who are Not Nationals of the Country in which They Live Who are Not Nationals*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1990). *International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families*. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner.

UN General Assembly. (1998). *Guiding Principles on Internal Displacement*. United Nations Refugee Agency.

Vohra, S. (2007). Detention of Irregular Migrants and Asylum Seekers. *International Migration Law: Developing Paradigms and Key Challenges*, 49-69.

GÖÇ ÖNCESİ, GÖÇ ETMEYE KARAR VERME AŞAMASI VE GÖÇ YOLCULUĞU SÜRECİNDE YAŞANAN MÜLTECİ DENEYİMLERİ: DÜZCE'DE BULUNAN IRAKLI, SURIYELİ VE AFGAN ÖRNEĞİ (2021-2022)¹

Fatma Kızılelmas²

Alev Erkilet³

Öz

Bu çalışma araştırmacının doktora tezi kapsamında yaptığı etnografik araştırmanın ön bulgularına dayanmaktadır. 2010 yılından itibaren Türkiye'ye sığınan ve 2021-2022 yılları arasında Düzce'de bulunan Iraklı, Suriyeli ve Afgan 39 mülteci erkekle derinlemesine görüşmelerin yapıldığı nitel bir araştırmaya dayanmaktadır. Araştırmada farklı ülkelerden gelen mültecilerin Türkiye'ye göç etmeden önce ülkelerinde yaşadıkları olaylar, göç etmeye karar verme süreçleri ve göç yolculuğunda yaşanan deneyimleri ele alınmıştır. Bu çalışmaya konu olan Suriyeliler ülkelerinde yaşanan iç savaştan, Afganistanlılar kökleri 1979'a kadar giden ve 2001'de başka bir şekle bürünen işgal, iç savaş ve çatışmalar ile hâlen Taliban rejiminin olası şiddet politikalarından, sosyo-ekonomik istikrarsızlık ve güvensizlikten, Iraklılar da ABD işgali sonrası ortaya çıkan IŞİD saldırıları, derinleşen siyasi iktidarsızlıklar ve artan şiddet eylemlerinden dolayı ya hedef ülke ya da geçiş ülkesi olarak Türkiye'nin kapısını çalmaktadırlar. Suriyeli, Iraklı ve Afganistanlı mülteciler açısından göçten önce ülkelerinde yaşadıkları zorluklar ve tehlikeler, göç etmeye karar verme aşamasında ve göç yolculuğu esnasında bazı benzerlikler söz konusu ise de her ülkedeki sosyal ve politik ortam, yaşanan zorluklar ve bunlara verilen tepkiler farklı olmakta, farklı tecrübelerle karşılaşabilmektedir.

Anahtar kelimeler: Göç, Sığınmacı, Mülteci, Göç yolculuğu, Zorunlu göç

¹ Bu makale Prof. Dr. Alev Erkilet danışmanlığında, Dr. Fatma Kızılelmas tarafından yazılan "Ötekileştirilme, Sömürü ve Gündelik Hayat Taktikleri Bağlamında Göçmenler: Düzce Örneği" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

² Fatma Kızılelmas, Dr., ORCID : 0000-000-6738-1758 fmkzllms@gmail.com

³ Prof. Dr., İbn Haldun Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü ORCID : 0000-0001-9528-1789 alev.erkilet@ihu.edu.tr

Refugee Experiences Before Migration, During The Decision To Migrate And During The Migration Journey: Iraqi, Syrian and Afghan Sample in Düzce (2021-2022)⁴

Fatma Kızılelmas⁵

Alev Erkilet⁶

Abstract

This study is based on the preliminary findings of the ethnographic research conducted by the researcher within the scope of his doctoral thesis. ⁷from 2010 from To Turkey taking refuge and the years 2021-2022 between in Düzce found Iraqi , Syrian And Afghan 39 refugees with a man in depth your talks made qualitative One To research based on . in research different from countries incoming refugees To Turkey migration without before in their countries they live events , immigration to try decision don't give processes And migration on your journey experienced experiences hand taken. The Syrians, who are the subject of this study, are affected by the civil war in their country, the Afghans from the occupation, civil war and conflicts, whose roots go back to 1979 and took a different form in 2001, and the possible violence policies of the Taliban regime, socio-economic instability and insecurity, and Iraqis from the USA. They are knocking on Turkey's door either as a target country or a transit country due to the ISIS attacks that emerged after the invasion, deepening political impotence and increasing acts of violence. In terms of Syrian, Iraqi and Afghan refugees, although there are some similarities about the difficulties and dangers they experienced in their countries before migration, during the decision to migrate and during the migration journey, the social and political environment, the difficulties experienced and the responses to them are different and different experiences can be encountered.

Keywords: Migration, Asylum Seeker, Refugee, Migration journey, Forced migration

⁴ This article is derived from Dr. Fatma Kızılelmas's PhD dissertation entitled "Migrants in the Context of Othering, Exploitation and Everyday Life Tactics: The Case of Düzce" written by Dr. Fatma Kızılelmas under the supervision of Prof. Dr. Alev Erkilet.

⁵ Fatma Kızılelmas, PhD., ORCID : 0000-000-6738-1758 fmkzllms@gmail.com

⁶ Prof. Dr., Ibn Haldun University, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Sociology

Giriş

Dünyada yaşanan gelişme ya da problemlere bağlı olarak artma veya azalma eğilimine giren, ancak hiçbir zaman ortadan kalkmayan kitlesel göç, son yıllarda sığınmacı, mülteci ve göçmenlerin sayısındaki olağanüstü artışla bir daha çok sayıdaki ülkenin temel sorunu hâle gelmiş vaziyettedir. Ortadoğu ve Önyasya'daki bazı devletlerin resmen olmasa da fiilen işlevsiz hâle getirilerek kabile ve mezhep düzeyinde parçalanmalara ve çatışmalara zemin hazırlanması, buna bağlı olarak kitlesel katliamların ve yasa dışı eylemlerin sıradanlaşarak yaygınlaşması, kişilerin başvuracakları adli mekanizmaların işlevini kaybetmesi, pek çok kişinin ve grubun haklarının gasp edilmesine ve mağdur hâle gelmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum çok sayıda insanın doğup-büyüdükleri ülkelerinden göç etmeye, yaşadığı coğrafyayı, iklimi, kültürü, dili ve yaşayışı değiştirecek şekilde başka ülkelerin kapılarını çalmalarına yol açmaktadır.

1980'li yıllarından itibaren transit ve hedef ülke olarak uluslararası göç ve sığınma hareketlerinin yaşandığı bir yer haline gelen Türkiye, son olarak 2011 yılında Suriye'deki savaş ve Ortadoğu'daki çatışmalar sonucu 3,6 milyondan fazla Suriyeli ve 500 bine yakın diğer ülkelerden gelen göçler ile dünyada en fazla mülteci barındıran ülke haline gelmiştir (UNHCR, 2019). Ayrıca coğrafi konumu, yaygın enformel iş piyasasına sahip olması ve AB ülkelerinin katı göç kurallarıyla göçmenlere kapı kapatması dolayısıyla Türkiye diğer göçmenler için de çekici bir ülke konumundadır (Toksöz ve Ünlütürk Ulutaş, 2011).

Türkiye'nin daha önce göçlere yönelik uyguladığı politikalar, çıkardığı kanunlar göçle gelenlerin etnik kimliğine, dinine ya da Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal şartlara göre farklılık göstermiştir. 1951 yılında Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlamayla kabul etmiş ve sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak tanımlamıştır. Son yaşanan göçte Türkiye gelen Suriyelileri "açık kapı politikası" ile ülkeye kabul etmiştir.

Göç Çalışmalarında Yaklaşımlar

Küreselleşmenin etkisiyle iletişim ve ulaşımın hızlanmasına ve kolaylaşmasına bağlı olarak göç süreci daha karmaşık bir durum almış, birçok disiplininin konusu haline gelmiştir. Nitekim Castles ve Miller'ın belirttikleri gibi tek başına hiçbir neden ya da yaklaşım bir bütün olarak insan hareketliliğini açıklayamaz. Göç sürecinin tüm boyutlarıyla anlaşılabilmesi için insanların doğdukları yerden ayrılmalarını gerektiren ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasal hususlardaki değişimin incelenmesi gerekir. Göç edilen yerde göçmenlere fırsat sağlayan faktörler, iki ülke arasındaki sosyal ağlar ve diğer bağlantılar, göçü düzenleyen yasal, siyasal, ekonomik, sosyal yapı ve uygulamalar, göçmenlerin yerleştikleri bölgenin toplumsal yapısına etkisi ve göç alan ve göç veren toplumlar arasındaki bağlantılar da yapılacak değerlendirmelerde dikkate alınmalı ve derinlemesine araştırılmalıdır (Castles ve Miller, 2008,s.39-40).

Göç etmeye karar verilmesi sırasında dikkate alınan, hesaba katılan pekçok karmaşık ve birbiriyle bağlantılı sebep birarada bulunabilir. Ancak göçle ilgili değerlendirmeler sırasında

belli bir sebebe odaklanılırken diğer sebepler arızî hâle gelebilmekte, kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturan bir yaklaşım diğerlerine karşı körleşebilmektedir. Mesela Stouffer, ‘kesişen fırsatlar’ yaklaşımında, öncelikle kişileri göçe karar vermeye iten sebepler üzerinde yoğunlaşmakta, göç edilecek mesafeyi, göç edilecek yerdeki fırsatları ve bu fırsatların miktarını keşfetmeye çalışmaktadır. Çünkü ona göre, göç edilecek yer yakın mesafede ise, bu durum göç etmeye karar verilirken olumlu bir etkiye sahip olmaktadır (Strouffer, 1940, s.854-856). Petersen ise göçe karar vermede bireysel ve kolektif kararların hesaba katılmasının önemini vurgular. Everett S. Lee de itme-çekme yaklaşımı bağlamında yaşanan yerdeki itici ya da olumsuz faktörlerin üzerinde durur. Ona göre göç edilecek yerdeki olumlu ve çekici faktörlerin fazla olması söz konusu yere göç etme kararının verilmesinde etkili olur. Bu kararın verilmesinde gidilmesi düşünülen yerdeki çekme etkisinin yaşanan yerdeki çekme etkisinden daha büyük olması gerekir (Lee, 1966, s.51).

Politik ve sosyo-kültürel temelli göç yaklaşımlarından biri olan ilişkiler ağı kuramı, gidilmesi düşünülen yerdeki sosyal ilişki ağlarının, akrabalık ve arkadaşlık ilişkilerinin göçe karar vermede özendirici etkisinin olduğunu söyler (Massey vd., 1993, s.28-29). Kuramsal temelli yaklaşım da ilişkiler ağı yaklaşımına benzer şekilde göçmen ağlarının ve insanların birbirleriyle kurdukları bağların bazen istismar edilme amacı taşısaya da göçe karar vermede ve göçü teşvik etmede etkili olduğunu vurgular (Hagen-Zanker, 2008, s.17). Göç etme kararının davranışsal yönlerini ele alan davranışsal yaklaşım da bireylerin göç kararı verirken bir fayda-maliyet analizi yaptıklarını belirtir. Bireylerin, buldukları yer ile gitmek istedikleri yerdeki çevre şartlarını ve kazanç imkânlarını arzu ettikleri ve amaçladıkları faydaya göre karşılaştırdıklarını, göç kararını bu beklentiye göre verdiklerini dile getirir (Tekeli, 2016, s. 28). Kümülatif yaklaşıma göre ise, bir toplum içerisinde göçlerin sıklığının ve yaygınlığının artması sonucu göç kültürü oluşur ve bu durum göçe karar vermede etkileyici bir faktör olur (Massey vd., 1993, s.451-454).

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada, sosyal olguları bağlı buldukları bağlam içerisinde anlamayı ön plana alan bir yaklaşım olan nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel bir çalışmada algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde tespit edilip yorumlanması amacıyla gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır. Bunlardan en sık kullanılan hiçbir zaman durağan olmayan ve zamana göre değişkenlik gösteren sosyal olguların göreliliğini ve hareketliliğini anlamaya ve yakalamaya çalışan derinlemesine görüşme/mülakat yöntemidir. Derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak yapılan çalışmada veriler elde edilirken görüşme formu yaklaşımından istifade edilmiştir. Görüşme formunun kullanıldığı görüşmelerde, görüşülen kişilere yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular sorulmuştur.

Araştırmanın örneklemini ülkelerindeki savaş, terör, iç çatışmalar ve ekonomik zorluklar nedeniyle 2011 yılından sonra Düzce’ye sığınma amaçlı göç eden geçici koruma altındaki Suriyeli göçmen erkekler, uluslararası koruma altında olan Iraklı göçmen erkekler ve çalışma amaçlı ya da sığınma amaçlı düzenli/düzensiz olarak göç eden Afganistanlı erkekler oluştur-

muştur. Örneklem ise kartopu yöntemiyle belirlenmiştir. Yani daha önce tanışıklık bulunan sığınmacılar vasıtasıyla belirli bir işte çalışan sığınmacı genç erkeklere ulaşılmıştır. Sığınmacıların kaldıkları evler, vakit geçirdikleri kahvehane ve çay ocakları ziyaret edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada görüşülen kişiler ile araştırmacı arasında güven duygusu tesis edilebilmesi için görüşme yapılan kişilerin itibar ettiği referans kişilere ulaşılmaya çalışılmış ve görüşmelerin bu kişiler vasıtasıyla yapılmasına özen gösterilmiştir. Görüşme yapılan kişilere Türkiye'ye göç etme sürecinde yaşadıkları örnek olayları anlattıkları deneyim/davranış ve duygu soruları⁸ sorulmuştur. Mülteci/sığınmacı erkeklerle yapılan görüşmeler kahvehane veya çay ocaklarında ya da sığınmacıların arkadaşları veya aileleriyle birlikte kaldıkları evlerde yapılmıştır. Görüşmeler ortalama 20 ila 70 dakika arasında sürmüştür. Sığınmacılarla yapılan görüşmelerin 27'si Türkçe gerçekleştirilmiş, Diğer görüşmeler Arapça başta olmak üzere İngilizce ve Peştunca yapılmıştır. İngilizce yapılan 2 görüşmede tercüman kullanılmamış, Peştunca yapılan 1 görüşmede ve Arapça yapılan diğer görüşmelerde tercüman yardımına başvurulmuştur.

Araştırma verilerinin çözümlenmesi ve yorumlanmasında içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu şekilde toplanan verileri açıklayacak kavramlara ve ilişkilere ulaşılmak istenmiştir. Bunun için öncelikle toplanan veriler anlamlı bölümlere ayrılarak kodlanmıştır. Daha sonra bu kodlar belirli kategoriler altında toplanarak temalar oluşturulmuştur. Kodlar ve temalar düzenlendikten sonra ortaya çıkan bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Bu çalışmada görüşme yapılan kişilerin etik ilke ve kaygılar gereği isimleri kullanılmamış, her birine kodlar verilmiş, ayrıca yaşları ve geldikleri ülke de belirtilmiştir.

Bulgular

Düzce ili ulaşım imkânları, kültürel alt yapısı, ticarî potansiyeli ve coğrafi konumu nedeniyle göç hareketliliğinden sıkça etkilenen bir yer konumundadır. Ankara ile İstanbul arasında bulunması ve Anadolu'daki pek çok ilin İstanbul ile bağlantısını sağlayan yol ağının bir parçası olması Düzce'nin göçmenlerin ilgi alanına girmesine sebebiyet vermektedir. Metropol kentlere yakınlığı yanında tarım, hayvancılık, sanayi, inşaat ve hizmet sektöründe çalışacak iş gücü açığı bulunması da Düzce'yi, iç göçlerin yanı sıra 2011 yılından sonra daha ziyade Suriye, Irak ve Afganistan kaynaklı dış göçlerin yöneldiği ve göçmenlerin çalışmak ve ikâmet etmek için tercih ettiği bir il hâline getirmiştir.

Ülke itibarıyla ele alındığında Düzce'deki sığınmacıların içinde Iraklı ve Afganistanlı sığınmacıların Suriyeli sığınmacılardan sayıca daha fazla olduğu görülür. Bunun nedeni 2013-2014 yılında Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) İran, Irak ve Afganistan'dan gelen uluslararası koruma kapsamındakileri uydu kent olarak belirlediği

⁸ Deneyimlerinin, davranışlarının, hareketlerin ve faaliyetlerinin tanımlanması için sorulan deneyim/davranış soruları, konu hakkındaki fikirlerini ve düşüncelerini ortaya çıkarmak için sorulan fikir/inanç soruları, yaşanan olaylarla ilgili hislerini öğrenmek için sorulan duygu soruları ve kişilerin konu hakkındaki bilgilerini ayrıntılı almaya yönelik olarak sorulan bilgi soruları (Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma* (5. baskı). İstanbul: Bağlam Yayıncılık..s.85-86)

illerden biri olan Düzce'ye yönlendirmesidir. Yaklaşık 400 bin kişinin yaşadığı Düzce ilinde (TÜİK, 2021), Düzce Valiliği'nin 2018 verilerine göre toplam 10.000 kayıtlı sığınmacı bulunmaktadır. Kayıtsız/düzensiz sığınmacı ve göçmen sayısının ise iki bin civarında olduğu tahmin edilirken 5.400 Iraklı, 2.000 Afganistanlı, 2.100 Suriyeli ve 500 de diğer uyruklu mülteci kayıtlı olduğu belirtilmektedir (Dağlı, 2018). Ancak bu rakamlar sığınmacı hareketliliğinden dolayı dönem dönem değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin 2018'de 2.100 olan Düzce'deki Suriyeli sayısı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) 2023 verilerine göre 1.413'e düşmüştür (GİGM, 2023).

Araştırma kapsamında 15 Iraklı, 13 Afganistanlı ve 11 Suriyeli olmak üzere toplam 39 sığınmacı erkekle görüşülmüştür. Görüşme yapılan Suriyeliler ortalama 5 yıl, Iraklılar ortalama 6 yıl, Afganistanlılar ise ortalama 2 yıldır Düzce'de bulunmaktadır. Görüşme yapılan Suriyeli erkek sığınmacıların yaş ortalaması 32 olurken, Iraklıların 42, Afganistanlıların ise 29'dur. Diğer bir ifadeyle görüşme yapılan sığınmacı erkeklerin yaş ortalaması 34 olmaktadır. Görüşme yapılan sığınmacı erkeklerin eğitim durumlarına bakıldığında Suriyeliler, Iraklılar ve Afganistanlılar farklılık göstermektedir. Suriyelilerin çoğunluğu ortaöğretim mezunu olurken, Iraklılar üniversite, Afganistanlılar ise ilkokul mezunu olmaktadır. Medeni durum bakımından görüşülen 11 Suriyeli kişiden 2'si bekâr olup diğerleri evli olmakta ve ortalama 2 çocuk sahibi olmaktadır. 15 Iraklı'dan bir kişi bekâr olurken 14'ü evli olmakta ve ortalama 4 çocuk sahibi olmaktadır. Afganistan'dan gelen ve görüşme yapılan 13 kişiden sadece bir kişi evli olup ailesi ile yaşamakta, 12 kişi ise yalnız yaşarken bunlardan 4'ü evli, 7'si bekâr olmaktadır. Suriye ve Irak'tan gelenler kentten göç etmiş kişiler olurken, Afganistan'dan gelen kişiler kırdan göç etmişlerdir.

Göçten Önce Yaşananlar

Bu çalışmaya konu olan Suriyeliler ülkelerinde yaşanan iç savaştan, Afganistanlılar kökleri 1979'a kadar giden ve 2001'de başka bir şekle bürünen işgal, içsavaş ve çatışmalar ile hâlen Taliban rejiminin olası şiddet politikalarından, sosyo-ekonomik istikrarsızlık ve güvensizlikten, Iraklılar da ABD işgali sonrası ortaya çıkan IŞİD saldırıları, derinleşen siyasi istikrarsızlıklar ve artan şiddet eylemlerinden dolayı ya hedef ülke ya da geçiş ülkesi olarak Türkiye'nin kapısını çalmaktadırlar. Nitekim altı sene kadar önce ailesiyle birlikte Türkiye'ye gelen GS-6 kodlu sığınmacı savaşın giderek şiddetlenmesi ve bombalı saldırıların artmasıyla can güvenliklerinin ortadan kaldığını ve "ya Türkiye ya ölüm" ikilemi içinde Türkiye'yi tercih edip göç kararı aldıklarını ve savaşın üçüncü senesinde ülkeyi terk etmek zorunda kaldıklarını dile getirmektedir.

"Çok kötü şeyler gördük orda. Yani benim şehrim orda yarısı yıkıldı. Bir bomba geliyor, evin içinde kim var kim yok ölüyor... İlk başladığında savaşta çok sıkıntılar yoktu. Yani silah yok, halk sokağa çıkıyor, bir şeyler diyor falan. Sonra silah geldi, herkesin elinde silah var. Biz baktık bu iş iyi olmuyor. O yüzden geldik. İki tane seçenek vardı: Ya Türkiye ya ölüm." (GS-6, Suriyeli, 38 yaşında).

Irak'ta iken öğretmenlik yapan 38 yaşındaki sığınmacı ise ülkesindeki hukuksuzluk ve güvensizlik ortamını, şiddet olaylarının ve mezhepsel çatışmaların eriştiği boyutları, yalnız ve

tehlikeye açık haldeki sıradan insanların göç etmek ya da olayların bir parçası olmak zorunda bırakılmasını kendi yaşadıkları ve şahit olduğu örnekler üzerinden çarpıcı bir şekilde anlatmıştır.

“Niye orda zor durumda yaşadık, orda babamı öldürdüler onun için... Arkadan sessiz silahla vurmuşlar... Kim yaptı hiç bilemedik. Neden yaptı... Yani orda kim insan, kim hâkim, kim doktor, kim mühendis orda yaşayamaz. Neden? Öldürülürsün çünkü. Irak cahillik olsun. Irak veya Arap ülkeleri cahillik olsun. Mühendis kalmasın, doktor kalmasın, öyle istediler. Orda, Irak'ta iyi insanlar, okumuş insanlar kalmasın... Öğretmenliği bıraktım. Yani problem çok yaşadık. Devlet yok orda... Artık buraya kadar geldi, başka çare kalmadı, ya öldürecekler beni, ne yapacın. Babam da gitti, artık yeter dedim. Allah'ın arzı büyük...” (GI-8, Iraklı, 38 yaşında).

ABD işgali sırasında ve sonrasında Irak'ta yaşanan etnik ve mezhep temelli çatışmalar, siyasi ve ekonomik bunalımlar, günlük hayatı sürdürülemez kılan otorite boşluğu ve otorite olmaya çalışan grup ve örgütlerin sebebiyet verdiği kaos ortamı, yukarıdaki Iraklı sığınmacının da dikkat çektiği ve muhtarip olduğu hususlar arasındadır. Bu güvensiz ortam ve kargaşa hali, bir taraftan toplumsal hayatı sevk ve idare eden kamu kurumlarının gücünü çökertip yok ederken, diğer taraftan da toplumsal hayatın devamına ve sosyal problemlerin çözümüne katkı sağlayan sosyal kontrol ağlarının ve kanaat önderlerinin etkisini ve işlevini zayıflatıp sönlükletmiştir (Akça ve Hamad abd Abd, 2020, s.338).

Irak'ta iken elektrik mühendisi olan ve sekiz senedir Düzce'de bulunan GI-2 kodlu sığınmacı da tehditler yüzünden ülkesinden ayrılmaya zorlanan bir diğer görüşmecidir. Orta sınıfa mensup eğitilmiş ve meslek sahibi olan 44 yaşındaki görüşmeci, Irak'ta yaşanan mezhep temelli çatışmalara, devlet gücünü arkasına almış silahlı militer güçlerin baskı, korkutma, yıldırma ve de öldürme yoluyla nüfusu homojen kılma çabalarına ve nereden geleceği belli olmayan farklı tehditlere tanık olmuş ve bazılarını da bizzat yaşayarak hayatını sürdürülemez hâle gelmiştir. Öncelikle ülke içerisinde yer değiştiren sığınmacı bunun çözüm olmaması neticesinde de Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır.

“Yani en büyük sıkıntımız güvenlik durumu... Yani mesela ben yeğenimi kaybettim. Yeğenim 10 yaşındaydı, çocuk yani. Bir de abim. Üç kişi (abisi, kardeşi, yeğeni) yatsı namazı bittikten sonra çıkmışlar arabayla, benim abimin arabasıyla. Onlar iki araba gelmişler akşam gibi, kesmişler yolu. Kardeşim dokuz kurşun yemiş ama ölmemiş... Yeğenimi de vurmuşlar. Bir de abim. İlk baktım ona, süzgeç gibi gördüm, böyle süzgeç gibi her yerde (vücudunda) kurşun var... Napıcaz? Biz hakkımızı nasıl alıcaz?... Hemen bizi tehdit ettiler... Kalkıp taşındık başka bir yere ama yine de kurtulamadık, bırakmadılar. Babam dedi oğlum sen aileni al git, orada daha iyi. Biz de maalesef kaçtık.” (GI-2, Iraklı, 44 yaşında).

Modern devlet öncesinde temel güvenlik tehditleri daha ziyade dışarıdan, başka devletlerden kaynaklanırken, modern devletle birlikte içeriye hedef alan, cephesi olmayan, sonu ve başı belirsiz şiddet eylemleri görülmeye ve artmaya başlamıştır. Terör olarak tanımlanan bu temel güvenlik tehditleri artık her an ve her yerden gelebilmekte; aktörleri, hedefleri ve mekânları

her yer olabilmektedir. Kazanani ve kaybedeni açık olarak belli olmayan yıldırma, korkutma, sindirme ve yönlendirme amacına matuf bu teşebbüs ve eylemlerde dönem hükümetleri işkence, zorla alıkoyma, savunma hakkından mahrum bırakma gibi hukuk dışı keyfi yöntemleri mümkün olduğunca hukuk içine çekmeye çalışmaktadır (Balta, 2019, s.42-43). Nitekim GI-2 kodlu Iraklı sığınmacının anlattığı olaylarda da görüleceği üzere, şiddet ve terör gündelik hayata sızmış olup mekân, zaman, asker-sivil, yaşlı-geç, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın öteki olarak gördüğü her şeyi hedefi haline getirebilmektedir. Nitekim GI-6 kodlu Iraklı sığınmacı da, *gündelik hayatını devam ettirmeye çalıştığı sırada, beklenmedik bir anda gelen bomba ile hayatının alt üst oluşunu tecrübe etmiş, saldırının yok ediciliğini yaşamıştır. Bombalı saldırıda yaralanan sığınmacı, aynı zamanda kardeşinin kollarında ölümüne de şahit olmuştur.*

“Ben bomba gördüm, korktum, hiç gezmeyorum artık. Yani benim kardeşim elimde öldü, ben hastaneye götürürken. Kafede oturuyordum, maç izliyordum, televizyona bakıyordum, 2013’de. Sonra ben de düştüm, burnum kırıldı. Kardeşim 19 yaşındaydı. Sonra ben hiç dışarı çıkamadım, kalabalık yerlere giremedim, ben bombanın nasıl olduğunu gördüm.” (GI-6, Iraklı, 29 yaşında).

Hayatın her anına sızan şiddet giderek başka ülkelere de sıçramakta, oradaki düzeni de bozmakta ve sivil halkın güvenliğini tehdit etmektedir. Amerikan işgali sonrası Irak’ta yaşanan iç çatışma ve terör Arap Baharı sonrası Suriye’ye sıçramış, farklı nedenlerle de olsa burada da benzer sonuçlar doğurmuştur. Hatta iki ülke arasındaki sınırlar kalkmış, kitleler halinde yer değiştirmeler yaşanmıştır. Irak ve Suriye’de mevcut bulunan hükümetlerin düzeni sağlama ve kendilerine yakın grupları destekleme adına gerçekleştirdikleri faaliyetler ve bunların yol açtığı sonuçlar neticesi yaşanan kaosu bir benzeri de Afganistan’da yaşanmaktadır. Ancak burada tehdit hükümet ya da hükümet destekli yapılardan değil, Amerikan işgalini kabul etmeyen ve Amerikan destekli kurulan hükümetleri işlevsiz kılmaya çalışan örgütlerden gelmektedir. Sürüp giden iç çatışmalar, emniyet ve huzurun sağlanamaması, mevcut güvensizlik ortamı, devlet kurumlarında çalışanların tehditle görevlerini yapmalarına engel olunması ve kurumların işlevlerini yerine getirememesi, neticede halkın günlük hayatını, düzenini, can güvenliğini ve geçimini etkilemekte, bu durumda göç başvurulacak son çare haline gelmektedir. Nitekim Afganistan’da iken on beş sene polislik yapmış olan GA-3 kodlu sığınmacı da terör örgütlerinin ülkesinde aktif olduğunu, özellikle kamuda çalışanların görevlerini yapmalarına engel olduklarını, ülkeyi terk etmesi için kendisine uyarı verildiğini anlatmıştır.

“Zaten orda herkes biliyor, bizim memlekette savaş var. Ama şu anda polislik yapmaya, devlette çalışmaya orda bırakmıyorlar, yani Daeş var, Taliban var. Onun için bana üç gün zaman verdiler. Üç güne kadar gittin gittin, gitmedin aileni, hepimizi vurucam dedi, Daeş. Gece kâğıt atıyor, yazıyor ki sen polissin, emniyette burada çalışıyorsun, işini bırak git. Yani kim gitti, gitti. Gitmedi ailesinin hepsini vuracak. Daeş var, Taliban var, bunları vuracak... Benim bir arkadaşım var, benimle beraber polisti. 11 kişi bir aileden, bir gecede yok ettiler. Bomba attılar, patladı, hepsini vurdu. İkimize beraber ihtar verdiler. Üç gün zaman verdiler, ben korktum, geldim... Bir ay önce abimi vurmuş Daeş. Demişler sen bu saatte neden çıktın, ver telefonunu, vermiycem. Sadece bir telefon için vurmuş. İki ay önce babamı vurdular zaten. Dün bizim memlekette 22 bomba patlamış. Afganistan’da merkezde çok savaş var.” (GA-3, Afgan, 38 yaşında).

Farklı ülkelerde yaşanmış bu olaylar tarihlerine, konumlarına ve şahıslarına göre değişiklik arz etse de, isimleri savaş, iç çatışma, terör gruplarının eylemleri olarak adlandırılrsa da, değişmeyen ve müşterek olan durum yaşanan şiddet, zulüm, tehdit, travma ve güvensizlik hâlidir. Görüşme yapılan sığınmacılar farklı ülkelerden gelseler de, anlattıklarında dikkati çeken ortak husus, kaos ortamının belirsizliğini yaşamış, birinci dereceden yakınlarının katledilmesine şahit olmuş, benzer bir sonucun kendisi için de uzak olmadığını derinden hissetmiş, kendisini koruyacak bir güvenlik şemsiyesinin olmadığını fark etmiş olmalarıdır. Dolayısıyla mecburen, belki de hayatta kalmanın son bir yolu olarak başvuru bu göç, itici etmenlerle gerçekleşen zorunlu göç ve kitlesel göç kategorisinde değerlendirilebilir.

Göç Etmeye Karar Verme

İnsanlar doğal, sosyal, ekonomik ve siyasi temelli muhtelif nedenlerle göç etmek durumunda kalırken, bazen kendi iradeleriyle bir tercihte bulunabilmekte, bazen de böyle bir seçim yapabilmeleri mümkün olmamakta, kararlarında haricî nedenlerden kaynaklanan zaruret ve zorunluluk hâli daha etkili olmaktadır.

Zorunlu göç edenler doğup büyüdükları yeri, yaşadıkları ortamlarını, mallarını, mülklerini, hatıralarını, akrabalarını, arkadaşlarını terk etmekte, istemeden de olsa geri dönmek üzere ülkelerinden ya da yerlerinden ayrılmak durumunda kalmaktadırlar. Bu esnada gerçekleşen karar alma süreci karmaşık, çetrefilli ve birden fazla belirleyicinin olduğu bir durumdur. Kişilerin içinde buldukları koşullar, güvensizlik duygusu, şiddet eylemleriyle karşılaşma biçimleri, karar verme süreçlerini etkileyen başat etmenler arasında yer alabilir. Biner'in de dediği gibi karar alma süreci her türlü ihtimalin değerlendirildiği, kötü-en kötü, zor-en zor, yapılabilir-yapılamaz, katlanılabilir-katlanılamaz kategorilerinin oluşturulduğu, her bir durumun düşünüldüğü, hassas bir şekilde sonuçlarının tartışıldığı karmaşık bir süreçtir (Biner, 2016, s.71).

Suriyeli, Iraklı ve Afganistanlı göçmenler açısından göç etmeye karar verme aşamasında bazı benzerlikler söz konusu ise de her ülkedeki sosyal ve politik ortam, yaşanan zorluklar ve bunlara verilen tepkiler farklı olmakta, farklı tecrübelerle karşılaşabilmektedir. Örneğin Afganistanlılar için göç etmeye karar vermede ülkedeki istikrarsız ortam belirleyici olmakta, bazen de ekonomik imkânsızlıklar ya da göç kültürünün uzun yıllar içinde yaygınlaşmış olması göçe karar vermede kolaylaştırıcı etken hâline gelmektedir. Buna karşın Suriyeliler için savaşın şiddetini arttırdığı bir ortamdan kaçmak ve hayatta kalmak isteği göçe karar vermede daha belirleyici olabilmektedir. Iraklılar söz konusu olduğunda ise, ani gelişen ve hayatı risk taşıyan bir tehdit, ülkeyi terk etme kararı alınmasına sebep teşkil edebilmektedir. Nitekim çalışma kapsamında kendisiyle görüşülen GI-12 kodlu sığınmacı da göç etmeye acilen karar verenlerden biridir. Uluslararası ticaret işiyle uğraşırken Irak'ta varlıklı ve rahat bir hayat süren, İstanbul'a da işi dolayısıyla sık sık gelip giden sığınmacı, iş ortağının kendisine ihanet etmesi ve tüm malları üzerine aldıktan sonra evini silahlarla basması, onu ve ailesini ölümle tehdit etmesi üzerine kendi deyimiyle "koşarak" ülkesinden çıkmış, geleneksel aile bağlarının ve korumacılığının yokluğunda tek başına bu tehditlere karşı koymaya cesaret edememiştir.

“Biraz sıkıntı oldu Irak’ta, hıyanet yaptı bana arkadaşım. Paramı aldı, arabamı aldı, arsalarımı aldı, her şeyimi aldı. Ondan sonra tabancayla eve geldi. Benim kızlarım çok korkuyorlar. Koştum buraya geldim... Benim arkadaş ortaktı, sonra bana hıyanet yaptı bana. O zaman ben orda tektim. Abim, ablam Kanada’da. Tapuda benim ismim var ama o devlete para verdi, hep isimleri değiştirdiler. Araba, ev hepsinde böyle yaptı. Kürt Barzani tarafından sıkıntı yapacak diye koştum geldim. Çünkü benim üç kızım var... Akşam evime dört araba geldi, beni tehdit etti. Arkadaşım bana böyle yaptı.” (GI-12, Iraklı, 47 yaşında).

Bir diğer Suriyeli görüşmeci de ülkedeki savaş ortamından dolayı yaşı gelen erkeklerin Esed’in yanında savaşmak amacıyla zorla askere alındığını, bu yüzden kendisinin ülkesinden tek başına acilen ayrılmak durumunda kaldığını anlatmıştır. Yirmili yaşlarını çoktan geçmiş olmasına rağmen, çalıştığı işyerine giderken yolda askerlerin yolunu kesip onu askere almak istemeleri üzerine her şeyini bırakıp ülkesini terk etmiştir.

“Askere çağırdılar savaş için, herkesi askere çağırıyorlar. Polis kâğıt getiriyor eve, bir hafta sonra gel diyorlar; Esed’in askeri olmak için. Yolda Esed askerleri durdurdular; sen askere gidicen dediler. Bir akrabam var; büyük bir komutan, Suriye dışına çık hemen dedi.” (GS-5, Suriyeli, 35 yaşında).

Görüşmecilerin dile getirdikleri ülke dışına çıkma sebeplerinden de anlaşılacağı üzere başka ülkeye göç etmeye karar vermede derinlemesine bir plan yapılamamakta, durumun arz ettiği aciliyet gereği hemen eyleme geçilmektedir. Afganistan’da yabancı bir şirkette çalışan sığınmacı da, bu durumu nedeniyle Taliban’ın hedefi hâline gelmiştir. Bilgilerinin Taliban’a gittiğini öğrenmesi ve kendisi gibi yabancı bir şirkette çalışan arkadaşının katledilmesi üzerine, aynı durumun kendi başına gelmemesi için vakit kaybetmeden göç etmeye karar vermek durumunda kalmıştır.

“Onlar (Taliban) da herkesi tanıyor işte. Bizim raporumuz gitti öyle. Sonra çok zor durumda kaldık. Ya gideceksin ya onlara katılacaksın. O da Müslümanların işi değil yani. Zor durumda kaldıktan sonra annemden izin istedim, ben gideceğim dedim. Zaten onlar da korktu hep, sonra çıktım geldim.” (GA-4, Afgan, 39 yaşında).

Daha önce Suriye’nin başkenti Şam’da yaşayan GS-11 kodlu sığınmacı da, savaşın şiddetini arttırmasıyla önce ülke içinde savaşın şiddetinin daha az olduğu bir bölgeye taşınmıştır. Ancak zamanla, askerlerin sürekli baskın yapıp evleri teftiş etmeleri gibi uygulamaların çoğalması ve katliamların artmasıyla ülkede yaşamının imkânsız hale geldiğini görmüş ve savaş başladıktan üç sene sonra Suriye’den göç etmeye karar vermiştir. Benzer bir şekilde GS-1 kodlu sığınmacı da, Suriye’de bulunduğu bölgede savaşın yoğunluğunu arttırması üzerine önce başka bir şehre göç etmiş, daha sonra da Türkiye’ye göç etmeye karar vermiştir.

“Şam’da lahmacun, pide ustasıydım. 2014 yılında, saat 1.30’da bomba atıldı, biz zehirlendik. Lokantadayken atıldı bomba. (O bombadan sonra) İdlib tarafına gittik. İdlib’te bir ay oturduk. Oradan Adana’ya kaçtık.” (GS-1, Suriyeli, 32 yaşında).

Ülke dışına göç etme kararının son alternatif olarak görülmesinin nedeni, göç edilecek mesafenin uzak olması, göç edilmesi düşünülen ülkedeki kültür ve dil farklılığı, alışkın olunmayan hukuk düzeni ve ulaşım masrafı gibi sıkıntılardan kaynaklanıyor olabilir. Stouffer'in 'kesişen fırsatlar' yaklaşımında da belirttiği gibi göçmenler daha çok buldukları yere yakın mesafede olan bölgelere göç etmek istemektedirler. Bu durum, ulaşım masraflarını azalttığı gibi yakın bölgedeki yaşam standartlarıyla ilgili bilgilere daha kolay erişebilmeyi mümkün kılacak ve uluslararası göçün getireceği birçok sıkıntıları yaşamak zorunda bırakmayacaktır.

Sığınmacılar bazen önemli fakat daha az şiddet içeren zorluklar nedeniyle de evlerini terk edebilmekte, başka ülkelere göç etmektedirler. Savaştan kaynaklanan ölüm tehlikesi kadar ciddi ve tehlikeli bir sebep olmasa da yaşam standartlarındaki belirgin düşüş ya da Afganistan özelinde başlık parası biriktirmek gibi ekonomik temelli nedenlerle göç edenler de vardır. Konuyla ilgili çalışmalarda da tartışıldığı üzere günümüzde başka bir ülkeye göç etme nedenleri artık içiçe geçmiş vaziyettedir. Yukarıda kaydedilen görüşmeci ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Afganistanlıların ülkelerini terk etmedeki öncelikli sebepleri güvenlik kaygıları olurken, ikinci önemli sebep ekonomik durumları olmaktadır. GA-5 kodlu görüşmecinin de belirttiği gibi Afganistan'daki işsizlik ve yoksulluk, insanların gündelik hayatlarını devam ettirme ve iyi bir gelecek kurma ümitlerini yok etmekte ve onları son bir alternatif olarak göç etmeye mecbur bırakmaktadır. GA-5 kodlu Afganistanlı görüşmecinin, geliş nedeni ve ülkesindeki geçinme şartlarıyla ilgili anlattıkları da bu hususlara dairdir.

“Şöyle ki baktık herkes Türkiye'ye geliyor, bizde de iş yok, evde boş boş geziyorduk. Ondan sonra ben de dedim ki anne babama, ben burada kalmak istemiyorum. Sonuçta para kazanmam lazım, böyle olmuyor. Bir kız arkadaşım oldu. Sevgili olduktan sonra paramızı yetiştiremiyoruz kızı da satıyorlar, kız da gidiyor. Sonra dedim ki hayatımı biraz toparlamam lazım, bana izin verin ben sizin duanızla gideyim falan, öyle yola çıkmaya karar verdim.” (GA-5, Afgan, 23 yaşında).

Afganistan'daki nüfusun yaklaşık % 60'ı yoksulluk sınırı altında yaşarken, barınma, temiz içme suyu bulma, yeterli gıda elde etme, elektriğe ulaşma ve istihdam alanında ciddi problemler mevcuttur. Kırk yıldır devam eden savaş ve iç çatışma, güvenlik ortamını zayıflattığı gibi ekonomiyi de olumsuz etkilemektedir (Afghan Public Health Institute, 2011, p.1-4; Koç, 2017, s.45). Dolayısıyla yıllardır süren savaş, emniyet ve asayiş sorunları, sarp ve kurak coğrafya, zayıf üretim, işsizlik ve sınır ülkelerinin de sanayi üretiminin düşük olması gibi problemler bir araya gelince, Afganistan'dan göç etmek kritik “hayatta kalma stratejisi” hâline gelmektedir (Geyik Yıldırım, 2018, s.143).

Göç Yolculuğu

Araştırma kapsamında görüşülen Suriyeli, Iraklı ve Afganistanlı sığınmacıların Türkiye'ye geliş nedenleri farklılıklar gösterdiği gibi gelme şekilleri de zamana, ekonomik duruma ve verilecek statüye göre farklılıklar arz etmiştir. Görüşülen 39 sığınmacıdan 19'u düzensiz şekilde geldiğini ifade ederken, bunların 4'ü Suriye, 2'si Irak ve 13'ü de Afganistan kökenli

olmuştur. Diğer bir ifadeyle görüşülen 13 Afganistanlı'nın tümü, 11 Suriyeli'nin 4'ü ve 13 Iraklı'nın 2'si düzensiz yollardan gelmiştir.

2011 yılında Türkiye'nin Suriye'deki savaştan kaçanlar için uygulamaya koyduğu "açık kapı politikası" gereği başlarda Suriye'den Türkiye'ye gelenler için giriş kolay olurken, daha sonraları girişler zorlaşmıştır. Aslında açık kapı politikasının geçerli olduğu günlerde bile Suriyeliler, Esed'in askerlerinden korunmak için sınıra kadar kendilerine rehberlik edecek bir kaçakçıya para ödemek durumunda kalmışlardır. Iraklılar içinde ise vize alıp hava yoluyla gelip havaalanında sığınma başvuruları yapanlar olduğu gibi düzensiz şekillerde gelenler de mevcuttur. Nitekim 6 Iraklı vize alarak hava yoluyla geldiğini belirtirken 5 Iraklı vize alarak arabalarıyla resmî yollarla geldiklerini söylemişlerdir. Afganistan'dan gelenlerin tamamı ise düzensiz yollardan kaçakçılara para ödeyerek ve günler ve haftalarca yürüyerek göç serüvenini gerçekleştirmişlerdir.

Suriye'den savaşın ilk dönemlerinde gelen GS-6 kodlu görüşmeci, geldikleri zaman açık kapı politikası uygulaması olmasına rağmen sınıra kadar kaçakçılarla birlikte geldiklerini söylemiş, ancak sınırdan geçerken herhangi bir zorluk ve engelle karşılaşmadıklarını belirtmiştir.

"Kaçakçılar bizi sınıra getirdiler. Tel var, teli kapı gibi açmışlar. Orda hamallar var sınırda, geçtik sınırdan... Asker, polis yok bizim zamanımızda... Sınıra geldik, bizim geldiğimiz zaman serbest ama kimse bir şey demedi. Sınıra arabayla geldik, Türk tarafta da bir araba bekliyor, ordan araba ayarlıyorlar bize." (GS-6, Suriyeli, 38 yaşında).

Bir başka Suriyeli görüşmeci GS-7 kodlu kişi de, Türkiye'ye düzensiz yollardan kaçakçılar eşliğinde ve kalabalık bir kafiyle yürüyerek geldiklerini, sınır geçişinde bir hayli zorlandıklarını belirtmiştir.

"Benim iki abiler kaçak çıkmışlar. 3 sene, 4 sene çalıştım orda, Suriye'de. Sonra abim gel dedi buraya (Türkiye'ye). Gel buraya, burda daha rahat. Buraya geldim, kaçak geldim, çok zor geldim. 5 gün orda yattım, yolun orda, Antep'in orda. Türkiye'ye girecem, kimse kabul etmiyor. Kaçak geldim, kaç gün orda yattım. Bir kaç tane kaçakçı biliyom, 500 dolar alıyorlar. Verdim, ne yapayım? Borç aldım, sonra çalıştım, ödedim... 20 km. yürüdük gece, çok çocuk var orda, 50 kişi yürüdük. 10 tane çocuk var, iki tane bebek var. 10 tane çocuk 5 yaşında, 7 yaşında. Yürüme Antep'e girdim, sonra otobüse bindim, öyle geldim... 5 günde geldim... Asker görmediğinde yürüyoruz. Ama mesela öğlen oturuyoruz, asker görmesin diye gece yürüyoruz." (GS-7, Suriyeli, 21 yaşında).

Saybaşı, göç hareketlerini anlattığı "Sınırlar ve Hayaletler" adlı kitabında, Derrida'nın "hayalet" kavramına atıfta bulunarak "hayaletsi" gerçeklere gönderme yapan bir metafor kullanır. Göçle ve yerinden edilmeye bağlantısı bulunan bu "hayalet" metaforu, aslında sınır geçme anında neler olduğunu, neler olmuş olabileceğini anlatan ve misafirperver olmayan şehirlerde nasıl yaşam sürdürülebileceğini yansıtan bir stratejidir (Saybaşı, 2011, s.16). Buna göre sınırlarda meydana gelen olaylar "hayaletsi olaylar"dır. Çünkü sınırlarda ne olduğu ya da ne olmakta olduğu ancak göz ucuyla yakalanabilir. Birkaç saniye içinde sanki hiç-

bir şey olmamış gibi herşey normale döner. Hem sınır kaçakçıları hem de göçmenler tekrar görünebilmek için, yani yakalanmamak ve ölmek için kaybolmak zorundadırlar. Gerçekte orada olduklarında, görünmemek ve yakalanmamak için aslında orada olmamaları gerekir. Yani kendilerini resimlemenin ve onları gördüm demenin neredeyse imkânsız olacağı şekilde “hayalet” haline dönüşmelidirler. Hayalet orada olmadan orada olmalıdır (Saybaşı, 2011, s.84).

Bu durumda GS-7 kodlu görüşmecinin sınırdan geçerken askerlere görünmemek için gece yürüdüklerini söylemesi Saybaşı'nın da kastettiği manada bir “hayalet” olma halidir. Sığınmacılar orada olduklarında yakalanmamak ve ölmek için kaybolmak, görünür olmaktan çıkmak durumundadırlar. GA-3 kodlu görüşmeci de, ailesiyle birlikte yaptığı zorlu göç yolculuğunda yaşadıklarını anlatırken, sınırdan ölmek, hayatta kalmak için nasıl mücadele verdiklerini, “hayalet” metaforuyla kastedildiği gibi görünmemek, ortadan kaybolmak için neler yaptıklarını aşağıda ifade etmiştir.

“Ben geldim Afganistan'dan Pakistan'a, Pakistan'dan İran'a, oradan Van'a, Van'dan İstanbul'a, sonra buraya (Düzce'ye)... Kaçakçılarla geldim. Bir kişi 1500 dolar... 45 gün yürüdük... Pakistan'dan İran'a kadar biraz varmış ama İran'dan Türkiye'ye kadar çok yol var. Van'a kadar 60 saat, 80 saat yürüyoruz. Bir saat araba göndericekleri ama araba yolu yokmuş orda, ayaklarla yürünecek mecbur. Hepsi böyleymiş yani, 20 saat, 21 saat gidiyoruz böyle, çok zormuş. Bir köyde müşkil varmış diyor yani sıkıntı varmış diyor, biz de köyde yürüdük 12 saat, hiç durmadan yürüdük... 1.000 kişi, 2.000 kişi... Sadece su alıyoruz, biraz bisküvit. Başka çaremiz yok... Dağlardan böyle, çok karmaşık geldik biz. 2 metre kar var, 1,5 metre kar var... Çocuklarla beraber yürüyoruz, oturuyoruz, sudan geçiyoruz... İran-Türkiye sınırında (her iki taraftan) polisler bize mermi attı. Kim kaçtı kaçtı, kim vuruldu vuruldu, kim kaldı kaldı... İran-Türkiye ikisi de (ateş ediyor). Çünkü kaçak geçiyoruz (sınırdan). Sınırdan silahlar var, ölen çok oluyor. Çok korkuyoruz tabi. Çocukları alıcan, eşim kalıcak. Eşimi alıcam, çocuklar kalıcak. Ama herkes ancak kendini kurtarıyor. Kim alıcak senin çocuğunu da yardım yapıcak. Herkes kıyamet gibi kendini kurtarıyor (sınırdan ateş açıldığı esnada).” (GA-3, Afgan, 38 yaşında).

GA-9 kodlu Afgan görüşmeci de yola çıkmadan önce ölümü göze aldıklarını, hatta bazı kaçakçıların bile kendilerini bu konuda uyardıklarını söylemiştir. Düzce'ye varana kadar göç yolculuğunda yaşadıklarını ayrıntılarıyla anlatan 18 yaşındaki görüşmeci, yolculuk esnasında çoğu kez ölümle burun buruna geldiklerini, saldırıya uğradıklarını, aç susuz kaldıklarını, sınırdan kaybolduklarını, çok zor anlar geçirdiklerini ve bu yüzden zaman zaman yola çıktıklarına çok pişman olduklarını dile getirmiştir.

“22 günde geldik. Altı arkadaşı köyden yola çıktık. Buluşma yerine başka kişiler de geldi. Yola çıkmadan önce yollar sıkıntılı, ölebilirsin, istiyor musun, istemiyor musun diye kaçakçılar soruyor zaten. Biz çok kalabalık bir grupla birlikte yola çıktık ve sürekli yürüdük. Pakistan'da saldırıya uğradık, eşkiyalar her şeyimizi aldılar. O anda çok korktum, yola çıktığıma çok pişman oldum. Sınırdan (Türkiye sınırı) sizi alacaklar (altı arkadaşı) deyip sınırdan gizlice geçmemizi istediler. Sınırı geçince kimseyi göremedik ve nerede olduğumuzu da bilmiyor-

duk. Üç gün boyunca bir harabede saklandık. Açlık ve susuzluğa dayanamayıp üç gün sonra artık ne olursa olsun, yakalayacaklarsa da bizi yakalasınlar deyip oradaki bir köye doğru yol aldık. Bir camiye gideriz, bize yardım ederler ya da en azından yiyecek bir şey verirler diye düşündük. Yolda bir çobanla karşılaştık. Çoban ben sizi istediğiniz yere götüreceğim dedi ve bizi bir eve götürdü. Sonra o eve bizden sorumlu olan, parayı alacak olan kaçakçı lüks bir arabayla geldi. Bizi getiren çobana 200 TL verdi, bize de biraz yiyecek birşeyler verdi. Oradan bizi bir arabaya bindirip denizi olan bir şehre götürdüler. Oradan telefonla (Düzce'ye daha önce gelen) dayıma ulaştım ve dayım gelme parasını kaçakçıya ulaştırdı... Eğer bizi bulunamazlarsa kaçakçı parayı alamayacağı için ya da başka bir kaçakçının eline geçerse pazarlıklarla teslim edilebileceğimiz için kaçakçılar için değerliydik. Biz 10 bin dolar ediyorduk. Belki de o yüzden bizi kaybetmemeleri önemli... Oradan da otobüse binip Düzce'ye geldik." (GA-9, Afgan, 18 yaşında).

Yaşadıkları köyden iki kişi olarak ayrılan, düzensiz yollardan Türkiye'ye giriş yapan ve yollarda zorlu anlar yaşayan GA-12 kodlu görüşmeci de, ölümü göze alarak yola çıkmalarına rağmen süreç içerisinde yaşadıkları nedeniyle göç kararı verdiğine pişman olmuş, bu pişmanlığını "lanet olsun diyorsun, geri dönmek istiyorsun, dönemiyorsun" sözleriyle dışa vurmuştur.

"Afganistan-Pakistan-İran üzerinden Van'a geldik. Yolda diğer kaçak yoldan giden kişilerle buluşup 200-300 kişi dağlardan yürüyoruz. Önden bir kişi gidip yolların durumuna bakıyor, polis var mı yok mu diye. Mesela şimdi yollar uygun değil, uyutun kafileyi diyorlar. Şu saatte devam edersiniz yola diyorlar... Yola çıkmadan önce küçük sırt çantalarımıza su ve daha önceden kurutup un haline getirdiğimiz ekme kırıntılarını koyuyoruz. Yolda acıktığımızda ağzımıza bir avuç alıyoruz. Uygun olan yerlerde biten sularımızı dolduruyoruz. İran'da belirli bir noktada arabalar bekliyor. Oraya ulaşınca 1 dakika 2 saniye içinde koşarak herkes arabalara biniyor. 1 dakika 2 saniye vaktin var. Arabaya bindin bindin, yoksa seni almıyorlar... (Pişman oldun mu yola çıktığına sorusuna) Tabi, lanet olsun diyorsun, geri dönmek istiyorsun, dönemiyorsun... Senin sahibin Allah'tan sonra o kaçakçı. Gel derse gelirsin, git derse gidersin, otur derse oturursun, uyu derse uyursun, gül derse gülersin... Türkiye'ye gelmek bir mucize. Ölümü göze alarak geliyoruz. Hatta o dağlardan geçerken kayalık bir yerden geçiyorduk. Orada daha önceki kafileden ölen birinin mezarını gördüm. Toprak olmadığı için taşlarla üstünü kapamışlar cesedin ama kolu taşların arasından sarkıyordu. Bu beni çok etkiledi." (GA-12, Afgan, 23 yaşında).

Her ne kadar hareket halindeki insanların tüketilmeye hazır yaşamları kesintisiz ve kusursuz bir biçimde gözümüzün önüne getirilemez ve zorlu yolculukları aşarak gelmiş olan sığınmacılarla karşılaştığımızda neden oldukları ya da içinde yer aldıkları olaylar çoktan bitmiş (Saybaşı, 2011, s.86) ise de, hedef ülkeye vardıklarında yolda yaşadıklarının etkisi uzun yıllar sürmekte, hatta geceleri rüyalarında tekrar tekrar aynı anı yaşatan kâbuslar görmektedirler. Nitekim babası teröristler tarafından kaçırılan, amcası da katledilen GA-2 kodlu 19 yaşındaki Afganistanlı görüşmeci de, beş küçük kardeşi ve annesiyle birlikte kendisini göç yolunda bulunca, bu durumun ağırlığı ve sorumluluğu altında ezilmiş, bir yıl sonra bile kâbus dolu rüyalar görmeye devam etmiştir.

“Çok zordu. Şu an hayal bile edemiyorum... Allah yardım etti. Ne bir yemeğimiz, ne de suyumuz vardı... Hiç kaçakçı yoktu. Sadece bize bu yönden gideceksiniz dediler.. Yolculuğumuza gece 1’de başladık, saat 7-8’e kadar yürürdük, yürüdük, yürüdük. Gece sadece ay ışığı vardı... Hâlâ rüyalarımnda o geceyi görüyorum. Ne zaman varacağız, ne zaman geleceğiz diye, o karanlığı, o korkuyu görüyorum rüyamda. Kızkardeşim yolda sürekli ağlıyordu, ben burada ölecekmiyim diye soruyordu. Ben de diyordum, hayır, Allah bize yardım edecek, Allah bize yardım edecek. Bunun gibi sözlerle onu teselli ediyordum.” (GA-2, Afgan, 19 yaşında).

Ülkelerin siyasî ve ekonomik geleceklerine egemen olmaktan çıkmalarıyla ya da kişinin hayatı üzerindeki denetimini tamamen kaybettiğini dehşetle fark etmesiyle beliren bunalım durumunu Sorokin, “Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri” adlı kitabında: “Nüfusun büyük bir bölümü, bunalımın kendilerini köklerinden söktüğünü, yıktığını, yaraladığını ve yok ettiğini görürler. İnsanların olağan yaşayış çizgisi bütünüyle altüst olur; alıştıkları uyarlanımlar bozulur; koca koca insan grupları yerinden edilmiş ve uyarlanımları kalmamış olarak suyun üstünde yüzen bir eşya yığına dönerler.” şeklinde tasvir eder (Sorokin, 1997, s.13). Ülkedeki çatışmalar ve ekonomik sıkıntılar nedeniyle çaresizlik içerisinde göç etmek durumunda kalan kimseleri, ilk kez altı yıl önce Türkiye’ye gelmiş olan GA-7 kodlu görüşmeci de, Sorokin’in “suyun üstünde yüzen bir eşya yığını”yla kastettiği şekilde: “Afganistan ile Pakistan arasında bir çöl var. Tepeden bir baksanız oraya, tüm Afganistan orada. Kadın, erkek, çoluk, çocuk...” cümleleriyle tanımlar. İki sene önce İstanbul’da bir fabrikada çalışırken yolda polislere yakalanmış ve beş gün geri gönderme merkezinde tutulduktan sonra resmî yollarla ülkesine geri gönderilmiş olan GA-7 kodlu görüşmeci, ülkesinde yaşadığı geçim sıkıntısından dolayı dört ay sonra tekrar göç yolculuğuna çıkmış ve Düzce’ye, arkadaşının yanına gelmek zorunda kalmıştır. Ülkesinde çaresizlik içinde bulunan pek çok kişinin bir göç yolculuğuna çıkmaya hazır halde beklediğini belirtmiştir.

“Bir ay boyunca yürüdük. Kalabalık bir şekilde yürüyoruz. Bazen birkaç kaçakçı grubu birden yürüyebiliyor aynı anda. Yola çıkmadan önce kaçakçılar bu kadar yürüyeceğimizi söylemediler. Arabayla gideceğimizi söylediler, fakat sürekli yürüdük, sınırlardan geçerken özellikle. İran’da bir ara bir taksiye bindik. On bir-on iki kişi bir taksiye tıkaştık. Böyle on üç saat yol gittik. Daha sonra arabadan indiğimizde yürüyemez bir haldeydik. O kadar saat sıkışık bir şekilde durmaktan yürüyemez olmuştuk... Afganistan’da köylerde genç erkek hiç yok. Herkes dışarıya çalışmaya gidiyor. Köylerde sadece yaşlı anne-baba, kadınlar ve çocuklar var. Türkmen, Özbek Türkiye’ye sığıntıyor. Farsça, Peştunca konuşanlar Türkiye üzerinden Avrupa’ya gidiyorlar... Afganistan ile Pakistan arasında bir çöl var. Tepeden bir baksanız oraya, tüm Afganistan orada. Kadın, erkek, çoluk, çocuk... Her gün bir yolculuk var.” (GA-7, Afgan, 30 yaşında).

Her insan bir mekân içinde bir yol tercih eder ve o yolda kendi yolculuk tecrübesini yaşayarak kendi hikâyesini inşa eder. İnşa edilen bu hikâyelerin birçoğunda pek çok zorluklar, dramatik durumlar, travmatik olaylar ve ani şoklar meydana gelir. Erkilet’in de belirttiği gibi göçmenlik yerinden, yurdundan, bölgesinden, şehrinde, köyünden kısacası geçmişinden ve belleğinden, seni sen yapan şeylerden kopmak demektir (Erkilet, 2017, s.123). Bu yüzden göçmenin kendisini ait hissettiği mekândan ayrılırken yanına aldığı bavulunda üç beş parça

kişisel eşyadan ziyade, bütün hayat tecrübelerinin, yaşam biçimlerinin ve hayallerinin saklı olduğu, göçmenin sadece bedenen değil, göç tarihine kadar yaşadığı bütün manevî kültürel değerleriyle göçe katıldığı gözden uzak tutulmamalıdır (Adıgüzel, 2016, s.172-173).

Sonuç

Çeşitli göç teorileri yaklaşımları göçmenin göç etmeye karar vermesiyle ilgili genelleyici açıklamalar yapsa da içinde bulunulan şartlara bağlı olarak her göçün yapısı ve her göçmenin kararı farklı nedenlere dayanır. Suriye'den, Irak'tan ve Afganistan'dan yapılan göçlerde de aynı durum söz konusudur. Zira her ülkede mevcut bulunan sosyal ve politik ortam, yaşanan zorluklar ve bunlara karşı gösterilen tepkiler farklı olup farklı tecrübeler söz konusudur. Örneğin Afganistanlılar için göç etmeye karar vermede ülkedeki istikrarsız ortam belirleyici olmakta, bazen de ekonomik imkânsızlıklar ya da göç kültürünün uzun yıllar içinde yaygınlaşmış etkisi göçe karar vermede kolaylaştırıcı etken hâline gelebilmektedir. Buna karşın Suriyeliler için savaşın şiddetini arttırdığı bir ortamdan kaçmak ve hayatta kalmak isteği göçe karar vermede daha belirleyici olabilmektedir. Iraklılar söz konusu olduğunda ise, ani gelişen ve hayatî risk taşıyan bir tehdit, ülkeyi terk etme kararı alınmasına sebep teşkil edebilmektedir.

Bu ülkelerde yaşanan savaşlar ve çatışmalar göçe karar vermede tetikleyici etken olarak göçü zorunlu nitelikli kılmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durumda çoğunlukla kâr-zarar, göçün getirisi-götürüsü ile ilgili planlama ve hesaplamalar derinlemesine yapılamamakta, sadece itici faktörün yoğun olduğu yaşanan mekândan zorunlu bir kaçış söz konusu olmakta, zorunlu göçler meydana gelmektedir. Bu tür hallerde tehdidin yakın ya da uzak olması durumuna göre göçe karar verme süresi de değişmekte, hayatî tehlikeler karar alma sürecini 'acil' hâle getirebilmektedir. Geçmişinde çok sayıda göç deneyimi yaşamış ve bir göç kültürü oluşmuş bir ülkede ise göçe karar verme daha hızlı olabilmekte ve göç etmenin yolları daha kolay bulunabilmektedir. Bu tür durumlarda göçmenler, ulaşım masraflarını azaltması ve yaşam standartlarıyla ilgili bilgilere sahip olmaları dolayısıyla öncelikle buldukları yere yakın mesafede olan bölgelere göç etmek istemekte, uluslararası göçün getireceği birçok sıkıntılardan uzak kalmak istemektedirler. Ancak bilhassa Afganistan merkezli yapılan göç hareketlerinde, ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik sıkıntılar, istihdam ve üretim imkânlarının zayıflığı dolayısıyla 'işçi göçü'nün önemli bir hareketlilik oluşturduğu dikkati çekmektedir. Basın-yayın organlarından da takip edilebilecek olan bu durumu, 'geçici göçler' kapsamında ele almak ve bir yerdeki iş imkânları ile bu imkânların ortaya çıkardığı cazibenin neticesi beliren 'kesişen fırsatlar' yaklaşımıyla açıklamak mümkündür.

Bilhassa düzensiz olarak gerçekleşen göçlerde beklenmedik olaylarla karşılaşmak, kaçakçılar ve haydutlardan gelebilecek tehditlerle yüzleşmek, zor ve tehlikeli coğrafi koşullarla mücadele etmek göç yolculuğunun seyrini belirlemektedir. Fakat ilişkiler ağı (network) yaklaşımının da dikkati çekmeye çalıştığı gibi göçmenlerin akrabalık, hemşehricilik ya da tanışıklık üzerinden kurdukları göç ağları ve sosyal ağlar sayesinde göç etmek isteyenler hedef ülke hakkında, göç yol güzergâhları mevzuunda, barınma ve iş imkânları konusunda, göç yasaları hususunda bilgi edinebilmekte, bu da göç masraflarını ve göçün içerdiği riskleri azaltarak göçü teşvik edebilmektedir.

Kaynakça

- Adıgüzel, Y. (2016). Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu. *Türkiye'de Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Tespitler ve Öneriler*. WALD, İstanbul: Aryan Basım, 171-197.
- Afghan Public Health Institute, Ministry of Public Health (APHI/MoPH) [Afghanistan], Central Statistics Organization (CSO) [Afghanistan], ICF Macro, Indian Institute of Health Management Research (IIHMR) [India], and World Health Organization Regional Office for the Eastern Mediterranean (WHO/EMRO) [Egypt] (2011) Afghanistan Mortality Survey 2010. Calverton, Maryland, USA: APHI/MoPH, CSO, ICF Macro, IIHMR and WHO/EMRO.
- Akça, Ü. ve Hamad abd Abd, H. (2020). Kriz Koşullarında Irak Toplumunda İnsani Güvenlik ve Gelişimi Üzerine Bir Analiz. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 327-341.
- Balta, E. (2019). *Tedirginlik Çağı Şiddet, Aidiyet ve Siyaset Üzerine* (2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye'de Mültecilik İltica Geçicilik ve Yasallık Van Uydu Şehir Örneği*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, S. ve Miller, J. M. (2008). *Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (1. baskı) (çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Dağlı, Z. (2018). Göçmenlerin Uyum ve Rehabilitasyonunda Örnek Bir Model: KADİM. *Göçmenler, Yerel Halk ve Paydaşların Gözüyle Göç Yönetimi Düzce Örneği* (ed. Hamza Ateş ve Turgay Ovalı). Düzce Valiliği Yayınları, Ankara: Nobel Yayıncılık, 19-39.
- Erkilet, A. (2017). *Kenti Dinlemek*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Geyik Yıldırım, S. (2018). Göç ve Afganlar: "İstikrarlı Mülteciler". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.
- GİGM, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2023). <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>. (erişim tarihi: 18.04.2023).
- Hagen-Zanker, J. (2008) Why Do People Migrate? A Review of The Theoretical Literature. Maastricht University Maastricht Graduate School of Governance Working Paper, No. 28197 (MGSOG/2008/WP002), 4-25. https://mpr.ub.uni-muenchen.de/28197/1/MPRA_paper_28197.pdf (erişim tarihi: 10.02.2021).
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Saybaşı, N. (2011). *Sınırlar ve Hayaletler; Görsel Kültürde Göç Hareketleri* (çev. Bülent Doğan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Sorokin, P. A. (1997). *Bir Bunalım Çağında Toplum Felsefeleri* (çev. Mete Tuncay). İstanbul: Göçebe Yayınları.
- Stouffer, A. S. (1940). Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-856.

Tekeli, İ. (2016). *Göç ve Ötesi* (2. baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Toksöz, G. ve Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2011). Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış. *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan (ed. Serpil Sancar). Cilt 1, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 167-189.

TÜİK (Türkiye İstatistik Genel Müdürlüğü) (2021). *Genel Nüfus Sayımları*. <https://biruni.tuik.gov.tr/nufus90app/idari.zul-> (erişim tarihi: 26.01.2021).

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees) (2019). <https://www.unhcr.org/globaltrends2019-> (erişim tarihi: 04.01.2021).

ORTADOĞULU VE AFRİKALI ÖĞRENCİLERE YÖNELİK SOSYAL BAĞLAMSAL DEĞİŞKENLER, KALIPYARGI İÇERİKLERİ VE TEMAS KOŞULLARININ SOSYAL MESAFEYE ETKİSİ

Şeydanur Tezcan Özer¹

Öz

Yanlılıkların bilişsel süreçleri olarak kavramsallaştırılan kalıpyargıların, duyuşsal (önyargı) ve davranışsal (ayrımcılık) süreçler ile ilişkisinin incelenmesi son zamanlarda daha büyük bir önem kazanmıştır. Son yıllarda Ortadoğu'da cereyan eden savaşlar sonucunda, ülkemize Suriye, Irak ve Afganistan gibi ülkelerden zorunlu göç yoluyla gelen milyonlarca insana yönelik tutumlara ilişkin nicel çalışma oldukça azdır. Yine eğitim amacıyla Afrika ülkelerinden göç eden öğrencilere yönelik kalıpyargılara ilişkin olarak, daha önce yapılmış karşılaştırmalı bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu makalenin amacı, Türk öğrencilerin Ortadoğu ve Afrika Ülkeleri'nden farklı milletlerden gelen iki grup öğrenciye ilişkin tutumlarının Kalıpyargı İçerikleri Modeli (KİM) bağlamında araştırılması ve gruplararası temas koşullarının grupların birbirlerine yönelik sosyal mesafeleri (yakınlık) ile ilişkisinin incelenmesidir. Bu araştırma Karabük Üniversitesi'nde farklı bölümlerde eğitim gören Türk öğrencilere (N=185 N erkek=77, N kadın=108; X yaş= 20,71; ss= 1.93), uygulanmıştır. Araştırmada sırasıyla aşağıdaki ölçekler kullanılmıştır: Kalıpyargı İçeriği Ölçeği, Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği, Sosyal Mesafe Ölçeği, Sosyal Yapısal/Bağlamsal Değişkenler Ölçeği. Çalışmanın sonuçlarında, Türk öğrencilerde her iki millete yönelik kalıpyargılarda karışık içerikli kalıpyargılardan (düşük yetkin yüksek sevecen, yüksek yetkin düşük sevecen) ziyade, kayırmanın (yüksek yetkin yüksek sevecen) ya da kötölemenin (düşük yetkin düşük sevecen) yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Tüm yordayıcı değişkenlerin sosyal mesafe (yakınlık) üzerindeki yordayıcılık etkisi adimsal çoklu doğrusal regresyon analizi ile sınanmıştır. Afrikalılara yönelik sonuçlarda modele tutunan değişkenler sırasıyla, yarışmacılık, gruplar arası temas koşulları ve yetkinlik iken; Ortadoğululara yönelik sonuçlarda ise modele tutunan değişkenler sırasıyla gruplar arası temas koşulları, sevecenlik ve yarışmacılık olmuştur ancak oransal olarak incelendiğinde gruplararası temas koşullarının yordayıcılık yüzdesi, diğer ikisinin toplamının üç katını geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası kalıpyargı, kalıpyargı içerikleri, sosyal mesafe, gruplararası temas

¹ Dr. Öğr. Üyesi Karabük Üniversitesi /Edebiyat Fakültesi/ Psikoloji Bölümü/ Uygulamalı Psikoloji Bölümü seydanurto@karabuk.edu.tr ORCID : 0000-0002-6312-7557

Başvuru Tarihi: 14 Aralık 2023

Kabul Tarihi: 20 Aralık 2023

Copyright © 2020 • Uluslararası Mülteci Hakları Derneği • <http://mejr.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

Bahar 2023 • 8(1) • 45-65

THE EFFECT OF SOCIAL CONTEXTUAL VARIABLES, STEREOTYPE CONTENTS AND CONTACT CONDITIONS ON SOCIAL DISTANCE FOR MIDDLE EASTERN AND AFRICAN STUDENTS

Seydanur Tezcan Ozer²

Abstract

Examining the relationship between stereotypes, conceptualized as cognitive processes of biases, and affective (prejudice) and behavioral (discrimination) processes has recently gained greater importance. There are very few quantitative studies on attitudes towards millions of people who came to our country through forced migration from countries such as Syria, Iraq and Afghanistan as a result of the wars that took place in the Middle East in recent years. Also, no previous comparative study has been found regarding stereotypes about students migrating from African countries for educational purposes. The aim of this article is to investigate the attitudes of Turkish students towards two groups of students from different nationalities from the Middle East and African Countries in the context of the Stereotype Content Model (SCM) and to examine the relationship between the social distances of the groups towards each other and the conditions of intergroup contact. This research was applied to Turkish students (N=185, Nmale=77, Nfemale=108; Xage=20.71; SD=1.93) studying in different departments at Karabük University. The following scales were used in the research: Stereotype Content Scale, Intergroup Contact Conditions Scale, Social Distance Scale, Social Structural/Contextual Variables Scale. The results of the study revealed that favoritism (high competence, high affectionate) or denigration (low competence, low affectionate) were higher in Turkish students' stereotypes about both nations, rather than mixed content stereotypes (low competent, high affectionate, high competent, low affectionate). The predictive effect of all predictor variables on social distance (closeness) was tested with stepwise multiple linear regression analysis. In the results for Africans, the variables that hold on to the model are competitiveness, inter-group contact conditions and competence, respectively; In the results for Middle Easterners, the variables that cling to the model are intergroup contact conditions, affection and competitiveness, respectively, but when examined proportionally, the predictive percentage of intergroup contact conditions exceeds three times the sum of the other two.

Key Words: International stereotype, stereotype contents, social distance, intergroup contact

² Associate Professor with Ph.D Karabuk University /Faculty of Arts and Sciences/ Department of Psychology/ Department of Applied Psychology seydanurto@karabuk.edu.tr ORCID : 0000-0002-6312-7557

Received: December 14, 2023

Accepted: December 20, 2023

Copyright © 2020 • International Refugee Rights Association • <http://mejrs.com>

ISSN 2149-4398 • eISSN 2458-8962

Spring 2023 • 8(1) • 45-65

Giriş

Önyargılar ve ayrımcılıkla ilgili çalışmaların büyük çoğunluğu, gruplar arasındaki çatışma ve işbirliği üzerinden önyargı, ayrımcılık ve kalıpyargı konularını ele almaktadır. Gerçekçi Çatışma Kuramı (1953), sınırlı kaynaklar için mücadele etme ve farklı hedeflere sahip olma neticesinde gruplar arası çatışmanın nasıl arttığını açıklar ve gruplar arası çatışmayla birlikte görülen önyargı ve ayrımcılık gibi kavramlara da bir açıklama getirir (Arkonaç, 2016). Hırsızlar Mağarası deneyi ile gruplar arasındaki çatışmalar ve ortaya çıkan kalıpyargılar (stereotypes) açıkça görülmektedir. Deneyde araştırmacılar kamp görevlisi gibi rol alırlar ve deney süresince daha önce birbirini hiç tanımayan benzer özelliklere sahip 11-12 yaşlarında 22 erkek çocuğunun davranışlarını gözlemlerler. Deney üç basamaktan oluşur. Birincisi grupların oluşturulması basamağıdır. Çocuklar kampa gelir gelmez, aralarındaki benzerlikler dikkate alınarak iki eşit gruba bölünürler. İki grup da birbirinin varlığından haberdar değildir. İkinci basamakta, grupların rekabet gerektiren kamp oyunlarında birbirleriyle karşılaştırmaları sağlanarak, oluşturulan bu gruplar arasında sürtüşme, rekabet ve anlaşmazlıklar meydana getirilir. Kazanan taraf çeşitli ayrıcalıklarla ve hediyelerle ödüllendirilir. Bu safhada iki grubun da birbirine karşı olumsuz tutum ve davranışlar geliştirmeye başladığı ve aradaki gerginliğin arttığı gözlenmiştir. Son aşamada ise, kutuplara ayrılan ve çatışan gruplar bir araya getirilerek, aralarında barış ve kaynaşma sağlanmaya çalışılır. Bu aşamada gruplar arası ‘ortak çalışma’ zarureti olan görevler verilerek aralarındaki kutuplaşma ve gerginlik düşürülür. (Şerif, M. ve Şerif, C. W., 1996). Bu deneyde kalıpyargılar, daha gruplar ayrılır ayrılmaz, ilk andan itibaren edinilmeye başlanmıştır ancak statüler eşit olmadığı zaman, genellikle insanların karşı taraf hakkında kalıplaşmış yargılarda ve genellemelerde bulunması daha kolay olmaktadır. Allport’ın temellerini (1954) attığı ve Pettigrew’in (1998) geliştirdiği Gruplararası Temas Kuramı’na göre ise, gruplar arasında sosyal temas gerçekleşmiyorsa ve iki grup arasındaki mesafe açıksa, önyargılı tutumlar devamlılık gösterecektir (akt. Çuhadar-Gürkaynak, 2012). Bu kuramsal yaklaşımda, önyargılı ve ayrımcı bir tutumu ortadan kaldırmak ya da azaltmak için gruplararası temanın yani yakınlığın artırılması öngörülmüştür. Temasla birlikte ortaya çıkan dış grup hakkındaki kalıpyargılar test edilerek, bunların yeniden kategorilendirilmesi amaçlanır. Böylece, grupların sınırları tekrar değerlendirilmiş olur ve grup dışı yanlılıklarda azalma beklenir. Öte yandan, Allport (1954), gruplararası temanın olumlu etkilerinin ancak belli koşullar altında gerçekleştirildiğinde olumlu sonuç vereceğini savunmuş ve dört koşul öne sürmüştür. Bunlar: gruplar arası eşit statü, işbirliği, ortak amaçlar ve otoritenin desteğidir.

Şerif, kalıpyargıların, bir defa yerleştikten sonra kolay değişmeyeceğini ileri sürer (Şerif, M.& Şerif, C. W., 1996). Aslında karmaşık durumları daha kolay çözmeyi sağlamak, düşünme hızımızı artırmak, sosyal meşrulaştırma ve sosyal farklılaşma (Hogg & Abrams, 1988) gibi farklı işlevleri olan kalıpyargının literatürde birçok tanımı mevcuttur. Bu tanımların hepsinin ana fikri; kalıpyargıların, kişilerin diğer gruplar hakkında zihinlerinde beliren “resimler” olduğudur. Daha çok olumsuz “resimler”, günlük hayatta ve hatta siyasi ilişkilerde de birçok soruna yol açmaktadır. Fiske ve arkadaşları (2002) kalıpyargı araştırmalarının, görünüşteki keyfi içeriklere etki eden bilişsel süreçleri hedef aldıklarını vurgularken, aslında kalıpyargıların içeriklerinin de sistematik olabileceğini öne sürerler. Bu doğrultuda, Kalıpyargı İçerikleri Modeli, kalıpyargıların bilişsel yapılarından ziyade

içeriklerinin üzerinde durmaktadır. Modelde, sevecenlik (warmth) ve yetkinlik (competence) olmak üzere iki boyuttan bahsedilmektedir. Kişiler, değerlendirdikleri kişileri yetkinlik ve sevecenlik boyutlarında düşük veya yüksek olarak derecelendirirken iç gruplarına ve referans gruplarına yanlılık gösterme eğilimindedirler, buna karşılık dış gruba ise ayrımcılık gösterebilmektedirler. Dış grup hakkında bu iki boyuttan sadece birinde olumlu içeriğe sahip olan grup üyeleri, diğer boyutta kötülleyen bir içeriğe sahipse önyargılı olmaya devam edebilir. Örneğin zengin iş adamlarının yetkin ama sevensiz olduğuna dair kalıpyargıya sahip olan bir kişi, bu kişilere saygı duyacaktır fakat sevgi duymayabilir. Ya da engellileri sevebilir fakat yetkinlikte düşük bulduğu bu gruba saygı duymayabilir. Ya da tinerciler gibi hem yetkinlikte hem de sevecenlikte düşük olan bir dış grubu, hem sevebilir hem de sayılabilir bulmayabilir (Fiske, Cuddy, Glick and Xu, 2002).

KİM'in tatmin edici taraflarından biri de bireysel değişkenler olan yetkinlik ve sevecenlik dışında, Gerçekçi Çatışma ve Sosyal Kimlik Teorisi gibi temellere dayanan bir bakış açısıyla, modele sosyal bağlamsal değişkenleri de dahil etmesidir. Fiske ve arkadaşları (2002) tarafından önerilen statü ve yarışmacılık gibi sosyal bağlamsal değişkenlerden, statü, yüksek yetkinliği; yarışmacılık ise düşük sevecenliği yordamaktadır. Eckes'in çalışmasında (2002), grupların algılanan sevecenliği ile gruplar arası algılanan iş birliği olumlu yönde ilişkili, buna karşın sevecenlik ile algılanan çatışma ise olumsuz yönde ilişkili bulunmuştur.

Kalıpyargılar dış-gruplara yönelik düşmanlık ve küçümsemenin kaynağını oluşturan inanç sistemleri olarak kabul edilmektedir (Aktan&Sakallı-Uğurlu, 2013). Yanlılıkların bilişsel süreçleri olarak kavramsallaştırılan kalıpyargıların, duyuşsal (önyargı) ve davranışsal (ayrımcılık) süreçler (Esses & Dovidio, 2002; Fiske, 1998; Taylor, Peplau & Sears, 2010) ile ilişkisinin incelenmesi son zamanlarda daha büyük bir önem kazanmıştır. Cuddy ve arkadaşlarının (2007)'nin KİM'den yola çıkarak elde ettikleri Gruplararası Kalıpyargılar ve Duygulardan Davranışa Haritasında (Behaviors from Intergroup Affect and Stereotypes Map – BIAS Map), kalıpyargı kümelerinin ne tür davranışsal eğilimlere yol açacağı üzerinde duyguların aracı etkisi incelenmiştir. Sevgi ile eşdeğer tutulan sevecenlik ve saygı ile eşdeğer ele alınan yetkinlik boyutlarında farklı değerlendirilen gruplara karşı ayrımcılık davranışlarının gerçekleştirilmesinin daha olası olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Cuddy, Fiske ve Glick, 2007). Bu çalışmaya göre eğer bir dış gruba karşı sevecenlik kalıpyargıları düşükse olumsuz davranışlar da daha fazla görülebilmektedir. Öte yandan düşük sevecenlik kümesinde yer alan gruplar yüksek yetkin algılanıyorsa, onlara karşı olası zarar davranışı pasif (yok saymak gibi...) olabilmekteyken; düşük yetkin algılanıyorsa, onlara karşı olası zarar davranışı daha aktif (taciz gibi...) olabilmektedir. Kalıpyargı içerikleri olarak ele alınan bu değerlendirmeler 4 farklı şekilde değişmektedir: Düşük Yetkin-Düşük Sevecen (DYDS), Düşük Yetkin- Yüksek Sevecen (DYYS), Yüksek Yetkin-Düşük Sevecen (YYDS), Yüksek Yetkin- Yüksek Sevecen (YYYS).

Son olarak, Ata, Bastian ve Lusher (2009), önyargılar üzerine temasın etkilerini anlamada bir değişken olarak sosyal mesafedeki yakınlık ve uzaklığın, ele alınmasının etkili olacağını ileri sürmektedirler. Bu çalışmada da, ayrımcı tutumun davranışsal boyutu, sosyal mesafe veya bir diğer adıyla, sosyal mesafede yakınlık aracılığıyla ölçülecektir.

Uluslararası önyargı ve ayrımcılık konuları ile ilgili Amerika’da yapılmış çalışmaların büyük bir bölümü siyahlarla ilgiliyken; Türkiye’deki çalışmalarda, modern tarihsel söylem içinde farklı etnik gruplar ve ırklara yönelik ayrımcılıkla ilgili geniş bir literatüre rastlamak mümkündür. Ancak son yıllarda Ortadoğu’da cereyan eden savaşlar sonucunda, ülkemize Suriye, Irak ve Afganistan gibi ülkelerden zorunlu göç yoluyla gelen milyonlarca insana yönelik tutumlara ilişkin nicel çalışma oldukça azdır. Ülkemizde bu grupları da içine alan sadece iki çalışmaya rastlanmıştır (Aktan ve ark., 2019; Kahraman, 2018). Yine eğitim amacıyla farklı ülkelerden göç eden öğrencilere yönelik kalıpyargılara ilişkin olarak, daha önce yapılmış karşılaştırmalı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu makalenin amacı, Türk öğrencilerin Ortadoğu ve Afrika Ülkeleri’nden farklı milletlerden gelen iki grup öğrenciye ilişkin tutumlarının Kalıpyargı İçerikleri Modeli (KİM) bağlamında araştırılması, gruplararası temas koşullarının grupların birbirlerine yönelik sosyal mesafeleri (yakınlık) ile ilişkisinin incelenmesidir.

Araştırmanın en önemli sorusu Türk katılımcıların, Ortadoğu ve Afrikalılara yönelik KİM bağlamında kalıpyargılarının içeriklerinin sosyal mesafeyi etkileyip etkilemediğidir. Ayrıca, Türk katılımcılarda Afrikalılar ve Ortadoğululara yönelik gruplararası temas koşullarının ve sosyal bağlamsal değişkenlerin sosyal mesafeyi yordayıp yordamadığı da incelenecektir. Bu bağlamda araştırma hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H: Türk katılımcılar arasında, kalıpyargı içerikleri, gruplararası temas koşulları ve sosyal bağlamsal değişkenler sosyal mesafeyi yordamaktadır.

a) Türk katılımcılar arasında, *Afrikalılara* yönelik kalıpyargı içerikleri, gruplararası temas koşulları ve sosyal bağlamsal değişkenler sosyal mesafeyi yordamaktadır.

b) Türk katılımcılar arasında, *Ortadoğululara* yönelik kalıpyargı içerikleri, gruplararası temas koşulları ve sosyal bağlamsal değişkenler sosyal mesafeyi yordamaktadır.

Yöntem

Katılımcılar

Bu araştırma Karabük Üniversitesi’nde Edebiyat Fakültesi, Tıp Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, Mühendislik Fakültesi ve Meslek Yüksekokulları olmak üzere farklı bölümlerde eğitim gören 186 Türk öğrenciye uygulanmıştır. Katılımcılardan bir tanesi soruların %30unu boş bıraktığı için kayıp veri olarak değerlendirilmiş ve çalışmadan çıkarılmıştır. Çalışmaya katılanların (N=185 Nerkek=77, Nkadın=108; Xyaş= 20,71; ss= 1,93) verileri analize alınmıştır. Katılımcıların 44’ü birinci sınıf, 89’u ikinci sınıf, 27’si üçüncü sınıf, 18’i dördüncü sınıf, 2’si 6.sınıf, 5’i yüksek lisans düzeyindedir (Xsınıf= 2,26; ss= 1,22).

Ölçüm Araçları

Katılımcılardan veriler, özbildirim yoluyla toplanmıştır. Tüm ölçekler adaptasyonu yapılan yazarlardan izin istenerek uygulanmıştır. Yapılan bazı değişiklikler ile ölçeklere son şekli verilmiştir. Araştırmada sınanması istenen değişkenlere ilişkin veri toplamak amacıyla sırasıyla şu ölçekler kullanılmıştır: Kalıpyargı İçeriği Ölçeği, Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği, Sosyal Mesafe Ölçeği, Sosyal Yapısal/Bağlamsal Değişkenler Ölçeği. Ayrıca bilgilendirilmiş onam formu ve yaş, cinsiyet gibi demografik bilgilerin yer aldığı form kullanılmıştır.

1. Kalıpyargı İçeriği Ölçeği

Türk katılımcılarla uluslararası katılımcıların birbirlerine yönelik kalıpyargı içeriklerini, yetkinlik ve sevecenlik boyutları aracılığıyla ölçmek için Fiske ve arkadaşları (2002) ile Wade ve Brewer (2006) tarafından kullanılan ve Aktan (2012) tarafından Türkçeye uyarlanan sıfatlardan yararlanılmıştır. Yetkinliği ölçmek için uzman, becerikli, kararlı, yeterli, yetkin, zeki; sevecenliği ölçmek için insancıl, sevecen, samimi, candan, içten ve dürüst sıfatları kullanılmıştır. Katılımcılar değerlendirmelerini 6'lı Likert tipi skalada yapmışlardır (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 6 = Kesinlikle katılıyorum). Verilen toplam puanlar arttıkça, o millete yönelik yetkinlik ya da sevecenlik düzeyi de artmaktadır. Orijinal ölçeğin kültürlerarası çalışmalardaki güvenilirlik katsayıları farklı örneklemelerde Yetkinlik için $\alpha=.67$ - $.85$; sevecenlik için $\alpha=.67$ - $.83$ değerlerini göstermektedir (Cuddy ve diğ., 2009). Aktan'ın çalışmasındaki gruplardan ev hanımı için yeterlilik ve sıcaklık alt ölçeklerinin güvenilirliği yüksektir (sırasıyla $\alpha=0,81$ ve $\alpha=0,95$; iş kadını için sırasıyla ($\alpha=0,88$ ve $\alpha=0,90$).

2. Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği

Eşit statü, iş birliği, ortak amaçlar, otoritenin desteği kavramları çerçevesinde, Güler (2013) tarafından Allport'ın (1954) Gruplararası Temas Kuramı temel alınarak yazılmıştır. Değerlendirmeler, 5li Likert Tipi skalada yapılmışlardır (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 5 = Kesinlikle katılıyorum). Ölçekteki "...milletinden olanlarla benim milletimden olanlar eşit statüdedir", "...milletinden olanlarla benim milletimden olanların ortak amaçları vardır", "...milletinden olanlarla, benim milletimden olanlar, ortak amaçları için işbirliği yapar", "...milletinden olanlarla benim milletimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşamaları yönünde toplumun desteğini hissediyorum. "...milletinden olanlarla benim milletimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşamaları yönünde Türkiye Cumhuriyeti devletinin desteğini hissediyorum." maddeleri çalışmanın amacına uygun olarak değiştirilmiştir. Ölçek için Güler'in (2013) çalışmasında, Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.77 ve Spearman-Brown güvenilirlik katsayısı .59'dır.

3. Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği

Uluslara yönelik statü ve yarışmacılık değerlendirmelerini ölçmek için Fiske ve arkadaşları

(2002) ile Kervyn ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilip, Aktan, Yalçındağ, Ünal, Süllü (2019) tarafından Türkçeye adaptasyonu yapılan 5 maddelik ölçek kullanılmıştır. Ölçekteki iki madde statüyü ölçmeyi amaçlarken; (“Diğer uluslar arasında, ... ne kadar yüksek bir statüye/prestije sahiptir?” ve “... ne kadar güçlü bir ekonomiye sahiptir?”), bir madde yarışmacılık değişkeninin gerçekçi tehdit boyutunu ölçmeyi (“... sahip olduğunuz ekonomik kaynaklarının azalmasına ne ölçüde sebep olmaktadır?”) ve iki madde de yarışmacılık değişkeninin sembolik tehdit boyutunu (“... sizin yaşam tarzına ne kadar zarar vermektedir?” ve “... sizin kültürel değerlerinize ne kadar zarar vermektedir?”) ölçmeyi amaçlamıştır. Böylelikle, katılımcılar, iki ayrı grubu statü ve yarışmacılık üzerinden değerlendirmiştir. Katılımcıların değerlendirmeleri 6’lı Likert tipi skalada alınmıştır (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 6 = Kesinlikle katılıyorum). Puanlar arttıkça statü ve yarışmacılık puanları da artmaktadır. Aktan’ın çalışmasında (2019) bütün uluslar için birlikte incelendiğinde, statü (SB = .91) ve yarışmacılık ($\alpha = .95$) alt ölçeklerinin güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür. Bu çalışmanın geçerlik güvenilirlik sonuçları bulgular kısmında yer almaktadır.

4.Sosyal Mesafe Ölçeği

Bogardus (1925) tarafından sosyal mesafe tanımlaması, farklı grupların birbirlerini komşuluk, arkadaşlık ve evlilik ile ilgili, algılanan yakınlık derecesi ile değerlendirmesine ve kabul etmesine işaret etmiştir. 8 maddeden oluşan ölçek, Güler (2013) tarafından Bogardus’un sosyal mesafeye ilişkin açıklamaları dikkate alınarak geliştirilmiştir. Ölçek, farklı din, etnik köken ve ırktan gelen insanlarla, sosyal bir etkinlik, komşuluk, arkadaş olma ya da evlenme gibi konularda ne derece kabul gördüğünü ölçmeyi amaçlamaktadır. Değerlendirmeler, 5li Likert Tipi skalada yapılmışlardır (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 5 = Kesinlikle katılıyorum). Puanlar yükseldikçe yakınlık düzeyi artmaktadır. Ölçeğin Güler’in (2013) çalışmasında belirtilen Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .90’dır.

İşlem

Katılımcılardan veriler, öz bildirim yoluyla toplanmıştır. Katılımcılara kartopu örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. Anketler hedef kitleye, sessiz bir ortamda ve gruplar halinde uygulanmıştır. Ancak, ölçek doldurma ile ilgili deneyim farklılıkları sebebiyle yaşanabilecek problemlere engel olmak adına, anketler küçük gruplar halinde (en fazla 25-30 kişi), araştırmacı tarafından tane tane açıklanarak uygulanmıştır. Katılımcılara çalışmanın amacı açıklandıktan sonra, gönüllü olanlara anket formu uygulanmıştır. Araştırmada kullanılan ölçüm araçları her iki millet için de aynı olmak üzere, tüm ölçekler Afrikalılar ve Ortadoğulular için ayrı versiyonlarda sunulmuştur. Toplu bir kitapçık halinde sunulan bu versiyonların sıralamasında herhangi bir önyargıya yol açmamak adına, Afrikalılar ve Ortadoğuluların anketlerinin sıraları rastgele karıştırılmış ve, katılımcılara o şekilde sunulmuştur. Araştırmada kullanılan ölçüm araçları ile ilgili Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’ndan onay alınmıştır. Uygulama yaklaşık 20-25 dakika arasında sürmektedir.

Veri Analizi

Bu araştırma Türk katılımcılar arasında, kalıpyargı içerikleri (yetkinlik ve sevecenlik), sosyal bağlamsal değişkenler (statü ve yarışmacılık) ve gruplararası temas koşullarının (eşit statü, ortak hedeflerin varlığı, gruplararası iş birliği ve otoritenin/toplumun desteği) Afrikalılara ve Ortadoğululara karşı sosyal mesafe üzerindeki yordayıcı etkisini sınamak amacıyla yapılmıştır. Ölçeklerin geçerliği kapsamında madde analizi, açımlayıcı faktör analizi (AFA), güvenilirliği için ise Cronbach alfa değeri hesaplanarak iç tutarlılık sınaması gerçekleştirilmiştir. Daha sonra çalışmanın amacı doğrultusunda çoklu yordayıcılı regresyon model sınamaları gerçekleştirilmiştir. Madde analizi, AFA ve güvenilirlik analizi ve diğer tüm analizler SPSS 27.0 programında yürütülmüştür. Fisher'ın Z testi için <https://www.psychometrica.de/correlation.html> linki, Sobel'in Z testi ise <http://quantpsy.org/sobel/sobel.htm> linki kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırma soruları doğrultusunda Türk katılımcıların, ülkemizde ve dünyada yaşamını sürdüren farklı milletlerden Ortadoğulu ve Afrikalı vatandaşlara yönelik kalıpyargı içeriklerinin dağılımları belirlenmiş, yapılan betimleyici istatistiksel analizler sonucunda Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Farklı milletlere yönelik kalıpyargı içeriklerine (KYİ) sahip Türk katılımcıların sayıları

	Afrikalılara yönelik	Ortadoğululara Yönelik
DYDS ¹	65	71
DYYS ²	26	12
YYDS ³	26	15
YYYS ⁴	68	87
Toplam	185	185

1 DYDS: Düşük Yetkin-Düşük Sevecen; 2 YYS: Düşük Yetkin-Yüksek Sevecen; 3 YYDS: Yüksek Yetkin-Düşük Sevecen; 4 YYS: Yüksek Yetkin-Yüksek Sevecen

Ölçüm Geçerliliğine İlişkin Bulgular

Çalışmada kullanılan değişkenlere ait ölçüm araçlarının yapı geçerliği ve güvenilirliği kapsamında ilk olarak, madde analizi için madde-toplam puan korelasyonları incelenmiştir. Ölçüm araçları aynı olmak üzere, Afrikalılar ve Ortadoğulular için ayrı ayrı doldurulan ölçeklerin analizlerine ilişkin sonuçlar değerlendirilmiştir. Afrikalılara yönelik uygulanan ölçeklerde madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonları KYİ, GTK ve SM için .20'nin üstünde değerler göstermiş, bu ölçeklerden hiçbir madde çıkarılmamıştır. SBD'den ise .20 sınırının altında değer gösteren 1.madde ve 2.madde (statü

boyutuna ait maddeler) çıkarılmıştır. Ortadoğululara yönelik uygulanan ölçeklerde madde ayırt ediciliğini sınamak için hesaplanan madde-toplam puan korelasyonları tüm ölçekler için .20'nin üstünde değerler göstermiş ve bu ölçeklerden hiçbir madde çıkarılmamıştır. Afrikalılara yönelik değerler KYİ için .59 (12.madde)-.75 (2.madde) arasında, GTK için .39 (5.madde)-.61 (3.madde) arasında ve SM için ise .53 (2.madde)-.76

(4.madde) arasında; Ortadoğululara yönelik değerler ise KYİ için .76 (1.madde)-.88 (11. madde) arasında, GTK için .50 (5.madde)-.77 (3.madde) arasında ve SM için ise .76 (1.madde)-.87 (3.madde) arasındadır. Her bir ölçek için elde edilen Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayıları ve Bartlett küresellik testi değerleri sırasıyla örneklemdaki vaka sayısının ve verilerin dağılımının AFA için uygun olduğuna dair kanıt oluşturmuştur (Tablo 2).

Tablo 2: GTK ve SM'nin farklı milletler için geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasına ilişkin bilgiler

	KMO	Bartlette Küresellik Testi			Özdeğer	Açıklanan Toplam Varyans %	Madde Faktör Yük Ağırlığı	İç Tutarlılık Katsayıları
		χ^2	Df	p				
<i>Afrikalılara Yönelik Uygulanan Ölçekler</i>								
KYİ ¹	.93	1373.906	66	.000**	-	61.5	.55-.94	.93
GTK ²	.71	238.127	10	.000**	-	70.6	.65-.88	.75
SBD ³	.68	214.676	3	.000**	2.22	74	.83-.91	.82
SM ⁴	.80	850.964	21	.000**	3.5	50.03	.57-.82	.94
<i>Ortadoğululara Yönelik Uygulanan Ölçekler</i>								
KYİ	.95	2451.838	66	.000**	8.98	72.6	.48-.92	.97
GTK	.79	465.997	10	.000**	3.2	63.9	.65-.89	.85
SBD	.67	495.564	10	.000**	-	73.2	.78-.91	.76
SM	.90	1538.324	28	.000**	5.92	74.04	.82-.90	.95

1 KYİ: Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği 2 GTK: Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği; 3 SBD: Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği; 4 Sosyal Mesafe Ölçeği 5 Ki kare 6 Serbestlik Derecesi

** p<.001

a) *Afrikalılara yönelik uygulanan ölçeklere ilişkin bulgular*

Analiz sonuçlarına göre Afrikalılara yönelik KYİ, özdeğeri 1'in üstünde olan ve toplam varyansın %61.5'ini açıklayan iki faktörlü bir yapı göstermiştir. Temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA ortak varyans değerleri ve KYİ maddelerinin faktör yapılarına ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3 : Afrikalılara yönelik kalıp yargı içerikleri ölçeğinin faktör yapısına ilişkin bulgular

Faktör isimleri ve maddeler	FY ¹	OV ²
<i>Sevecenlik. 6 madde. Özdeğer=6.63, Açıklanan varyans=%55.2</i>		
8. İçten	.86	.69
3. Sevecen	.85	.72
5. Samimi	.81	.59
2. İnsancıl	.77	.70
11. Candan	.68	.65
10. Dürüst	.55	.55
<i>Yetkinlik. 6 madde. Özdeğer=1.50, Açıklanan varyans=%12.5</i>		
12. Uzman	.94	.68
6. Yetkin	.77	.62
7. Becerikli	.70	.58
4. Zeki	.65	.55
1. Kararlı	.63	.52
9. Yeterli	.61	.56

¹FY: Faktör yükü; ²OV: Ortak varyans

Tek faktörlü olması beklenen SBD, GTK ve SM için temel bileşenler ve varimaks döndürme yönteminin kullanıldığı AFA hiçbir ölçüm aracında ortak varyans değerleri .30'un altında olan madde bulunmadığını, tüm maddelerin rotasyon öncesi bileşen matrisine ve rotasyon sonrası bileşen matrisine en az .30 faktör yükü ile yüklendiğini, SM'deki 5. madde haricinde çift yüklenen hiçbir maddenin de olmadığını ortaya koymuştur. Ancak GTK ve SM, analizler sonucunda çift faktörlü yapılar göstermişlerdir. SM'deki 5.maddenin çıkarılmasının ardından elde edilen saçılım grafikleri de (scree plot) bu ölçeklerin özdeğeri 1'in üzerinde olan çift faktörlü yapılar gösterdiklerini doğrulamıştır. Bunlardan SM için herhangi bir rotasyon kullanılmadan tek faktör sınırlandırması tekniği ile tekrar sınındığında tek faktörlü yapıya uygun sonuç vermiştir. GTK ise çift faktörlü yapıyı korumaya devam etmiştir. Temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA ortak varyans değerleri ve GTK maddelerinin faktör yapılarına ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4 : Afrikalıları yönelik gruplararası temas koşulları ölçeğinin faktör yapısına ilişkin bulgular

Faktör isimleri ve maddeler	FY ¹	OV ²
<i>Gruplararası İşbirliği. 3 madde. Özdeğer=2.52, Açıklanan varyans=%50.4</i>		
2. Afrikalıları benim milletimden olanların ortak amaçları vardır	.89	.78
3. Afrikalıları benim milletimden olanlar, ortak amaçları için işbirliği yapar.	.82	.73
1. Afrikalıları benim milletimden olanlar eşit statüdedir.	.65	.51
<i>Grup Dışı Destek. 2 madde. Özdeğer=1.00, Açıklanan varyans=%20.2</i>		
5. Afrikalıları benim milletimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşamaları yönünde Türkiye Cumhuriyeti devletinin desteğini hissediyorum.	.89	.79
4. Afrikalıları benim milletimden olanların birlik ve beraberlik içinde yaşamaları yönünde toplumun desteğini hissediyorum.	.79	.73

¹FY: Faktör yükü; ²OV: Ortak varyans

Özetle madde analizleri, açımlayıcı faktör analizleri ve güvenilirlik analizleri her bir ölçüm aracına ait maddelerin madde-toplam korelasyonlarının yeterli olduğunu, SBD' ye ait 2 madde ve SM'ye ait 5.madde haricinde hiçbir madde elenmeksizin ölçüm araçlarının en az .70 düzeyinde olmak üzere iç tutarlılık katsayılarının da iyi düzeyde seyrettiğini göstermiştir.

b) Ortadoğululara yönelik uygulanan ölçeklere ilişkin bulgular

Analiz sonuçlarına göre, KYİ ve SBD'nin çift faktörlü olması beklendiğinden dolayı temel eksen boyutlandırması ve oblik rotasyon yönteminin kullanıldığı AFA hiçbir ölçüm aracında ortak varyans değerleri .30'un altında olan madde bulunmadığını, tüm maddelerin rotasyon öncesi bileşen matrisine ve rotasyon sonrası bileşen matrisine en az .30 faktör yükü ile yüklendiğini, çift yüklenen hiçbir maddenin de olmadığını ortaya koymuştur. AFA sonucunda iki faktörlü olması beklenen KYİ özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %72.6'sını açıklayan tek faktörlü bir yapı göstermiş; SBD, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %73.2'sini açıklayan iki faktörlü bir yapı göstermiştir (Tablo 6).

Tablo 5 : Ortadoğululara yönelik sosyal bağlamsal değişkenler ölçeğinin faktör yapısına ilişkin bulgular

Faktör isimleri ve maddeler	FY ¹	OV ²
<i>Yarışmacılık. 3 madde. Özdeğer=2.39, Açıklanan varyans=%47.9</i>		
4. Ortadoğulular sizin kültürel değerlerinize ne kadar zarar vermektedir?	.91	.83
5. Ortadoğulular sizin yaşam tarzınıza ne kadar zarar vermektedir?	.90	.85
3. Ortadoğulular sahip olduğunuz ekonomik kaynakların azalmasına ne kadar sebep olmaktadır?	.81	.64
<i>Statü. 2 madde. Özdeğer=1.27, Açıklanan varyans=%25.3</i>		
1. Diğer uluslar arasında Ortadoğulular ne kadar yüksek bir statüye/prestije sahiptir?	.86	.73
2. Ortadoğulular ne kadar güçlü bir ekonomiye sahiptir?	.78	.63

¹FY: Faktör yükü; ²OV: Ortak varyans

GTK ve SM için temel bileşenler ve varimaks döndürme yönteminin kullanıldığı AFA da hiçbir ölçüm aracında ortak varyans değerleri .30'un altında olan madde bulunmadığını, tüm maddelerin rotasyon öncesi bileşen matrisine ve rotasyon sonrası bileşen matrisine en az .30 faktör yükü ile yüklendiğini, çift yüklenen hiçbir maddenin de olmadığını ortaya koymuştur. Aynı analizden elde edilen saçılım grafikleri de (scree plot) bu iki ölçeğin özdeğeri 1'in üzerinde olan tek faktörlü yapılar gösterdiklerini doğrulamıştır.

Özetle Ortadoğululara yönelik yapılan ölçeklere ait madde analizleri, açımlayıcı faktör analizleri ve güvenilirlik analizleri her bir ölçüm aracına ait maddelerin madde-toplam korelasyonlarının yeterli olduğunu, hiçbir madde elenmeksizin ölçüm araçlarının en az .70 düzeyinde olmak üzere iç tutarlılık katsayılarının da iyi düzeyde seyrettiğini göstermiştir.

Değişkenler arasındaki korelasyonlar

Bu araştırma, Karabük Üniversitesi öğrencilerinde Türk katılımcılarla yürütülmüştür (n=185). Araştırmada katılımcıların cinsiyetlerinin, kalıpyargı içeriklerinin, gruplararası temas koşullarının ve sosyal bağlamsal değişkenlerin Afrikalılara ve Ortadoğululara yönelik sosyal mesafe üzerindeki yordayıcı etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ölçeklerin geçerliliğine ilişkin analizlerden sonra, kalıpyargı içeriklerinin sevecenlik ve yetkinlik olmak üzere iki alt boyutta ayrı ayrı ölçülmesi, sosyal bağlamsal değişkenlerin ise sadece yarışmacılık alt testi aracılığıyla ölçülmesi uygun görülmüştür. Sadece tek gruba yönelik iki faktörlü yapı gösteren gruplararası temas koşulları ise literatürle de uyumlu olarak (Allport, 1954; Güler, 2013) analizlere tek boyutlu bir ölçek olarak dahil edilmiştir. Bu doğrultuda hem Afrikalılara yönelik hem de Ortadoğululara yönelik; Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği (KYİ) ile

ölçülen yetkinlik ve sevecenlik ekseninde kalıpyargı içerikleri, Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği (GTK) ile ölçülen eşit statü, ortak amaçlar, işbirliği, toplum desteği ve devlet desteği gibi temas koşulları ve Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği (SBD)-yarışmacılık alt testi ile ölçülen yarışmacılık değişkenlerinin hepsinin bir arada Sosyal Mesafe Ölçeği (SM) ile ölçülen sosyal mesafe (yakınlık) düzeylerini anlamlı derecede yordayıp yordamadığı sorgulanmıştır.

a) Afrikalılara yönelik değişkenler arası korelasyonlar ve regresyon sınaması sonuçları

Bu amaçla ilk olarak yordanan değişkenin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Tek Örneklem Normal Dağılım Testi ($p < .001$) ve aynı zamanda Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) değerleri dikkate alınarak incelenmiş ve normal dağıldığı ispat edilmiştir (SM puanları için Skewness=-.600, SE=.179; Kurtosis=.215, SE=.355). Regresyon analizine geçmeden önce her bir yordayıcının yordanan değişken ile olan ilişkilerinin anlamlı ve en az .20 gücünde olup olmadığını değerlendirmek amacıyla uygulanan Pearson Korelasyon Testi, SM ile ölçülen sosyal mesafe açısından yakınlık düzeyi ile cinsiyet haricindeki tüm yordayıcıların anlamlı ve güçlü yüksek ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuştur (Tablo 7).

Tablo 6 : Afrikalılarda yordanan değişken olan SM puanları ile yordayıcılar arasındaki ilişkilere dair pearson korelasyon değerleri

1.SM ¹	1	2	3	4	5
	1	,336**	,331**	,378**	,383**
2.KYI-y ²		1	,651**	,281**	,212**
3.KYI-s ³			1	,282**	-,277**
4.GTK ⁴				1	,288**
5.SBD-y ⁵					1

* $p < .01$; ** $p < .001$

¹ SM: Sosyal Mesafe Ölçeği puanları; ²KYI-y: Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği Yetkinlik alt test puanları; ³KYI-s: Kalıpyargı İçeriği Ölçeği Sevecenlik alt test puanları; ⁴GTK: Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği puanları; ⁵SBD-y: Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği Yarışmacılık alt test puanları.

Regresyon analizine geçmeden önce incelenen doğrusallık ilişki analizine göre ise tüm yordayıcıların yordanan değişken olan SM puanları ile doğrusal ilişki gösterdikleri tespit edilmiştir (KYI-y için $Z = -0.048$, KYI-s için $Z = 0$, GTK için $Z = -0.117$, SBD-y için $Z = -0.304$; p 'ler $< .05$). Yine hiçbir yordayıcı arasında çoklu doğrusal ilişki olmadığı da gözlemlenmiştir

(KYI-y için Tolerance=.566, VIF=1.767; KYI-s için Tolerance=.551, VIF=1.767; GTK için Tolerans=.859, VIF=1.164; SBD-y için Tolerance=.875, VIF=1.143). Tüm bu sonuçlar, ilgili yordayıcılarla regresyon analizi yapılabileceğine dair kanıt oluşturmuştur.

Son aşamada yürütülen Adımsal (Stepwise) Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi, Sosyal Mesafe (SM) ile ölçülen sosyal mesafe düzeylerinin yalnızca yetkinlik kalıpyargı içerikleri (KYİ-y), temas koşulları (GTK) ve yarışmacılık (SBD-y) puanları tarafından anlamlı düzeyde yordandığını göstermiştir. Buna göre SBD-y puanları SM puanlarındaki varyansın yaklaşık %14.7'sini açıklarken ($F_{(1,183)}=31.426, p<.001$), bu oran GTK puanları için yaklaşık %8 ($F_{(1,182)}=18.328, p<.001$), KYI-y içinse %4 olmuştur ($F_{(1,181)}=9.947, p<.01$). Böylece H1a büyük oranda desteklenmiştir. İlgili regresyon analiz sonuçları Tablo 8'de özetlenmiştir.

Tablo 8 : Yordanan değişkenin SM¹ puanları olduğu adımsal çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Model	ΔR^2	B	S.E.	Beta	T
1.Sabit	-	15.166	1.953	-	7.767**
SBD-y ²	.147	.740	.132	.383	5.606**
2. Sabit	-	8.582	2.418	-	3.549**
SBD-y		.578	.132	.299	4.386**
GTK ³	.078	.518	.121	.292	4.281**
3. Sabit	-	2.435	2.435	-	2.750*
SBD-y		.130	.130	.269	3.996**
GTK		.122	.122	.241	3.522*
KYİ-y ⁴	.040	.067	.067	.212	3.154*

** $p<.001$. * $p<.01$

¹SM: Sosyal Mesafe Ölçeği puanları; ²SBD-y: Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği Yarışmacılık alt test puanları; ³GTK: Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği puanları; ⁴KYI-y: Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği Yetkinlik alt test puanları.

b) Ortadoğululara yönelik değişkenler arası korelasyonlar ve regresyon sınaması sonuçları

Bu amaçla ilk olarak yordanan değişkenin normal dağılıp dağılmadığı Kolmogorov-Smirnov Tek Örneklem Normal Dağılım Testi ($p<.001$) ve aynı zamanda Basıklık (Kurtosis) ve Çarpıklık (Skewness) değerleri dikkate alınarak incelenmiş ve normal dağıldığı ispat edilmiştir (SM puanları için Skewness=-.321, SE=.179; Kurtosis=.288, SE=355). Regresyon analizine geçmeden önce her bir yordayıcının yordanan değişken ile olan ilişkilerinin anlamlı ve en az .20 gücünde olup olmadığını değerlendirmek amacıyla uygulanan Pearson Korelasyon Testi,

SM ile ölçülen sosyal mesafe açısından yakınlık düzeyi ile tüm yordayıcıların anlamlı ve güçlü yüksek ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuştur (Tablo 9).

Tablo 9 : Ortadoğulularda yordanan değişken olan SM puanları ile yordayıcılar arasındaki ilişkilere dair pearson korelasyon değerleri

1.SM ¹	1	3	4	5	6
	1	,604**	,645**	,696**	,562**
3.KYI-y ²		1	,887**	,522**	,430**
			1	,569**	-,424**
4.KYI-s ³ 5.GTK ⁴				1	,452**
6.SBD-y ⁵					1

* $p < .01$; ** $p < .001$

¹ SM: Sosyal Mesafe Ölçeği puanları; ²KYI-y: Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği Yetkinlik alt test puanları; ³KYI-s: Kalıpyargı İçeriği Ölçeği Sevecenlik alt test puanları; ⁴GTK: Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği puanları; ⁵SBD-y: Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği Yarışmacılık alt test puanları.

Regresyon analizine geçmeden önce incelenen doğrusallık ilişki analizine göre ise tüm yordayıcıların yordanan değişken olan SM puanları ile doğrusal ilişki gösterdikleri tespit edilmiştir (KYI-y için $Z = -0.077$, KYI-s için $Z = -0.151$, GTK için $Z = -0.088$, SBD-y için $Z = -0.595$; p 'ler $< .05$). Yine hiçbir yordayıcı arasında çoklu doğrusal ilişki olmadığı da gözlemlenmiştir (KYI-y için Tolerance = .209, VIF = 4.789; KYI-s için Tolerance = .197, VIF = 5.073; GTK için Tolerance = .623, VIF = 1.606; SBD-y için Tolerance = .743, VIF = 1.345). Tüm bu sonuçlar, ilgili yordayıcılarla regresyon analizi yapılabileceğine dair kanıt oluşturmuştur.

Son aşamada yürütülen Adımsal (Stepwise) Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi, Sosyal Mesafe (SM) ile ölçülen sosyal mesafe düzeylerinin yalnızca gruplararası temas koşulları (GTK), sevecenlik kalıpyargı içerikleri (KYI-s) ve yarışmacılık (SBD-y) puanları tarafından anlamlı düzeyde yordandığını göstermiştir. Buna göre GTK puanları SM puanlarındaki varyansın yaklaşık %48.5'ini açıklarken ($F_{(1,183)} = 173.320$, $p < .001$), bu oran KYI-s puanları için yaklaşık %9 ($F_{(1,182)} = 39.341$, $p < .001$), SBD-y içinse %5 olmuştur ($F_{(1,181)} = 22.009$, $p < .01$). Böylece H1b de büyük oranda desteklenmiştir. İlgili regresyon analiz sonuçları Tablo 10'da özetlenmiştir.

Tablo 10 : Yordanan değişkenin SM1 puanları olduğu adımsal çoklu doğrusal regresyon analizi sonuçları

Model	ΔR ²	B	S.E.	Beta	t
1.Sabit	-	5.323	1.350	-	3.942***
GTK ²	.485	1.163	.089	.696	13.127***
2. Sabit	-	3.999	1.246	-	3.210**
GTK		.814	.098	.487	8.311***
KYI-s ³	.092	.364	.058	.368	6.272***
3. Sabit	-	2.536	1.220	-	2.079*
GTK		.685	.097	.410	7.092***
KYI-s		.304	.056	.307	5.382***
SBD-y ⁴	.046	.414	.088	.247	4.691***

*** $p < .001$. ** $p < .01$ * $p < .05$

¹SM: Sosyal Mesafe Ölçeği puanları; ²GTK: Gruplararası Temas Koşulları Ölçeği puanları; ³KYI-s: Kalıpyargı İçerikleri Ölçeği Sevecenlik alt test puanları ⁴SBD-y: Sosyal Bağlamsal Değişkenler Ölçeği Yarışmacılık alt test puanları.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmanın amacı, Türk öğrencilerin Afrika ve Ortadoğu Ülkeleri'nden farklı milletlerden gelen her iki grup öğrenciye ilişkin tutumlarının Kalıpyargı İçerikleri Modeli (KİM) bağlamında araştırılması; kalıpyargı içeriklerinin, sosyal bağlamsal değişkenlerin ve gruplararası temas koşullarının grupların birbirlerine sosyal mesafe açısından yakınlığı ile ilişkisinin incelenmesidir. Sosyal bağlamsal değişkenlerden statü alt ölçeğine ilişkin sonuçlar açımlyıcı faktör analizinde geçerli çıkmadığı için, bu değişken çalışmaya dahil edilmemiş, sosyal bağlamsal değişkenler, sadece yarışmacılık boyutu üzerinden değerlendirilmiştir.

Çalışmada öncelikle kalıpyargıların içerikleri, yetkinlik ve sevecenlik olmak üzere iki farklı boyutta incelenmiş, Türk katılımcıların Ortadoğulular ve Afrikalılara yönelik karışık içerikli kalıpyargılar (DYYS, YYDS), ya da yanlılık (YYYS) veya kötöleme (DYDS) içeriklerinden daha yoğunlukta hangisine sahip oldukları araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlarda; bulgularda da görölebileceği üzere, her iki millete yönelik kalıpyargılarda yüksek içeriklerin (yüksek yetkinlik, yüksek sevecenlik) ağır bastığı görölmüştür. Afrikalılara karşı kalıpyargı içeriklerinin sırasıyla yanlılık, kötöleme ve karışık olarak gösterildiği; Ortadoğululara karşı kalıpyargı içeriklerinde de sıralama yine yanlılık, kötöleme ve karışık olarak gösterildiği gözlenmiştir.

Çalışmanın sonraki aşamasında, hipotez doğrultusunda bahsi geçen tüm yordayıcı değişkenlerin sosyal mesafe (yakınlık) üzerindeki yordayıcılık etkisi adimsal çoklu doğrusal regresyon analizi ile sınanmıştır. Afrikalılara yönelik sonuçlarda modele tutunan değişkenler sırasıyla, yarışmacılık, gruplar arası temas koşulları ve yetkinlik olmuştur. Dolayısıyla Türklerin, Afrikalılarla yakınlığını yordayan en önemli değişken düşük yarışmacılık olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda, ileride bu grupla ilişkilerin iyileştirilmesine yönelik bir müdahale planlaması yapılırken, bu çalışmanın sonuçlarının dikkate alınmasında fayda olacaktır. Afrikalılar ile ilişkilerin iyileştirilmesi ve sosyal mesafenin azaltılması için planlanabilecek müdahalelerde, Türklerin rekabet algılarını yeniden biçimlendirmeye ve yarışmacılık düzeylerini düşürmeye yönelik adımlar atmak önerilebilir. Öte yandan, Ortadoğululara yönelik sonuçlarda ise modele tutunan değişkenler sırasıyla gruplar arası temas koşulları, sevecenlik ve yarışmacılık olmuştur ancak oransal olarak incelendiğinde gruplararası temas koşullarının yordayıcılık yüzdesi, diğer ikisinin toplamının üç katını geçmektedir. Bu da göstermektedir ki, Türklerin, Ortadoğulularla yakınlık göstermesinin en önemli belirleyicisi, temas koşullarının olumlu/ yüksek algılanmasıdır. Bu durum, sosyal temasla ilgili Allport'un (1954) gruplararası ilişkilerin iyileşmesinin koşulu olarak öne sürdüğü temas koşullarını desteklemektedir. Yine uygulama bazlı düşünüldüğünde, Ortadoğululara yönelik ilişkilerin iyileştirilmesi için yapılacak müdahalelerde temas koşullarının hedeflenmesi daha uygun olacaktır. Bu doğrultuda, gruplararası ortak amaçlar algılanmasına, gruplararası statülerin eşit algılanmasına ve birlik beraberlik noktasında otorite ve toplum desteğinin algılanmasına katkı sağlayacak müdahale programlarının, Türkler ve Ortadoğulular arasındaki ilişkilerin iyileşmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, grupların algılanan sevecenliği ile gruplar arası algılanan işbirliği arasında olumlu yönde; algılanan çatışma arasında ise olumsuz yönde ilişkiler (Eckes, 2002) olduğu düşünüldüğünde Türklerin Ortadoğululara yönelik algılanan sevecenlik düzeylerini yükseltecek adımlara odaklanılabilir. Kalıpyargı İçerikleri Modeli'ne göre ise sevecenliğin en önemli yordayıcısı, düşük yarışmacılıktır (Fiske ve ark., 2002), dolayısıyla Türklerin Ortadoğulularla yarışacakları alanların sınırları netleştirilebilir, böylece yarışmacılık düzeyleri düşürülerek, algılanan sevecenlik artırılabilir.

Çalışmanın bulguları genel hatlarıyla Türk öğrencilerde karışık içerikli kalıpyargılardan (DYYS, YYDS) ziyade kayırmanın (YYYS) ya da kötölemenin (DYDS) yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Her iki gruba yönelik yanlılık ile kötöleme oranları birbirine yakınken, bu çalışmadaki karışık içerikli kalıpyargılar daha az görülmüştür. Öte yandan, literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, göçmenlere yönelik kalıpyargı içeriklerinde karışık içerikli kalıpyargılar daha yüksek bulunmuştur (Binggeli, Krings ve Sczesny, 2014). Yani bir millet, bir göçmen grubunu yüksek yetkin algılıyorsa, mutlaka onu sevecenliği düşürerek cezalandırıyor; yetkin görmediği bir göçmen grubunu ise yüksek sevecenlikle ödüllendiriyor gibi gözükmektedir. Bu noktada kuramın kültürel çalışmaları, toplumların ekonomik ve sosyolojik özelliklerini de dikkate alarak gelir düzeyi daha eşit toplumlarla, daha eşitsiz olan toplumları karşılaştırmaktadır (Fiske ve Durante, 2016). Daha eşitsiz toplumlarda karışık içerikli kalıpyargıların yüksek olduğunu ileri süren Fiske ve Durante (2016) bunun sebebini, kalıpyargıların sosyal meşrulaştırma etkisine bağlamaktadır, yani kararsız stereotiplerin eşitsizliği gizlemeye hizmet ettiği ve sistemi sürdürmeye yardımcı olan bir tampon işlevi gördüğünü ileri sürer. Ülkemizde çıkan sonuçlarda ise her ne kadar yetkinlik ve sevecenlik

arasındaki ilişki güçlü ve anlamlı sonuçlar gösterse de Cuddy, Norton ve Fiske'in (2005) çalışmasından farklı olarak telafi etme ilişkisi ile açıklanmış olan karışık içerikli kalıpyargılar, yerini her iki boyutta yüksek ya da düşük değerlere bırakmıştır. Bu noktada, ülkemizdeki yabancı uyruklu öğrencilerle temasın henüz çok yeni olduğu unutulmamalıdır. İlerleyen yıllarda çalışmanın tekrarlanması önerilebilir.

Literatürde gruplar arasındaki düşük sevecenlik algısı ile çatışma arasındaki ilişkiye dair veriler güçlüyse de (Eckes, 2002; Fiske ve ark., 2002), bu çalışmada, KİM bir bütün olarak ele alındığı için hem bireysel değişkenler olan yetkinlik ve sevecenlik, hem de statü ve yarışmacılığın sosyal mesafeye etkisi birlikte incelenmiş, değişkenlerin birbiri arasındaki ilişkiler incelenmemiştir. Ancak, yapılan korelasyon analizlerinde dış gruba yönelik sevecenlik algısı ile yarışmacılık arasındaki ilişki bu çalışmada da, literatürle paralel şekilde negatif bulunmuştur.

Bu çalışmanın kısıtlılığı, grupların KİM çalışmalarına kıyasla az sayıda ve birçok farklı ülkeyi tek grup altında birleştirmek zorunda olmasıdır. Çalışma özü itibarıyla, kümeleme amacı gütmeyip, kalıpyargı içeriklerinin ve sosyal bağlamsal değişkenlerin, gruplararası temas koşulları ile birlikte sosyal mesafe açısından yakınlığa etkisini incelemiştir. Bu nedenle, kümeleme amacıyla çalışmalar yapılarak farklı ülke vatandaşları için ayrı ayrı veriler toplanarak, ilgili analizler tekrar edilebilir.

Çalışmanın bir başka sınırlılığı verilerin öğrencilerden toplanmasının genellemeye etkisidir. Öğrencilerin üniversite aracılığıyla temas gerçekleştirmesi çok daha kolay olduğundan bu örneklem grubu seçilmiştir. Bu nedenle çalışmanın sonuçları da yalnızca bu yaş grubuna genellenebilir. Ayrıca uzun soluklu bir çalışmada, katılımcılardan tekrar değerlendirmelerin alınması mümkün olsa, yani boylamsal düzeyde bir araştırma yapılırsa daha güvenilir sonuçlar alınabilir. Sonraki çalışmacılara farklı yaş gruplarında ve boylamsal çalışmalar yapmaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

Aktan, T. (2012). *Compensatory nature of mixed stereotypes: An investigation of underlying mechanisms in the framework of stereotype content model*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Aktan, T. ve Güvenç, G. (2018). Başarılı ve başarısız öğrencilerin iç ve dış gruplarına yönelik kalıpyargılarının yetkinlik ve sevecenlik boyutları açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 27-40.

Aktan, T. ve Sakallı- Uğurlu, N. (2013). Kalıpyargı içeriği modeline sosyal bağlamsal bir yaklaşım: Bağlam içinde kalıpyargı içerikleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (31), 15-31.

Aktan, T., Yalçındağ, B., Ünal, T. ve Süllü, M. E. (2019). Ulus kalıpyargılarının içerikleri: Sosyal yapısal değişkenler ve kimliklenmenin kalıpyargı içerikleriyle ilişkisi. *Alternatif Politika*, 11(3), 623-650.

Allport, G. (1954) *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Arkonaç, S. A. (2016). *İnsan insan içinde*. İstanbul: Hiperlink Yayınları

Ata, A., Bastian, B., ve Lusher, D. (2009). Intergroup contact in context: The mediating role of social norms and group-based perceptions on the contact prejudice link, *International Journal of Intercultural Relations*, 33, 498–506.

Baron, R. M., ve Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.

Binggeli, S., Krings, F. ve Sezesny. (2014). Stereotype content associated with immigrant groups in Switzerland. *Swiss Journal of Psychology*, 73 (3), 123–133.

Cuddy, A. J. C., Fiske, S. T., ve Glick, P. (2007). The BIAS map: Behaviors from intergroup affect and stereotypes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92, 631-648.

Cuddy, A. J. M., Norton, M. I. ve Fiske, S. T. (2005). This old stereotype: The pervasiveness and persistence of the elderly stereotype. *Journal of Social Issues*, 61, 267-285.

Çuhadar-Gürkaynak, K. (2012). Toplumsal temas: Önyargı ve ayrımcılığı önlemek için bir sosyal değişim aracı olarak kullanılabilir mi?. K. Çayır, M. Çayır ve Ayan Ceyhan (Ed.), *Ayrımcılık: Çok boyutlu yaklaşımlar* içinde (ss. 5-15). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Eckes, T. (2002). Paternalistic and envious gender stereotypes: Testing predictions from the

stereotype content model. *Sex Roles*, 47, 99-114.

Esses, V. M., ve Dovidio, J. F. (2002). The role of emotions in determining willingness to engage in intergroup contact. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28, 1202-1214.

Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. D. T. Gilbert, S. T. Fiske, ve G. Lindzey (Ed.), *Handbook of social psychology* içinde (4th ed., ss. 357-411). Boston: McGraw-Hill.

Fiske, S. T., Cuddy, A. M. J., Glick, P. ve Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 878-902.

Fiske, S. T. ve Durante, F. (2016). Stereotype Content Across Cultures: Variations on a few themes. M.J. Gelfand, C.Y. Hhiu ve Y.Y. Hong (Ed.), *Handbook of Advances in Culture and Psychology*. içinde (ss. 209-247). New York: Oxford University Press.

Güler, M. (2013). *Gruplararası temas, kaygı ve yanlılığın sosyal mesafeye etkisi: Türk ve Kürt kökenli gruplar üzerine bir çalışma*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Hogg, M. ve Abrams, D. (1988). *Social identifications: A social psychology and intergroup relations and group process*, Londra: Routledge.

Kahraman, F. (2018). Türkiye'deki sosyal grupların kalıpyargı haritası ve kalıpyargıların değerlerle ilişkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Katz, D., ve Braly, K. (1933). Racial stereotypes of one-hundred college students. *J. Abnormal and Social Psychology*, 28, 280-290.

Şerif, M. ve Şerif, C. W. (1996). *Sosyal psikolojiye giriş* (2. cilt). (M. Atakay, A. Yavuz, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Phalet, K. ve Poppe, E. (1997). Competence and morality dimensions of national and ethnic stereotypes: a study in six eastern-European countries. *European Journal of Social Psychology*, 27, 703-723.

Taylor, S. E., Peplau, L. A. ve Sears, D.O. (2010). *Social psychology*. İmge Kitabevi, İstanbul.

MÜLTECİLER VE YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER İÇİN KONUT VE MÜLK İADESİNE İLİŞKİN İLKELER¹²

Raportör

Paulo Sérgio Pinheiro

Çevirmenler

Rıdvan Akın³

Ömer Kayırcı⁴

Öz

İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Alt Komisyonu, elli altıncı oturumunda, 2004/2 sayılı kararıyla, Özel Raportörün ilerleme raporunu memnuniyetle karşılamış ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden, bu raporda yer alan mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesine ilişkin taslak ilkeleri hükümet dışı kuruluşlar, hükümetler, uzman kuruluşlar ve diğer ilgili tarafların yorumlarını almak üzere yaygın bir şekilde dağıtmasını ve özel raportörden, alt komisyon tarafından elli yedinci oturumunda ele alınacak nihai raporunu hazırlarken bu yorumları dikkate almasını talep etmiştir.

Özel raportör tarafından sunulan bu nihai rapor, bu yoğun istişare sürecinin sonuçlarını yansıtmakta ve mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesine ilişkin ilkeleri son haliyle sunmaktadır.

Bu raporun ekinde ilkelere ilişkin açıklayıcı notlar yer almaktadır. Açıklayıcı notlar, ulusla-

¹ Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler için Barınma ve Mülk İadesine İlişkin İlkeler (Pinheiro İlkeleri), BM İnsan Haklarının Teşviki ve Korunması Alt Komisyonu, Haziran 2005, Principles on Housing and Property Restitution for Refugees and Displaced Persons (the Pinheiro Principles), UN Sub-Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, June 2005,

² <https://www.unhcr.org/fr-fr/en/media/principles-housing-and-property-restitution-refugees-and-displaced-persons-pinheiro>

³ Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı, rakin@fsm.edu.tr, ORCID:0000-0001-8061-4085

⁴ Ömer Kayırcı, kayirci43@gmail.com, 0009-0003-9225-0137

rarası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk hükümlerini ve ilkelerin üzerine inşa edildiği temel olarak hizmet eden ilgili standartları tanımlamaktadır.

Giriş

1. İnsan Haklarının Geliştirilmesi ve Korunması Alt Komisyonu, elli altıncı oturumunda, 2004/2 sayılı kararında, Özel Raportörün mültecilerin ve ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü bağlamında konut ve mülk iadesi hakkındaki, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesine ilişkin taslak ilkeleri içeren ilerleme raporunu memnuniyetle karşılamış(E/CN.4 /Sub.2/2004/22) (bundan böyle “Taslak İlkeler” olarak anılacaktır) ve bunun yanı sıra taslak ilkelere ilişkin tamamlayıcı bir taslak yorum da yer almıştır. (E/CN.4/Sub.2/2004/22/Add.1).

2. Alt Komisyon 2004/2 sayılı kararında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği’nden Taslak İlkeleri hükümet dışı kuruluşlar, Hükümetler, uzman kuruluşlar ve diğer ilgili taraflar arasında geniş çaplı olarak dağıtarak yorum almasını istemiş ve Özel Raportör’den Alt Komisyon’un elli yedinci oturumunda ele alacağı nihai raporunu hazırlarken bu yorumları dikkate almasını talep etmiştir. Buna ek olarak, geçen yıl boyunca Özel Raportör, Taslak İlkeler hakkında çok çeşitli görüş, yorum ve girdileri davet etmek amacıyla çeşitli kurumlardan ve uzmanlardan benzer şekilde yorum talep etmiştir.

3. Alt Komisyon’un elli altıncı oturumundan bu yana Özel Raportör, Hükümet dışı kuruluşlar, Hükümetler, uzman kuruluşlar ve diğer ilgili taraflardan Taslak İlkeler hakkında çok sayıda özenli ve ayrıntılı yazılı yorum almıştır.

Özel Raportör, çok sayıda ilgili tarafın Taslak İlkeler gösterdiği dikkatli ve nazik ilgiden son derece memnun kalmıştır ve bu önemli çalışmanın geliştirilmesine yönelik olarak sunulan her katkıya minnetle teşekkür eder.

4. Taslak İlkeler üzerinde diyalogu daha da kolaylaştırmak amacıyla, 21 ve 22 Nisan 2005 tarihlerinde Amerika Birleşik Devletleri’nin Rhode Island eyaletinin Providence kentindeki Brown Üniversitesi’nde Konut ve Mülk İade Taslak İlkeleri üzerine bir uzman istişaresi düzenlenmiştir. Uzman istişaresi, Özel Raportör’ün taslak ilkeler’in geliştirilmesini çok çeşitli uluslararası uzmanlarla ortaklaşa tartışmasına olanak sağlamıştır. Uzman istişaresi’ne katılanlar, mülteci yardımı ve mülteci hukuku, ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, iade programlarının geliştirilmesi ve uygulanması, çatışma ve çatışma sonrası durumlar, barışın inşası ve barış müzakereleri, uluslararası konut hakları, yerinden edilme durumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve elbette uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku alanlarında övgüye değer uzmanlık dahil olmak üzere çok çeşitli ve etkileyici bir uzmanlık yelpazesini foruma getirmişlerdir.

5. Uzman İstişaresi, Brown Üniversitesi Watson Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü ve Konut Hakları ve Tahliyeler Merkezi (COHRE) tarafından, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Norveç Mülteci Konseyi’nin (NRC) cömert destekleriyle ortaklaşa koordine edilmiştir. Özel Raportör bu vesileyle, bu kurumların her birine çok nazik ve cömert destekleri için minnettarlıkla teşekkür eder.

6. Uzman İstişaresi, katılımcıları Taslak İlkelerin maddi ve teknik içeriği hakkında yorum yapmaya davet etmiş, böylece İlkelerin nihai ifadesinin, iade programlarının uygulanması sırasında karşılaşılabilecek gerçek dünya engellerini mümkün olduğunca açık ve öz bir şekilde ele almasını sağlamıştır. Bu haliyle İlkeler, uluslararası hukuk kapsamında konut, arazi ve mülk iadesine ilişkin ileriye dönük ve bütüncül bir yaklaşım içermektedir. Bu yaklaşım aynı zamanda alandaki uzmanlar tarafından çıkarılan derslere ve eski hale iadenin onarıcı adaletin kilit bir bileşeni olarak görüldüğü önceki çatışma sonrası durumlarda ortaya çıkan “en iyi uygulamalara” dayanmaktadır. Bu nedenle İlkeler, Bosna Hersek, Burundi, Kamboçya, Kıbrıs, Guatemala, Kosova, Güney Afrika ve Ruanda için geliştirilenler de dahil olmak üzere önceden var olan çeşitli ulusal iade politikaları ve programlarından en faydalı hükümlerden bazılarını içermektedir.

7. Hiç şüphesiz bu titiz inceleme süreci Taslak İlkelerin kalitesini, derinliğini ve uygunluğunu artırmıştır. Özel Raportör tarafından sunulan bu nihai rapor, bu yoğun istişare sürecinin sonuçlarını yansıtmakta ve Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler için Konut ve Mülkiyetin İadesi İlkelerini son haliyle sunmaktadır. Bu raporun ekinde İlkelere ilişkin açıklayıcı notlar yer almaktadır. Açıklayıcı notlar, uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk hükümlerini ve İlkelerin üzerine inşa edildiği temel olarak hizmet eden ilgili standartları tanımlamaktadır.

8. İlkelerin, İnsan Hakları Evrensel Beyanname; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme; Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme; Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi; Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme; Çocuk Hakları Sözleşmesi; Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi; Harp Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmelerine Ek İkinci Protokol yer alanlar da dahil olmak üzere, uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukukun yaygın olarak kabul edilen ilkelerini ve ilgili standartları yansıtmaya devam ettiği unutulmamalıdır. İlkeler ayrıca, başta Ülke İçinde Yerinden Edilmeye İlişkin Kılavuz İlkeler, Uluslararası İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Telafi Hakkına İlişkin Temel İlkeler ve Kılavuz İlkeler ve ilgili BMMYK Yürütme Komitesi Kararları olmak üzere diğer ilgili uluslararası insan hakları ve ilgili standartları da yansıtmaktadır.

9. Daha sonraki bir aşamada, bu İlkelerin yorumlanmasında yardımcı olabilecek ilgili tüm uluslararası hukukun yanı sıra diğer uygulanabilir standartları da kapsayacak şekilde İlkeler hakkında daha geniş ve kapsamlı bir yorum hazırlamak mümkün ve son derece faydalı olacaktır. Ancak böylesine kapsamlı bir metnin hazırlanması bu çalışmanın mevcut kapsamının ötesindedir. Daha ziyade, kapsamlı bir yorumun geliştirilmesi, gelecekte geliştirilecek bir proje olarak düşünülebilir ve düşünülmelidir. Kuşkusuz bu yaklaşım, Alt Komisyon gibi insan hakları standartlarının ifade edildiği ve kabul edildiği insan hakları organları tarafından önceki durumlarda yararlanılmıştır. Kapsamlı bir yorumun oluşturulmasının, mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesine ilişkin İlkelerin yaşamaya devam etmesini sağlayacak birçok yoldan biri olacağı umulmaktadır.

Notlar

1: Uzman İstişare Toplantısına katılanlar Ingunn-Sofie Aursnes, Paul Bentall, George Bis-harat, Widney Brown, Pierre Buyoya, Roberta Cohen, Mayra Gómez, Agnes Hurwitz, Lisa Jones, Isabel G. Lavadenz Paccieri, Scott Leckie, Dan Lewis, Karolina Lindholm-Billing, Gert Ludekin, Carolyn Makinson, John Packer ve Rhodri Williams.

2: Komisyon, Genel Kurul'a 2005/35 sayılı Komisyon kararının ekinde yer alan Temel İlke-ler ve Kılavuz İlkeleri kabul etmesini tavsiye etmiştir.

EK

MÜLTECİLER VE YERİNDEN EDİLMİŞ KİŞİLER İÇİN KONUT VE MÜLK İA-DESİNE İLİŞKİN İLKELER

Önsöz

Dünya çapında milyonlarca mülteci ve yerinden edilmiş kişinin, güvencesiz ve belirsiz ko-şullarda yaşamaya devam ediyor olmasını ve tüm mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin, güvenli ve onurlu bir şekilde, asıl veya mutlak ikamet yerlerine ve topraklarına gönüllü olarak geri dönme haklarına sahip olduğunu kabul ederek,

Güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüşün, özgür, bilgilendirilmiş, bireysel bir terci-he dayanması ve mültecilere ve yerinden edilmiş kişilere, menşe ülkelerdeki veya yerlerdeki fiziksel, maddi ve hukuki güvenlik konuları da dahil olmak üzere eksiksiz, nesnel, güncel ve doğru bilgilerin sağlanması gerektiğinin altını çizerek,

Mülteci ve yerinden edilmiş kadınların ve kız çocuklarının haklarını yeniden teyit ederek ve konut, arazi ve mülk iadesi haklarının güvence altına alınmasını sağlamak için olumlu tedbirler alma ihtiyacını tasdik ederek,

Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin iade haklarını güvence altına almak için son yıllar-da kurulan çok sayıda ulusal ve uluslararası kurumların yanı sıra, konut, arazi ve mülk iadesi hakkını tanıyan ve yeniden teyit eden birçok ulusal ve uluslararası yasa, standart, politika beyanı, anlaşma ve kılavuz ilkelerini memnuniyetle karşılayarak,

Konut, arazi ve mülk iadesi hakkının, çatışmanın çözümü ve çatışma sonrası barışın inşası, güvenli ve sürdürülebilir geri dönüş ve hukukun üstünlüğünün tesisi için elzem olduğuna ve iade programlarının uluslararası örgütler ve etkilenen Devletler tarafından dikkatli bir şekilde izlenmesinin bu programların etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamak için vazgeçilmez olduğuna inanarak,

Ayrıca, onarıcı adaletin temel bir unsuru olarak başarılı konut, arazi ve mülk iadesi program-larının uygulanmasının, gelecekteki yerinden edilme durumlarını etkili bir şekilde caydırma-ya ve sürdürülebilir barışı tesis etmeye katkıda bulunduğuna inanmaktadır.

BÖLÜM I. KAPSAM VE UYGULAMA

1. Kapsam ve Uygulama

1.1. Burada ifade edilen mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülkiyet iadesi İlkeleri, yerinden edilmenin kişilerin eski evlerinden, arazilerinden, mülklerinden veya mutata ikamet yerlerinden keyfi veya hukuka aykırı olarak mahrum bırakılmalarına yol açtığı durumlarda konut, arazi ve mülk iadesi ile ilgili hukuki ve teknik konuların ele alınmasında ulusal ve uluslararası tüm ilgili aktörlere yardımcı olmak üzere tasarlanmıştır.

1.2. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesi yapılmasına ilişkin İlkeler, yerinden edilmenin başlangıçta hangi nitelikte ve koşullarda gerçekleştiğine bakılmaksızın, tüm mültecilere, ülkesinde yerinden edilmiş kişilere ve benzer konumdaki diğer yerinden edilmiş ulusal sınırları aşarak kaçan ancak yasal mülteci tanımına uymayan kişilere (bundan böyle “mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler” olarak anılacaktır), eski evlerinden, topraklarından, mülklerinden veya mutata ikamet yerlerinden keyfi veya hukuka aykırı olarak mahrum bırakılanlara eşit şekilde uygulanır.

BÖLÜM II. KONUT VE MÜLK İADESİ HAKKI

2. Konut ve mülk iadesi hakkı

2.1. Tüm mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, keyfi veya hukuka aykırı olarak mahrum bırakıldıkları konut, arazi ve/veya mülklerinin kendilerine iade edilmesi hakkına veya bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tespit edildiği üzere iadesi fiilen mümkün olmayan konut, arazi ve/veya mülkler için tazminat ödenmesini talep etme hakkına sahiptir.

2.2. Devletler, yerinden edilmeye karşı tercih edilen çözüm yolu ve onarıcı adaletin temel bir unsuru olarak eski hale iade hakkına açık bir şekilde öncelik vermelidir. Eski hale iade hakkı ayrı bir hak olarak mevcuttur ve konut, arazi ve mülk iadesi hakkına sahip mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin fiilen geri dönmeleri veya dönmemeleri bu hakka hanel getirmez.

BÖLÜM III. KAPSAYICI İLKELER

3. Ayrımcılık yapmama hakkı

3.1. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, engellilik, doğum veya diğer statülere dayalı ayrımcılığa karşı korunma hakkına sahiptir.

3.2. Devletler, yukarıda belirtilen gerekçelerle fiili ve hukuki ayrımcılığın yasaklanmasını ve mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler de dahil olmak üzere tüm kişilerin kanun önünde eşit kabul edilmesini sağlamalıdır.

4. Kadın-erkek arasındaki eşitlik hakkı

4.1. Devletler, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmalarını ve kız ve erkek çocuklarının konut, arazi ve mülk iadesi konularında eşit haklara sahip olmalarını temin etmelidir. Devletler, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmalarının ve kız ve erkek çocukların eşit haklara sahip olmalarının yanı sıra, güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüş, kullanım hakkının yasal güvenliği, mülk sahipliği, mirasa eşit erişim ve ayrıca konut, arazi ve mülk kullanımının kontrolü ve bunlara erişim haklarını güvence altına almalıdır.

4.2. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi programlarının, politikalarının ve uygulamalarının, iade sürecinin açık bir bileşeni olarak hem erkek hem de kadın hane reislerinin ortak mülkiyet haklarını tanınmasını ve iade programlarının, politikalarının ve uygulamalarının toplumsal cinsiyete duyarlı bir yaklaşım yansıtmalarını sağlamalıdır.

4.3. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi programlarının, politikalarının ve uygulamaların kadınları ve kız çocuklarını dezavantajlı duruma düşürmemesini sağlamalıdır. Devletler bu konuda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için olumlu önlemler almalıdır.

5. Yerinden edilmeye karşı korunma hakkı

5.1. Herkes evinden, arazisinden veya mutlak ikametinden keyfi olarak yerinden edilmeye karşı korunma hakkına sahiptir.

5.2. Devletler, uluslararası insan hakları ve insancılı hukuk ve ilgili standartlarla uyumlu bir şekilde yerinden edilmeye karşı korumaları iç mevzuatlarına dahil etmeli ve bu korumaları yasal yetki alanları veya etkin kontrolleri dahilindeki herkesi kapsayacak şekilde genişletmelidir.

5.3. Devletler, zorla tahliyeyi, evlerin yıkılmasını, tarım alanlarının tahrip edilmesini ve cezalandırıcı bir tedbir olarak ya da bir savaş aracı veya yöntemi olarak araziye keyfi olarak el konulmasını veya kamulaştırılmasını yasaklamalıdır.

5.4. Devletler, hiç kimsenin devlet ya da devlet dışı aktörler tarafından yerinden edilmemesini sağlamak için gerekli adımları atacaktırlar. Devletler ayrıca, kendi yasal yetki alanları veya etkin kontrolleri dahilindeki bireylerin, şirketlerin ve diğer kuruluşların, yerinden etme eylemlerini gerçekleştirmekten veya bu eylemlere katılmaktan kaçınmalarını sağlamalıdır.

6. Özel hayatın gizliliği ve konuta saygı hakkı

6.1. Herkes, özel hayatına ve konutuna yönelik keyfi veya hukuka aykırı müdahalelere karşı korunma hakkına sahiptir.

6.2. Devletler, herkesin özel hayatına ve konutuna yönelik keyfi veya hukuka aykırı müdahalelere karşı adil yargılanma güvencelerine sahip olmasını sağlamalıdır.

7. Mülkiyetten barışçıl bir şekilde yararlanma hakkı

7.1. Herkes sahip olduğu mülkiyeti (malvarlığından barışçıl bir şekilde yararlanma) huzur içinde kullanma hakkına sahiptir.

7.2. Devletler, mülkiyetin kullanımını ve bunlardan yararlanılmasını yalnızca kamu yararına ve kanunla ve uluslararası hukukun genel ilkelerince öngörülen koşullara tabi kırlarlar. Mümkün olan her durumda, “toplumun menfaati” mülklerden barışçıl bir şekilde yararlanma yalnızca geçici veya sınırlı bir müdahale anlamına gelecek şekilde kısıtlı olarak okunmalıdır.

8. Yeterli barınma hakkı

8.1. Herkes yeterli barınma hakkına sahiptir.

8.2. Devletler, yetersiz konutlarda yaşayan mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin durumunu hafifletmeyi amaçlayan olumlu tedbirler almalıdır.

9. Seyahat özgürlüğü hakkı

9.1. Herkes seyahat özgürlüğü ve ikametgahını seçme hakkına sahiptir. Hiç kimse keyfi veya hukuka aykırı olarak belirli bir toprak parçası, alan veya bölge içinde kalmaya zorlanamaz. Benzer şekilde, hiç kimse keyfi veya hukuka aykırı olarak belirli bir toprak parçasını, bölgeyi veya alanı terk etmeye zorlanamaz.

9.2. Devletler, seyahat özgürlüğünün ve kişinin ikamet yerini seçme hakkının, kanunla öngörülen, ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığını veya ahlakını veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak için gerekli olan ve uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlarla tutarlı olanlar dışında herhangi bir kısıtlamaya tabi olmamasını sağlar.

BÖLÜM IV. GÜVENLİ VE ONURLU BİR ŞEKİLDE GÖNÜLLÜ GERİ DÖNÜŞ HAKKI

10. Güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüş hakkı

10.1. Tüm mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, eski evlerine, topraklarına veya mutlak ikamet yerlerine güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü olarak dönme hakkına sahiptir. Güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüş, özgür, bilgilendirilmiş ve bireysel bir tercihe dayanmalıdır. Mültecilere ve yerinden edilmiş kişilere, menşe ülkelerindeki veya menşe yerlerindeki fiziksel, maddi ve hukuki güvenlik konuları da dâhil olmak üzere, eksiksiz, tarafsız, güncel ve doğru bilgiler sağlanmalıdır.

10.2. Devletler, gönüllü olarak mutlak ikametgâhlarının bulunduğu önceki toprak ve yerlere gönüllü olarak dönmek isteyen mülteciler ve yerinden edinilmiş kişilere izin verecektir. Bu hak Devlet’in halefiyeti koşulları altında kısıtlanamaz, keyfi veya hukuka aykırı süre sınırlamalarına tabi tutulamaz.

10.3. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, doğrudan veya dolaylı olarak, eski evlerine, arazilerine veya mutlak ikamet yerlerine dönmeye zorlanamaz veya başka bir şekilde baskı altına alınmaz. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, istedikleri takdirde, konut, arazi ve mülklerinin iadesi haklarına hanel gelmeksizin, geri dönüş dışında yerinden edilmeye karşı kalıcı çözümleri etkin bir şekilde takip edebilmelidir.

10.4. Devletler, gerektiğinde, diğer Devletlerden veya uluslararası kuruluşlardan, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin güvenli ve onurlu bir şekilde etkin gönüllü geri dönüşlerini kolaylaştırmak için gereken mali ve/veya teknik yardımı talep etmelidir.

BÖLÜM V. YASAL, POLİTİK, PROSEDÜREL VE KURUMSAL UYGULAMA MEKANİZMALARI

11. Uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlarla uyumluluk

11.1. Devletler, tüm konut, arazi ve mülk iadesi prosedürlerinin, kurumlarının, mekanizmalarının ve yasal çerçevelerinin uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlarla tamamen uyumlu olmasını ve bu çerçevede güvenli ve onurlu bir şekilde gönüllü geri dönüş hakkının tanınmasını sağlamalıdır.

12. Ulusal prosedürler, kurumlar ve mekanizmalar

12.1. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi taleplerini değerlendirmek ve uygulamak için adil, zamanında, bağımsız, şeffaf ve ayrımcı olmayan usuller, kurumlar ve mekanizmalar oluşturmalı ve desteklemelidir. Mevcut prosedürlerin, kurumların ve mekanizmaların bu sorunları etkili bir şekilde ele alabildiği durumlarda, iadenin adil ve zamanında yapılmasını kolaylaştırmak için yeterli mali, insani ve diğer kaynaklar sağlanmalıdır.

12.2. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi prosedürlerinin, kurumlarının ve mekanizmalarının yaşa ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını ve kadın ve erkeğin eşit haklarının yanı sıra kız ve erkek çocuğun eşit haklarını tanımalı, ve “çocuğun yüksek yararı” şeklindeki genel ilkeyi yansıtmalıdır.

12.3. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi sürecini desteklemek ve kolaylaştırmak için tüm idari, adli ve hukuki tüm önlemleri almalıdır. Devletler, ilgili tüm kurumlara çalışmalarını adil ve zamanında başarıyla tamamlayabilmeleri için yeterli mali, insani ve diğer kaynakları sağlamalıdır.

12.4. Devletler, kurumsal yapılanma, personel eğitimi ve dosya yükleri, soruşturma ve şikâyet prosedürleri, mülk sahipliğinin veya diğer zilyetlik haklarının doğrulanmasının yanı sıra karar alma, uygulama ve itiraz mekanizmalarına ilişkin kılavuz ilkeler de dahil olmak üzere, ilgili tüm konut, arazi ve mülk iadesi prosedürlerinin, kurumlarının ve mekanizmalarının etkinliğini sağlayacak kılavuz ilkeler oluşturmalıdır. Devletler, ayrımcılığa karşı korunma hakkı da dahil olmak üzere uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili

standartlara uygun hareket ettiği sürece, alternatif veya gayri resmi uyuşmazlık çözüm mekanizmalarını bu süreçlere entegre edebilir.

12.5. Hukukun üstünlüğünde genel bir çöküşün yaşandığı veya Devletlerin konut, arazi ve mülk iadesi sürecini adil ve zamanında kolaylaştırmak için gerekli prosedürleri, kurumları ve mekanizmaları uygulayamadığı durumlarda, Devletler, mültecilere ve yerinden edilmiş kişilere etkili iade çözümleri sağlamak için gerekli prosedürleri, kurumları ve mekanizmaları kurmak için geçici rejimler oluşturmak amacıyla ilgili uluslararası kuruluşlardan teknik yardım ve iş birliği talep etmelidir.

12.6. Devletler konut, arazi ve mülk iadesi prosedürlerini, kurumlarını ve mekanizmalarını barış anlaşmalarına ve gönüllü geri dönüş anlaşmalarına dahil etmelidir. Barış anlaşmaları, tarafların, uluslararası hukuka göre çözüm gerektiren veya ele alınmadığı takdirde barış sürecini baltalama tehdidi oluşturan konut, arazi ve mülkiyet konularını uygun bir şekilde ele alacaklarına dair özel taahhütler içermeli ve bu konuda tercih edilen çözüm yolu olarak eski hale iade hakkına açık bir öncelik vermelidir.

13. İade talep prosedürlerinin erişilebilirliği

13.1. Keyfi veya hukuka aykırı olarak konut, arazi ve/veya mülkten yoksun bırakılan herkes, bağımsız ve tarafsız bir kuruluşa iade ve/veya tazminat talebinde bulunabilmeli, talepleri hakkında bir karara varabilmeli ve bu karara ilişkin bildirim alabilmelidir. Devletler, iade talebinde bulunmak için herhangi bir ön koşul belirlememelidir.

13.2. Devletler, itiraz usulleri de dahil olmak üzere, iade talep prosedürlerinin tüm yönlerinin adil, zamanında, erişilebilir, ücretsiz ve yaşa ve toplumsal cinsiyete duyarlı olmasını sağlamalıdır. Devletler, kadınların bu sürece tamamen eşit bir şekilde katılabilmelerini sağlamak için olumlu tedbirler almalıdır.

13.3. Devletler, ailelerinden ayrı düşmüş ve refakatsiz çocukların iade talepleri sürecine katılabilmelerini, bu süreçte tam olarak temsil edilmelerini ve bu çocukların iade taleplerine ilişkin her türlü kararın “çocuğun yüksek yararı” genel ilkesine uygun olmasını sağlamalıdır.

13.4. Devletler, iade talepleri sürecinin, menşe ülkeler, sığınma ülkeleri veya kaçtıkları ülkeler de dahil olmak üzere, yerinden edilme döneminde ikamet ettikleri yer ne olursa olsun, mülteciler ve diğer yerinden edilmiş kişiler için erişilebilir olmasını sağlamalıdır. Devletler, bu durumdan etkilenen tüm kişilerin iade talepleri sürecinden haberdar edilmesini ve menşe ülkeler, sığınma ülkeleri veya kaçtıkları ülkeler de dahil olmak üzere bu süreçle ilgili bilgilerin hazır bulundurulmasını sağlamalıdır.

13.5. Devletler, potansiyel hak sahiplerinin halihazırda ikamet ettikleri etkilenen bölgelerde iade taleplerini işleme koyan merkezler ve ofisler kurmaya çalışmalıdır. -Etkilenenlere en kolay erişimi sağlamak için, iade taleplerinin şahsen olduğu kadar posta yoluyla veya vekaleten de sunulması mümkün olmalıdır. Devletler ayrıca tüm potansiyel hak sahiplerine erişim sağlamak amacıyla mobil birimler kurmayı da düşünmelidir.

13.6. Devletler, kiracılar da dahil olmak üzere konut, arazi ve/veya mülk kullanıcılarının toplu dava açılması da dahil olmak üzere, tazminat talepleri sürecine katılma hakkını sağlamalıdır.

13.7. Devletler basit, anlaşılması ve kullanılması kolay iade talep formları geliştirmeli ve bunları etkilenen grupların dilinde veya ana dillerinde hazır bulundurmalıdır. Kişilerin gerekli iade talep formlarını doldurmalarına ve dosyalamalarına yardımcı olmak için uygun yardım sağlanmalı ve bu yardım yaşa ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde sunulmalıdır.

13.8. İade talep formlarının, talep sürecinin doğasında bulunan karmaşıklıklar nedeniyle yeterince basitleştirilemediği durumlarda, Devletler, potansiyel hak sahiplerinden gerekli bilgileri istemek ve onlar adına tazminat talep formlarını doldurmak üzere, yaş ve cinsiyete duyarlı bir şekilde ve gizlilik içinde mülakat yapacak nitelikli kişileri görevlendirmelidir.

13.9. Devletler iade taleplerinin sunulması için net bir süre belirlemelidir. Süreye ilişkin bu bilgi geniş bir kitleye yayılacak şekilde dağıtılmalı ve potansiyel talep sahiplerinin sayısı, bilgi toplama ve erişimdeki olası zorluklar, yerinden edilmenin boyutu, potansiyel olarak dezavantajlı gruplar ve hassas bireyler için sürecin erişilebilirliği ve menşe ülke veya bölgedeki siyasi durum göz önünde bulundurularak, etkilenen herkesin iade talebinde bulunmak için yeterli fırsata sahip olmasını sağlamak için yeterince uzun olmalıdır.

13.10. Devletler, okuma yazma bilmeyenler ve engelliler de dahil olmak üzere özel yardıma ihtiyaç duyan kişilere, tazminat talepleri sürecine erişimlerinin engellenmemesini sağlamak amacıyla bu tür yardımların sağlanmasını temin etmelidir.

13.11. Devletler, iade talebinde bulunmak isteyenlere, mümkünse ücretsiz olmak üzere, yeterli adli yardım sağlanmasını temin etmelidir. Adli yardım, hükümet veya hükümet dışı kaynaklar (ulusal veya uluslararası) tarafından sağlanabilirken, bu tür adli yardım, tazminat talepleri sürecine halel getirmemek için yeterli kalite, ayrımcılık yapmama, adalet ve tarafsızlık standartlarını karşılamalıdır.

13.12. Devletler, hiç kimsenin iade talebinde bulunduğu için zulüm görmemesini veya cezalandırılmamasını sağlamalıdır.

14. Yeterli istişare ve karar alma sürecine katılım

14.1. Devletler ve ilgili diğer uluslararası ve ulusal aktörler, gönüllü geri dönüş ve konut, arazi ve mülk iadesi programlarının etkilenen kişiler, gruplar ve topluluklarla yeterli istişare ve katılım sağlanarak yürütülmesini temin etmelidir.

14.2. Devletler ve ilgili diğer uluslararası ve ulusal aktörler, özellikle kadınların, yerli halkların, ırksal ve etnik azınlıkların, yaşlıların, engellilerin ve çocukların yeterli şekilde temsil edilmesini ve iade karar alma süreçlerine dahil edilmesini ve etkin katılım için uygun araçlara ve bilgiye sahip olmalarını sağlamalıdır. Yaşlılar, tek başına yaşayan kadın hane reisleri, ailelerinden ayrı düşmüş ve refakatsiz çocuklar ve engelliler de dahil olmak üzere hassas durumdaki bireylerin ihtiyaçlarına özel önem verilmelidir.

15. Konut, arazi ve mülk kayıtları ve dokümantasyonu

15.1. Devletler, herhangi bir iade programının ayrılmaz bir bileşeni olarak konut, arazi ve mülkiyet haklarının tescili için ulusal çok amaçlı kadaströ veya diğere uygun sistemleri kurmalı veya yeniden tesis etmeli ve bunu yaparken mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin haklarına saygı göstermelidir.

15.2. Devletler, konut, arazi ve/veya mülkün hak sahipliğı ya da bunlar üzerindeki haklara ilişkin her türlü yargısal, yarı-yargısal, idari ya da örfi tespite, söz konusu konut, arazi ve/veya mülkün yasal kullanım güvenliğinin sağlanması için gerekli olan kayıt ya da sınırlarının belirlenmesini sağlayacak tedbirlerin eşlik etmesini sağlamalıdır. Bu tespitler, ayrımcılıktan korunma hakkı da dahil olmak üzere, uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlara uygun olmalıdır.

15.3. Devletler, uygun olduğu durumlarda, kayıt sistemlerinin geleneksel ve yerli toplulukların kolektif araziler üzerindeki mülkiyet haklarını kaydetmesini ve/veya tanımasını sağlamalıdır.

15.4. Devletler ve diğere sorumlu makamlar veya kurumlar, mevcut kayıt sistemlerinin çatışma zamanlarında veya çatışma sonrasında yok edilmemesini sağlamalıdır. Konut, arazi ve mülkiyet kayıtlarının tahrip edilmesini önlemeye yönelik tedbirler, yerinde korumayı veya gerekirse kısa süreli olarak güvenli bir yere götürülmesini veya muhafaza edilmesini içerebilir. Kaldırılmaları halinde, kayıtlar çatışmaların sona ermesinin ardından mümkün olan en kısa sürede iade edilmelidir. Devletler ve diğere sorumlu makamlar ayrıca kayıtların kopyalanması (dijital formatta olanlar dahil), güvenli bir şekilde aktarılması ve söz konusu kopyaların özgünlüğünün tanınması için prosedürler oluşturmayı da dikkate alabilirler.

15.5. Devletler ve diğere sorumlu makamlar veya kurumlar, bir hak sahibinin veya vekilinin talebi üzerine, bir iade talebinde bulunmak ve/veya bu talebi desteklemek için gerekli olan ve ellerinde bulunan her türlü belgenin kopyasını sağlamalıdır. Bu tür belgesel kanıtlar ücretsiz olarak veya asgari bir ücret karşılığında sağlanmalıdır.

15.6. Devletler ve mültecilerin veya yerinden edilmiş kişilerin kayıt işlemlerini yürüten diğere sorumlu makamlar veya kurumlar, örneğin kayıt formuna mültecinin veya yerinden edilmiş kişinin eski evinin, arazisinin, mülkünün veya mutat ikamet yerinin konumu ve statüsüyle ilgili sorular eklemek suretiyle, iade sürecini kolaylaştıracak bilgileri toplamaya çalışmalıdır. Bu tür bilgiler, kaçış anları da dâhil olmak üzere, mültecilerden ve yerinden edilmiş kişilerden her bilgi toplandığında istenmelidir.

15.7. Devletler, mülkiyet veya zilyetlik haklarına ilişkin çok az belgenin bulunduğu kitlesel yerinden edilme durumlarında, şiddet veya felaketin damgasını vurduğu belirli bir dönemde evlerinden kaçan kişilerin bunu şiddet veya felaketle ilgili nedenlerle yaptıklarına ve bu nedenle konut, arazi ve mülk iadesine hak kazandıklarına dair kesin bir karine benimseyebilirler. Bu gibi durumlarda, idari ve adli makamlar belgelenmemiş iade talepleriyle ilgili olguları bağımsız olarak tespit edebilir.

15.8.Devletler baskı altında yapılan, doğrudan ya da dolaylı olarak başka bir şekilde zorlanan veya dayatılan ya da uluslararası insan hakları standartlarına aykırı olarak gerçekleştirilen herhangi bir nakil de dahil olmak üzere konut, arazi ve/veya mülk işlemini geçerli olarak tanımayacaktır.

16. Kiracıların ve mal sahibi olmayan diğer kişilerin hakları

16.1. Devletler, kiracıların, sosyal kullanım hakkı sahiplerinin ve konut, arazi ve mülklerin diğer sakinlerin veya kullanıcılarının haklarının iade programlarında tanınmasını sağlamalıdır. Devletler, mümkün olan azami ölçüde, bu kişilerin konutlarına, arazilerine ve mülklerine geri dönebilmelerini ve bunları resmi mülkiyet haklarına sahip olanlara benzer bir şekilde geri alabilmelerini ve kullanabilmelerini sağlamalıdır.

17. İkincil sakinler

17.1. Devletler ikincil konut sakinlerinin keyfi veya hukuka aykırı zorla tahliyeyle karşı korunmasını sağlamalıdır. Devletler, bu tür sakinlerin tahliyesinin konut, arazi ve mülk iadesi amacıyla haklı ve kaçınılmaz görüldüğü durumlarda, tahliyelerin uluslararası insan hakları hukuku ve standartlarıyla uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesini, ikincil sakinlere gerçek bir istişare fırsatı, yeterli ve makul bir bildirim ve yasal tazminat fırsatları da dahil olmak üzere yasal yolların sağlanması da dahil olmak üzere yasal süreç güvencelerinin sağlanmasını sağlamalıdır.

17.2. Devletler, ikincil konut sakinlerine sağlanan yasal süreç güvencelerinin, meşru mal sahipleri, kiracılar ve diğer hak sahiplerinin söz konusu konut, arazi ve mülkü adil ve zamanında geri alma haklarına hâle getirmemesini sağlamalıdır.

17.3. İkincil konut sakinlerinin tahliyesinin haklı ve kaçınılmaz olduğu durumlarda, Devletler, hâlihazırda işgal ettikleri konut dışında başka uygun bir konuta erişme imkânına sahip olmayan bu kişileri evsizlikten ve diğer uygun konut hakkı ihlallerinden korumak için olumlu tedbirler almalıdır. Devletler, mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin konut, arazi ve mülklerinin zamanında iade edilmesini kolaylaştırmanın bir yolu olarak, geçici olarak da dahil olmak üzere, bu tür konut sakinleri için alternatif konut ve/veya arazi tespit etmeyi ve sağlamayı taahhüt etmelidir. Ancak bu tür alternatiflerin bulunmaması, ilgili kurumların konut, arazi ve mülk iadesine ilişkin kararlarının uygulanmasını ve icrasını gereksiz yere geciktirmemelidir.

17.4. Konut, arazi ve mülklerin ikincil sakinler tarafından iyi niyetli üçüncü kişilere satıldığı durumlarda, Devletler zarar gören üçüncü taraflara tazminat sağlayacak mekanizmalar kurmayı düşünebilirler. Bununla birlikte, temelde yatan yerinden edilmenin korkunçluğu, terk edilmiş mülkün satın alınmasının yasadışı olduğuna dair yapıcı bir bildirim yol açabilir ve bu tür durumlarda iyi niyetli mülkiyet menfaatlerinin oluşmasını önleyebilir.

18. Yasama tedbirleri

18.1. Devletler, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin konut, arazi ve mülk iadesi hakkının hukukun üstünlüğünün temel bir bileşeni olarak tanınmasını sağlamalıdır. Devletler, il-

gili kanunların, düzenleyici işlemlerin ve/veya uygulamaların kabul edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi veya yürürlükten kaldırılması da dâhil olmak üzere, gerekli tüm yasal yollarla konut, arazi ve mülk iadesi hakkını güvence altına almalıdır. Devletler konut, arazi ve mülk iadesi hakkının korunması için açık, tutarlı ve gerektiğinde tek bir yasada birleştirilen yasal bir çerçeve geliştirmelidir.

18.2. Devletler, başta mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler olmak üzere, konut, arazi ve mülklerinin iadesine yasal olarak hakkı olan her kişi ve/veya etkilenen grubun ilgili tüm yasalarda açıkça tarif edilmesini sağlamalıdır. Yerinden edilme sırasında ikamet eden aile fertleri, eşler, aile içi partnerler, bakmakla yükümlü olunan kişiler, yasal mirasçılar ve birincil hak sahipleriyle aynı temelde hak talebinde bulunma hakkına sahip olması gereken diğer kişiler de dahil olmak üzere ikincil hak sahipleri de benzer şekilde tanınmalıdır.

18.3. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi ile ilgili ulusal mevzuatın kendi içinde tutarlı olmasını ve barış anlaşmaları ve gönüllü geri dönüş anlaşmaları gibi önceden var olan ilgili anlaşmalarla uyumlu olmasını sağlamalıdır; yeter ki bu anlaşmalar uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlarla uyumlu olsun.

19. Keyfi ve ayrımcı yasaların yasaklanması

19.1. Devletler, özellikle keyfi, ayrımcı veya başka türlü adaletsiz terk yasaları veya zamanaşımı süreleri yoluyla iade sürecine halel getiren yasaları kabul etmemeli ve uygulamamalıdır.

19.2. Devletler, konut, arazi ve mülk iadesi hakkından yararlanma üzerinde ayrımcı bir etkiye sahip olan yasaları ve haksız veya keyfi yasaları yürürlükten kaldırmak için derhal adım atmalı ve bu tür yasaların önceden uygulanmasından haksız yere zarar görenler için telafi yolları sağlamalıdır.

19.3. Devletler, barınma hakkı, arazi ve mülk iadesi ile ilgili tüm ulusal politikaların, kadınların ve kız çocuklarının ayrımcılıktan korunma ve eşitlik haklarını hem yasalarda hem de uygulamada tam olarak güvence altına almasını sağlamalıdır.

20. İade kararlarının ve hükümlerinin uygulanması

20.1. Devletler, konut, arsa ve mülk iadesi karar ve hükümlerini uygulamakla görevlendirilecek özel kamu kurumlarını belirlemelidir.

20.2. Devletler, yasalar ve diğer uygun yollarla, yerel ve ulusal makamların, ilgili organlar tarafından konut, arsa ve mülk iadesine ilişkin olarak verilen kararlara ve hükümlere saygı göstermek, bunları uygulamak ve icra etmekle yasal olarak yükümlü olmalarını sağlamalıdır.

20.3. Devletler, konut, arsa ve mülk iadesi karar ve hükümlerinin uygulanmasının kamuoyu tarafından engellenmesini önlemek için özel tedbirler almalıdır. İade programlarını yürüten görevlilere ve kurumlara yönelik tehditler veya saldırılar tam olarak soruşturulmalı ve kovuşturulmalıdır.

20.4.Devletler, ihtilafı veya terk edilmiş konut, arazi ve mülklerin tahrip edilmesini veya yağmalanmasını önlemek için özel tedbirler almalıdır. Yıkım ve yağmayı en aza indirmek için Devletler, konut, arazi ve mülk iade programları kapsamında talep edilen konut, arazi ve mülklerin içeriğinin envanterini çıkarmak için prosedürler geliştirmelidir.

20.5. Devletler, ikincil sakinler ve diğer ilgili tarafları hakları ve işgal edilen konut, arazi ve mülkü gönüllü olarak boşaltmamak ve işgal edilen konut, arazi ve mülke zarar vermek ve/veya yağmalamak da dahil olmak üzere konut, arazi ve mülk iadesi kararlarına ve hükümlerine uymamanın yasal sonuçları hakkında bilgilendirmeyi amaçlayan kamu bilgilendirme kampanyaları uygulamalıdır.

21. Tazminat

21.1. Tüm mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler, iade sürecinin ayrılmaz bir bileşeni olarak tam ve etkili tazminat alma hakkına sahiptir. Tazminat parasal veya aynı olabilir. Devletler, onarıcı adalet ilkesine uymak amacıyla, tazminat çözümünün yalnızca eski hale iade çözümünün fiilen mümkün olmadığı veya zarar gören tarafın bilerek ve gönüllü olarak eski hale iade yerine tazminatı kabul ettiği veya müzakere edilmiş bir barış anlaşmasının şartlarının eski hale iade ve tazminatı bir arada öngördüğü durumlarda kullanılmasını sağlamalıdır.

21.2. Devletler, kural olarak, eski hale iadenin sadece istisnai durumlarda, yani bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından tespit edildiği üzere, konut, arazi ve/veya mülkün tahrip olması veya artık mevcut olmaması halinde fiilen mümkün olmadığının kabul edilmesini sağlamalıdır. Bu tür durumlarda bile konut, arazi ve/veya mülkiyet hakkı sahibinin mümkün olan her durumda onarım veya yeniden inşa etme seçeneği olmalıdır. Bazı durumlarda, tazminat ve eski hale iadenin bir bileşimi en uygun çözüm ve onarıcı adalet şekli olabilir.

BÖLÜM VI. ULUSLARARASI ÖRGÜTLER DE DAHİL OLMAK ÜZERE ULUSLARARASI TOPLUMUN ROLÜ

22. Uluslararası toplumun sorumluluğu

22.1. Uluslararası toplum, konut, arazi ve mülk iadesi hakkının yanı sıra güvenlik ve saygınlık içinde gönüllü geri dönüş hakkını teşvik etmeli ve korumalıdır.

22.2. Uluslararası finans, ticaret, kalkınma ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlar, bu tür organlarda oy hakkına sahip üye veya bağışçı Devletler de dahil olmak üzere, yasadışı veya keyfi yerinden edilmeye karşı yasağı ve özellikle uluslararası insan hakları hukuku ve ilgili standartlar uyarınca zorla tahliye uygulamasına ilişkin yasağı tam olarak dikkate almalıdır.

22.3. Uluslararası örgütler ulusal hükümetlerle birlikte çalışmalı ve ulusal konut, arazi ve mülk iadesi politika ve programlarının geliştirilmesi konusunda uzmanlıklarını paylaşmalı ve bunların uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlarla uyumlu olmasını sağlamaya yardımcı olmalıdır. Uluslararası örgütler ayrıca bunların uygulanmasının izlenmesini de desteklemelidir.

22.4. Birleşmiş Milletler de dahil olmak üzere uluslararası örgütler, barış anlaşmalarının ve gönüllü geri dönüş anlaşmalarının, ulusal usullerin, kurumların, mekanizmaların ve yasal çerçevelerin oluşturulması da dahil olmak üzere, konut, arazi ve mülk iadesi ile ilgili hükümler içermesini sağlamak için çaba göstermelidir.

22.5. Uluslararası barış operasyonları, genel görevlerini yerine getirirken, uygun konut, arazi ve mülk iadesi politika ve programlarının başarılı bir şekilde uygulanabileceği ve yürürlüğe konulabileceği güvenli ve istikrarlı bir ortamın sağlanmasına yardımcı olmalıdır.

22.6. Uluslararası barış operasyonlarından, görev içeriğine bağlı olarak, iade karar ve hükümlerinin uygulanması da dahil olmak üzere, konut, arazi ve mülk iadesi hakkının korunmasını desteklemeleri talep edilmelidir. Güvenlik Konseyi üyeleri bu rolü barış operasyonlarının yetki alanına dahil etmeyi düşünmelidir.

22.7. Uluslararası örgütler ve barış operasyonları, hak sahibinin halihazırda erişiminin veya kontrolünün olmadığı konut, arazi ve mülkleri işgal etmekten, kiralamaktan veya satın almaktan kaçınmalı ve personelinin de aynı şekilde davranmasını talep etmelidir. Benzer şekilde, uluslararası örgütler ve barış operasyonları, kontrolleri veya denetimleri altındaki organların veya süreçlerin konut, arazi ve mülklerin iadesini doğrudan veya dolaylı olarak engellememesini sağlamalıdır.

BÖLÜM VII. YORUM

23. Yorum

23.1. Mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler için konut ve mülk iadesine ilişkin İlkeler, uluslararası insan hakları, mülteci ve insancıl hukuk ve ilgili standartlar kapsamında tanınan hakları veya ulusal hukuk kapsamında tanınan bu yasalar ve standartlarla uyumlu hakları sınırlandıracak, değiştirecek veya başka bir şekilde halel getirecek şekilde yorumlanmayacaktır.

YAZARLARA NOTLAR

Çalışma Göndermek

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisinde;

- Türkçe ve İngilizce dillerinde hazırlanan çalışmalar değerlendirme süreçlerine alınmaktadır.
- Yayına kabul edilen Türkçe çalışmanın yazarından/yazarlarından geniş İngilizce özet hazırlamaları beklenmektedir. Geniş İngilizce özetle kaynakçada yer alan her bir referansa atıf yapılması gerekmektedir. Türkçe çalışmalar için talep edilen geniş İngilizce özet, yayım kabulü alındıktan sonra gönderilmelidir.
- Yazarlardan katılım bedeli alınmamaktadır.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisinde aşağıdaki ilkelere uygun çalışmalar yayımlanır.

- Mültecilik konusu ile ilgili nicel, nitel, tekdenekli veya karma araştırma deseni kullanılarak hazırlanan çalışmalar,
- Mültecilik konusunda son dönem alanyazını kapsamlı biçimde değerlendiren literatür analizi, metaanaliz veya metasentez çalışmaları,
- Mültecilik konusunda pratik olarak uygulanabilecek model önerileri sunan çalışmalar veya benzeri özgün nitelikteki yazılar.

Çalışma Değerlendirme Süreçleri

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisine gönderilecek çalışmalar [Yazım Kuralları](#)na uygun olarak hazırlanmalıdır. Gönderilen çalışmalar Editör tarafından öncelikle amaç, konu, muhteva, sunuş tarzı ve yazım kurallarına uygunluk yönlerinden incelenmektedir. Çalışmalar ikinci aşamada Alan Editörü tarafından değerlendirilir.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS) dergisindeki editöryal ön değerlendirme kriterleri şu şekildedir:

Nicel çalışmalar için;

- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp sadece veya ağırlıklı olarak frekans, yüzde, fark ve ilişki istatistiklerine dayalı çalışmalar çalışmanın kapsamına göre değerlendirilmektedir.
- Tek sürekli değişken veya iki sürekli değişken barındırıp tekli veya çoklu regresyon, yol (path) analizi, clustur analizi gibi ileri istatistikler kullanılarak hazırlanan çalışmalara öncelik verilmektedir.

Ölçme aracı geliştiren çalışmalar için;

- Sadece ölçme araçları geliştirmeyi raporlayan çalışmalar, geliştirilen ölçme aracının otantikliği, kapsamı, geliştirilen grubun niteliği, geçerlik ve güvenilirlik işlemlerinin yetkinliği vb. ölçütler dikkate alınarak değerlendirilmektedir.
- Geliştirilen ölçme aracını bir araştırmada kullanarak raporlayan çalışmalara öncelik verilmektedir.

Deneysel çalışmalar için;

- Araştırma verileri nitel verilerle desteklenmiş deneysel araştırmalara öncelik verilmektedir.

Nitel çalışmalar için;

- Nitel araştırmalar için araştırma sürecinin geçerlik ve güvenilirlik koşullarının sağlanmış olmasına ve verilerin derinlemesine analiz edilmiş olmasına önem verilmektedir.

Betimsel/Kuramsal çalışmalar için;

- Dergide mültecilik ile ilgili temel sorunları ortaya koyan ve bunlara çözüm önerileri getiren analitik çalışmaların yayımlanması hedeflenmektedir. Diğer taraftan bu kapsama giren çalışmaların kitap bölümü tarzında olmaması beklenmektedir.

Karma (mixed) desenli çalışmalar için;

- Karma desende olan çalışmaların yayımlanma oranı daha yüksektir. Bununla birlikte karma çalışmalarda niçin ve hangi karma metodolojinin kullanıldığının tekniği

ile beraber açıklanması beklenmektedir. Karma desenli araştırmalarda araştırmanın nicel ve nitel kısımları ayrı ayrı değerlendirilir. Nicel ve nitel kısımların ayrı ayrı yukarıdaki kıstasları karşılaması beklenir.

Ayrıca;

- Alanda çok sık kullanılan ölçme araçlarına dayalı çalışmaların ve oldukça yoğun biçimde çalışılmış konularla ilgili araştırmaların yeni bir yönelim ortaya koymaları beklenmektedir.
- Yüksek lisans ve doktora tezlerine dayalı çalışmalarda dilimlenme yapılmaması beklenmektedir.
- Bütün araştırma türleri için verilerin güncelliğine önem verilmektedir. Araştırma verilerinin toplanması üzerinden 5 yıl veya daha fazla süre geçmiş ise araştırmaların güncelliğini kaybettiği yönünde görüş bildirilmektedir.
- Ön değerlendirmesi tamamlanan çalışmaların Yetkilendirilmiş Yazarına değerlendirme neticesi bildirilir. Yukarıda belirtilen ilkelere uygun bulunan çalışmalar hakem değerlendirme sürecine alınır.
- Gönderilen bir çalışmanın editöryal değerlendirmesi en geç 40 gün içerisinde tamamlanmaktadır.
- Hakem değerlendirme sürecine alınan çalışmalar alanda uzman iki hakeme gönderilir.
- Eğer hakemlerin raporlarında çalışma ile ilgili görüş ayrılığı söz konusu olursa, üçüncü bir hakemin görüşüne başvurulur.
- Hakem değerlendirme süreci, şu anki yoğunluk göz önüne alındığında yaklaşık 3-4 ay sürmektedir. Bu süre, ilgili alandaki hakemlerin iş yükü nedeniyle uzayabilmektedir.
- Hakem raporları gizlidir. Yazarlar çalışmalarını değerlendiren hakemlerin kim olduğunu bilmemektedirler. Hakemler de değerlendirdikleri çalışmanın yazarını/yazarlarını bilmemektedirler.
- Yazar/yazarlar; hakemlerin, Alan Editörünün ve Editörün eleştirilerini, önerilerini ve düzeltme taleplerini dikkate almak zorundadırlar. Yazar/yazarlar, eleştirilerden ve önerilerden katılmadığı hususları gerekçeleriyle izah etmelidir/etmelidirler.

Middle East Journal of Refugee Studies (MEJRS)'de hakem değerlendirme süreçlerinin detayları ve ilkeleri için [Hakemlere Notlar](#) bölümüne bakılabilir.

Hakem değerlendirme raporlarının sonuçlarına dayalı olarak Editör;

- Çalışmanın kabulüne,
- Çalışmanın, hakem raporlarında belirtilen hususlara göre düzenlendikten sonra yeniden değerlendirmeye alınabileceğine veya,
- Çalışmanın reddine karar verir.
- Yayımaya kabul edilen çalışmaların süreçleri aşağıda belirtilmiştir.
- Yayımaya kabul edilen çalışmaların hakem değerlendirme raporları ve editöryal değerlendirmeleri Yetkilendirilmiş Yazara gönderilir.
- Yetkilendirilmiş Yazarın ilgili raporlara göre düzenleyerek Editöre ilettiği alışma Editör tarafından kontrol edilerek tashih sürecine alınır.
- Yetkilendirilmiş Yazara çalışmasıyla ilgili tashih notları gönderilir.
- Tashih süreci tamamlanan çalışmalar tasarıma yönlendirilir.
- Mizanpajı ve tasarımı tamamlanan alışmalar Yetkilendirilmiş Yazar tarafından son kez kontrol edilir.
- Bu süreçleri tamamlayan çalışmalar öncelikle DOI numarası atanarak [Online-First](#) olarak yayımlanır.
- OnlineFirst olarak yayımlanan makaleler yayım sürecine alınır ve ilgili sayıda basılır.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

Manuscript Submission

Contributors submitting their work to *MEJRS* should be informed that articles should include the following:

- Quantitative, qualitative, or mixed research methods,
- Comprehensive literature reviews, meta-analysis, or meta-synthesis,
- Model proposals, clinical experimental research model, or original writings of similar quality.

Editorial and Review Process

MEJRS gives priority to current studies using advanced research and statistical methods and techniques. The Journal's main criteria for publication are original contribution to the field and competency in methodology.

Manuscripts are first assessed by the Editorial Board for purpose, topic, content, presentation style, and mechanics of writing. During this preliminary assessment, the Editorial Board guidelines are as follows:

For Quantitative Research

Quantitative research based on a single variable or that mainly analyses frequency, percentage, difference, and correlational statistics is usually assessed in a preliminary assessment according to its contents. Quantitative research including multiple regressions, path and cluster analysis, or other advanced research and statistical methods is given priority.

For Studies Developing a Measurement Tool

The authenticity, scope, quality of the group worked on, and efficiency of the reliability and validity of studies are taken into consideration to decide whether the measurement tool can be published independently. The Editorial Board encourages contributors to send their manuscripts if the developed measurement tool is used in a study in which the findings are reported.

For Experimental Research

Findings must be supported, detailed, and further elaborated on with qualitative data.

For Qualitative Research

The reliability and validity studies and in-depth analysis of the data is of utmost importance.

For Descriptive Studies

The journal aims to publish analytical studies identifying and proposing solutions to the key issues related to refugee issues. However, such studies should not resemble a book chapter based only on a literature review.

Mixed Research Designs

Such studies have a higher likelihood of being published. Mixed research design studies should justify why and how the author adopted the research design used. Qualitative and quantitative sections are analyzed separately and are expected to meet the criterion described above.

Please Note

- The Editors emphasize that *MEJRS* articles should not include studies based on very frequently used measurement tools or on research topics that have been overly examined, unless they propose an innovative approach to the topic in question.
- Manuscripts based on thesis-related research should include all data used in the thesis. *MEJRS* does not publish any article including unethical practices such as sliding.

- *MEJRS* believes that the data collection process for original research should have been done in the last 5 years.

Editorial and Review Process

- Manuscripts are assigned a reference code and recorded in ScholarOne Manuscript.
- After the submission, authors are sent a confirmation of receipt by email.
- Manuscripts are evaluated by the Editorial Board following the submission.
- Manuscripts that meet the criteria for *MEJRS* proceed to the next stage, which is reviewer evaluation.
- Manuscripts that do not meet the *MEJRS* criteria are notified of the decision with the relevant justification for rejection.
- Receipt of manuscripts and Editorial Board decisions may take approximately 40 days.
- Manuscripts are sent to two specialists in the relevant field.
- If the reviewers differ in opinion about the quality of your work, the paper will be referred to a third reviewer.
- The Editorial Board and referee reviews take approximately 3-4 months to complete. This time may be extended depending on the availability of referees in your sub-discipline.
- Reviewer reports are kept confidential. We adopt a double-blind peer-review evaluating process.
- Authors must be attentive to the criticisms, suggestions, and corrections of the referees and the Editorial Board. In case of disagreement with the reports, authors must explain why they do not agree with the points made by the reviewers.
- For more details of the review process, visit the [Notes for Reviewers](#) page.
- There are three possible results for a manuscript:
 - Acceptance with minor or major revisions
 - Reject and Resubmit process
 - Rejection

Manuscripts go through the following stages once accepted for publication:

- Reviewer reports and Editorial Board reports are sent to the author.
- Authors revise their manuscripts according to the reports, and the Editorial Board reviews the revised manuscripts before they advance to the proofreading stage.
- Authors are sent the proofreading notes.
- When proofreading is complete, manuscripts advance to the formatting and pagination stage.
- Following the pagination process, authors are asked to conduct a final check of their manuscripts.
- After completion of these processes, manuscripts are initially published on [OnlineFirst](#). As each article is assigned a DOI, this version could be treated as the authentic version.
- Printing of the manuscript in the journal may take approximately 5-6 months, depending on the workload involved in the journal.

GELECEK SAYILAR

Sayı: 8/1

Sayı konusu: Türkiye’de Göçmen Sağlığı

Yayın Tarihi: Haziran 2023

Yazı Teslimi İçin Son Tarih: 15 Mayıs 2023

Dosya

Derginin 8.cilt 1. sayısında ‘Göç ve Sağlık’ konusunu çeşitli perspektiflerden ele almayı amaçlıyoruz. Bilindiği üzere kaynak ülke ile hedef ülke arasında yer alan alt yapı farklılıkları, çeşitli hastalıkların kaynak ülkeden hedef ülkeye taşınımını da yol açabilmektedir. Ayrıca **Göçmenlerle birlikte gelebilecek yeni hastalıkların yanı sıra hedef ülkenin alt yapısı, özellikle büyük gruplar halinde gelen göçmenlerin sağlık sorunlarını çözmede yetersiz kalabilmektedir.** Bununla birlikte dil engeli ve yetersiz sosyo-ekonomik düzey, yetersiz koruyucu sağlık hizmeti, sağlıksız barınma koşulları vb. yönetsel faktörlerden kaynaklanan çeşitli sorunlarla da karşılaşılmaktadır. Bu kapsamda ‘Göç ve Sağlık’ konusunun farklı açılardan incelenmesi yolu ile muhtemel bir çok sorunun kaynağında engellenmesine yönelik bir takım önerilerin yanında hali hazırda önümüzde duran sorunlar açısından da **çözüm ve politika önerileri bağlamında politika yapıcılara ve alanda çalışan akademisyenlere katkı sağlanabileceğini düşünmekteyiz.** Böylelikle bu konuda eksikliklerin ve ihtiyaçların farkına varılarak, gerekli çözümlerin üretilmesine katkı sağlanacaktır.

‘Türkiye’de Göçmen Sağlığına’ dair bazı yazı başlıkları şu şekildedir:

- Göçmenlerin sağlık hakları
- Türkiye’de göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları
- Göçmenlerin yaşadıkları sağlık sorunları
- Covid-19 pandemisi sürecinde göçmen sağlığı
- Covid-19 pandemisi sürecinde göçmen sağlık sorunları
- Türkiye’de sağlık hakkı
- Dünyada ve Türkiye’de göçmen sağlığı politikaları
- Göçmen kadın sağlığı
- Göçmen çocuk sağlığı

Sayı: 8/2

Sayı konusu: Türkiye’de Göçün Seçimlere Etkisi

Yayın Tarihi: Aralık 2023

Yazı Teslimi İçin Son Tarih: 15 Kasım 2023

Dosya

Derginin 8.cilt 2. Sayısı ile Türkiye’nin önemli bir gerçeği olan göç olgusunun siyasi ölçekte (seçim dönemleri ve siyasi partiler) değerlendirilmesi ve üretilen politikalar üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde ele almayı amaçlıyor ve tarihsel süreçte, değişen siyasi konjonktür ve politikalar çerçevesinde göçlerin siyasete etkisini farklı açılardan analizi edilmesini hedeflenmektedir. Böylece mevcut durumun ve çeşitli problemlerin tespit edilmesi muhtemel ve var olan problemlere yönelik **çeşitli çözüm önerilerinin sunulması** yolu ile alana ve politika üreticilerine katkı yapılması amaçlanmaktadır.

“Türkiye’de Göçün Seçimlere Etkisi”ne dair bazı yazı başlıkları şu şekildedir:

- Göçmenlerin Siyasete Katılımı
- Göçmenlerin Yerel/Genel Seçimlere Etkisi
- Göçmenlerin Siyasi Kutuplaşmadaki Yeri
- Göçün Siyasi Davranışlar Üzerine Etkisi
- Göçle Birlikte Değişen Seçmen Profili ve Mekâna Yansıması
- Hemşehri Derneklerinin Yerel/Genel Seçimlere İz Düşümü
- Siyasette Göçmen Söylemi
- Partilerin Göç Politikaları
- Yurtdışı Oy Kullanımı

Sayı: 9/1

Sayı Konusu: Göç ve Gündelik Yaşam

Yayın Tarihi: Haziran 2024

Yazı Teslimi İçin Son Tarih: 15 Mayıs 2024

Dosya

Derginin 9.cilt 1. sayısında yaşamın seyrini belirlemede temel aktör olan “Gündelik Hayatı”; göçmenlerin gündelik yaşam pratikleri üzerinden kültürel uyum ve dezavantajlılıklarına odaklanarak teorik ve ampirik çalışmalar eşliğinde detaylı bir şekilde ele almak amaçlanmaktadır. Gündelik hayatı göçmen bireyler üzerinden okuyarak, göçmenler üzerindeki kültürel etkilerinin detaylı bir şekilde ortaya konulması ve tespit edilen problemlere yönelik çeşitli çözüm önerilerinin sunulması yolu ile alanda çalışan akademisyenlere ve yine politika üreticilerine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

“Göçmenlerin Gündelik Hayatına” dair bazı yazı başlıkları şu şekildedir:

- Gündelik hayatın sosyolojisi
- Gündelik hayatın sahip olduğu kimlikler
- Gündelik yaşamın uyum pratikleri ve dışlanma (damgalanma)
 - Kültürel uyum kültürel bellek
 - Etkileşim ve ilişkiler: sosyal uyum
 - Ev hayatı ve komşular
 - Medya (sosyal medya vs)
 - Çalışma hayatı (güven-itibar-güç)
 - Kamusal yaşamdaki ilişkiler
 - Boş vakit- serbest zaman
 - Tüketim, alışveriş
 - Müzik (kültürel kodlama)
 - Tören ve ritüeller (doğum-ölüm-evlilik-dini)

Sayı: 9/2

Sayı Konusu: Türkiye’de Göç ve Sosyo-Kültürel Dönüşüm

Yayın Tarihi: Aralık 2024

Yazı Teslimi İçin Son Tarih: 15 Kasım 2024

Dosya

Derginin 9.cilt 2. sayısında çeşitli sebeplerle yaşanan göçlerin yarattığı sosyo-kültürel dönüşümlerin hem kaynak hem de hedef mekânlarda yarattıkları değişim ve dönüşümleri geniş bir perspektiften incelemeyi amaçlıyoruz. Hem göçmenler hem de yerli halk üzerinde göçe bağlı olarak oluşan bu değişimlerin kültürel anlamda dil, din, örf, adet, vb. yaygın değer hükümleri ve inançlar üzerindeki etkisini ve oluşturduğu varyasyonları derinlemesine inceleyerek mevcut yapının ve muhtemel sorun veya imkanların ortaya konulması hedeflenmektedir. Ayrıca göç sonrası ortaya çıkan sosyo-kültürel problemler, bu problemler için geliştirilecek çözüm önerileri, bu çözüm önerilerine kaynaklık eden politik, felsefi veya sosyolojik zeminin nelerden oluştuğu sorularına da yanıt aranmaktadır. Böylece mevcut durumun ve çeşitli problemlerin tespit edilmesi ve var olan problemlere çeşitli çözüm önerilerinin sunulması sağlanabilecektir. Bu yolla yine alanda çalışan akademisyenlere ve politika üreticilerine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

“Türkiye’de Göçün ve Sosyo-Kültürel Dönüşüme Etkisi”ne dair bazı yazı başlıkları şu şekildedir:

- Sosyal ve kültürel dönüşüm kavramları
- Türkiye’de sosyo-kültürel dönüşüm yaratan kitlesel göç hareketleri
- Sosyo-kültürel dönüşümü etkileyen etmenler
- Göç ve sosyal sermaye ilişkisi
- Kültürleşme kavramı
- Sosyo-kültürel uyum stratejileri
- Göçmenlerde sosyo-kültürel uyumu gerçekleştirmeye yönelik göç politikaları
- Kimlik inşasında sosyo-kültürel değişimin etkisi
- Medyanın/kitle iletişim araçlarının sosyo-kültürel dönüşüme etkisi
- Sosyo-kültürel değişimin sanata yansımaları
- Türkiye’ye gelen çeşitli göçmen grupların kültürel değişimi (gelenek, görenek, töre ve adetlerdeki değişimler)
- Toplumsal cinsiyet algısındaki değişim
- Toplumsal rol ve statü algısındaki değişim
- Sosyo-kültürel değişimin din, sanat ve mimariye yansımaları olarak sıralanabilir.

FUTURE ISSUES

Issue: 8/1

Topic of the Issue: Migrant Health in Turkey

Date of Publication: June 2023

Final Date of Paper Submission: 15 May 2023

File

We aim to review the subject of ‘Migration and Health’ from various perspectives in the Journal’s first issue of volume 8. As it is known, the infrastructure differences between the source country and the target country can lead to the transfer of various diseases, as well. In addition to the new diseases that may be carried by migrants, the infrastructure of the target country may be insufficient to solve the health problems of migrants, especially those who come in large groups. Moreover, various problems due to managerial factors such as language barrier and insufficient socio-economic level, inadequate preventive health services, unhealthy housing conditions, etc. are encountered. In this context, we believe that by examining the subject of ‘Migration and Health’ from different perspectives, in addition to providing suggestions to tackle many possible problems at their source, we think that policy makers and academicians working in the field can contribute in terms of solutions and policy suggestions regarding problems that we already face. Thus, recognizing the deficiencies and needs in this context will contribute to the production of necessary solutions.

Some of the article titles on ‘Migrant Health in Turkey’ are as follows:

- Migrants’ right to health
- Migrants’ situation regarding access to healthcare services in Turkey
- Health problems faced by migrants
- Migrant health care during the Covid-19 pandemic
- Health problems encountered by migrants during the Covid-19 pandemic
- Right to health in Turkey
- Migrant health policies in the world and in Turkey
- Health of migrant women
- Health of migrant children

Issue: 8/2

Topic of the issue: Impact of migration on elections in Turkey

Date of publication: December 2023

Final Date for Submission of Papers: 15 November 2023

File

In volume 8, issue 2 of the journal, we aim to evaluate the phenomenon of migration, which is an important fact of Turkey, on a political scale (election periods and political parties) and to discuss its effects on the policies produced in detail as well as analyzing the impact of migrations on politics from different perspectives within the framework of the changing political conjuncture and policies in the historical process. Thus, it is aimed to contribute to field studies and policy makers by presenting various proposals for solutions regarding the current situation, existing problems and various problems that are likely to be determined.

Some of the article titles on ‘Impact of migration on elections in Turkey’ are as follows:

- Participation of Migrants in Politics
- Impact of migrants on Local/General Elections
- The Place of Migrants in Political Polarization
- Impact of Migration on Political Behavior
- Voter Profile Changes due to Migration and its Reflection on Space
- Projection of Citizens’ Associations to Local/General Elections
- Migrant Discourse in Politics
- Migration Policies of Political Parties
- Voting Abroad

Issue: 9/1

Topic of the Issue: Migration and Daily Life

Date of Publication: June 2024

Final Date for Submission of Papers: 15 May 2024

File

We aim to discuss “Daily Life” which is the main actor in determining the course of life in the volume 9 of the review in detail with the help of theoretical and empirical studies; focusing on the cultural adaptation and disadvantages of migrants through their daily life practices. This issue aims to contribute to academicians and policymakers working in the field by reading the daily life through migrant individuals, revealing the cultural effects on migrants in detail and presenting various solutions for the identified problems.

Some of the article titles on ‘Daily Life of Migrants are as follows:

- Sociology of daily life
- Identities adopted in daily life
- Adaptation practices of daily life and exclusion (stigmatization)
 - Cultural adaptation and cultural memory
 - Interaction and relationships: social cohesion
 - Domestic life and neighbors
 - Media (social media etc.)
 - Work life (trust-reputation-power)
 - Relations in public life
 - Leisure time-free time
 - Consumption, shopping
 - Music (cultural coding)
 - Ceremonies and rituals (birth-death-marriage-religion)

Issue: 9/2

Topic of the Issue: Migration and Socio-Cultural Transformation in Turkey

Date of Publication: December 2024

Final Date for Submission of Papers: 15 November 2024

File

In volume 9 issue 2, we aim to examine the changes and transformations caused by the socio-cultural transformations due to migrations experienced for various reasons, both in the source and destination places, from a broad perspective. Our aim is to reveal the impact of the aforementioned changes on language, religion, customs, tradition etc. seen among migrants and local populations in connection with migration in the context of culture, and explain the current structure and possible problems or possibilities by examining the effects and variations on common value judgments and beliefs in depth. Furthermore, answers are sought to the questions of socio-cultural problems that arise after migration, solutions to be developed for these problems, and what constitutes the political, philosophical, or sociological ground that is the source of these proposals for solutions. Thus, it shall be possible to determine the current situation and various problems and to offer various solutions to current problems. In this way, we aim to contribute to the work of academicians and policy makers working in this field.

Some of the article titles on ‘Migration and Socio-Cultural Transformation in Turkey’ are as follows:

- Concepts of social and cultural transformation
- Mass migration movements that cause socio-cultural transformation in Turkey
- Factors affecting socio-cultural transformation
- The relationship between migration and social capital
- The concept of acculturation
- Socio-cultural adaptation strategies
- Migration policies aimed at materialising socio-cultural harmony among migrants
- The effect of socio-cultural changes on identity construction
- The effect of media/mass media on socio-cultural transformation
- Reflections of socio-cultural change on art
- Cultural change experienced by various migrant groups that have come to Turkey (changes in morals, traditions and customs)
- Modifications in perception of gender

- Modifications in perception of social role and status
- Reflections of socio-cultural change on religion, art, and architecture.
- Migrants' right to health
- Migrants' situation regarding access to healthcare services in Turkey
- Health problems faced by migrants
- Migrant health care during the Covid-19 pandemic
- Health problems encountered by migrants during the Covid-19 pandemic
- Right to health in Turkey
- Migrant health policies in the world and in Turkey
- Health of migrant women
- Health of migrant children